

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فلسفه در مواجهه با فضای مجازی

چکیده مقالات برگزیده

بیت و یکمین

همایش بزرگداشت حکیم صدرالمتألهین شیرازی

(ملاصدرا)

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۶، تهران

اهدایی

بنیاد حکمت اسلامی صدرا

فهرست

پیشگفتار.....	۱۵
الف) بخش عمومی	
حقیقت و مجاز در فضای مجازی	
حسین کلباسی اشتری.....	۱۹
مفهوم‌شناسی مجاز در حکمت، عرفان و هنر	
حسن بلخاری قهی.....	۲۱
رسالت هنر اسلامی (متعهد) در قبال فضای مجازی	
مقصود محمدی، حلیمه احمدیوسفی.....	۲۵
شیخ‌وارگی رسانه	
قاسم پورحسن.....	۲۷
فضای مجازی و بسط هویت شخصی	
عبدالرزاق حسامی فر.....	۳۱
هویت رابطه مجازی و پیامدهای آن بر ساختهای وجود آدمی	
طوبی کرمانی، سیدکامران فؤادمرعشی.....	۳۳
فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی برای اخلاق اسلامی	
علی‌الله‌باداشتی.....	۳۴

مبانی فلسفی زبان‌شناختی فضای مجازی

۳۶ غلامرضا فدائی

فضای مجازی، آسیبها، خانواده و تصمیم واقع‌بینانه

۳۷ صالح حسن‌زاده

بررسی نسبت جهان واقعی با جهان غیرواقعی

۳۹ محسن پیشوایی علوی

فضای مجازی؛ عالمی میان عالم عینی و خیال

۴۰ سعید انواری

هستی‌شناسی واقعیت مجازی

۴۲ محمد اصغری

نمودشناسی نقش بدن در ادراک: چالشهای فراروی تجربه مجازی

۴۳ سعید ضرغامی

آموزش و پژوهش فلسفه در دانشگاههای مجازی

۴۴ رضا ماحوزی

«اخلاق» مهمترین پناهگاه بشر در محافظت از آسیبهای فضای مجازی

۴۶ سیدحسین سیدموسوی

فضای مجازی، ایجاد خیال منفصل انسانی

۴۸ عطیه زندیه

هستی‌شناسی واقعیت مجازی و تبعات آن

۴۸ علیرضا منصوری

تفسیر یا تعریف مجدد ماهیت و حقیقت آدمی در پرتو فضای مجازی

۵۰ عبدالله نیک‌سیرت

بررسی رابطه فلسفه با سواد رسانه‌یی

عظیم حمزئیان ۵۲

بررسی دیدگاه چار دیویس درباره واقعیت مجازی و آگاهی تکنولوژیکی برآمده از آن

علی سنایی ۵۳

بایسته‌های اخلاقی در مواجهه با فضای مجازی

غلامحسین احمدی آهنگر ۵۵

مقایسه گفتگوی سقراطی و گفتگوی نوشتاری فلسفی در فضای مجازی

سیمین عارفی ۵۷

نقش فضای مجازی در تشدید نسبیّت‌باوری در دنیای امروز

علی اصغر مروت ۵۸

نادیده گرفتن واقعیت مجاز و پیامدهای اخلاقی آن در روابط خانوادگی

رهام شرف ۶۰

هستی‌شناسی فضای مجازی و واقعیت مجازی از منظر دیوید کوپسل

محمدحسین ایران‌دوست ۶۱

فلسفه و واقعیت مجازی

فاطمه علی‌پور ۶۲

عقلانیت، خودآگاهی و فضای مجازی

مهدی بیات مختاری ۶۳

متن‌کاوی و توسعه نقد فلسفی

مهدی بهنیافر ۶۵

ناپدید شدن معنا، وانموده و ظهور حاد واقعیت در عصر رسانه‌های مجازی
(نقد و نظری بر آراء ژان بودریار و آثار هنری متأثر از آن)

مینا محمدی و کیل ۶۷

نقش و تأثیر اخلاق در فضای مجازی

فرحناز عیدی ۶۹

فضای مجازی، متافیزیک حضور و انسان

مریم سلطانی کوهانستانی ۷۱

تحلیلی فلسفی از واقعیت فضای مجازی (با تأکید بر وجودشناسی صدرایی)

مهدی گنجور ۷۳

دائرةالمعارف فلسفی در فضای مجازی

مهدی گل‌پرور روزبهبانی ۷۴

مجازی از حقیقت حضور

علی بابایی ۷۵

تدوین نظام اخلاقی اسلام درباره فضای مجازی (ضرورتها و بایسته‌ها)

حسینعلی رحمتی ۷۷

فلسفه فضای مجازی از دریچه نگاه ملاصدرا

نواب مقربی ۷۹

تأثیر فضای مجازی در تبیین رابطه ذهن و بدن

رضا صفری کندسری ۸۲

عالم مجازی و عالم مثال

مرتضی گودرزی ۸۳

واکاوی نسبت میان حقیقت و زیبایی در فضای مجازی

عبدالله امینی ۸۵

«از اسطوره بهشت تا بهشت گونه قرن ۲۱»

نسبت میان مفهوم حرکت جوهری ملاصدرا در تفکر آیینی سبزیگی با فناوری دیجیتال دیوار سبز

حسن بلخاری قهی، جانا عربزاده ۸۷

بررسی رابطه آثار فردی، اجتماعی، فرهنگی - اخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی و

سلامت روان خانواده

محمد رضا سرمدی، مرمر خانمحمدی ۸۹

بررسی فرهنگ سایبری و ریشه‌های فلسفی آن از بعد انسان‌شناسی

محمدعلی عبداللهی، پرستو مصباحی جمشید ۹۰

بررسی فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در حوزه اخلاق اسلامی

محمد رضا سرمدی، اکبر اسدی ۹۲

چالشهای اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی

محمد اصغری، ندا محجل ۹۳

سهم فضای مجازی در پوچ‌گرایی با تأکید بر فلسفه صدرایی

عبدالله صلواتی، زهرا لطفی ۹۴

هوشمندسازی و فلسفه IT از منظر پدیدارشناسی

سعید ضرغامی، سیدرضا جارچی ۹۶

لزوم رعایت اخلاق در فضای مجازی با «تقوای حضور»

عظیم حمزئیان، سمیه خادمی ۹۷

تعدد هویتها و تعدد جهانها: از دنیای حقیقی تا دنیای مجازی

احمد عبادی، الهام السادات کریمی دورکی ۹۸

- بررسی و تحلیل تأثیرات استفاده از تکنولوژیهای جدید ارتباط جمعی بر سبک زندگی انسان امروز
(مطالعه موردی خانواده‌های ایرانی)
- ۹۹ مریم سلگی، امیرابوالفضل حکمت ارجمند
- نقش فضای مجازی در گسترش حوزه عمومی و خرد ارتباطی و تأثیر آن در تعلیم و تربیت
(با تأکید بر اندیشه‌های هابرماس)
- ۱۰۱ محمدحسن کریمی، رقیه برزگر
- مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر و پسر رشته فلسفه
- ۱۰۲ مهدی خبازی کناری، عباس اکبری، ملیحه احمدبایی
- از واقعیت نفس‌الامری تا واقعیت مجازی (با سیری در حکمت متعالیه)
- ۱۰۳ یحیی صولتی، نجمه پورهنک
- نقش فضای مجازی در پژوهش (فرصتها و تهدیدها)
- ۱۰۵ علیرضا منصوری، سیدمجتبی حسینی
- نقش فضای مجازی در تقویت ابعاد، انواع و ریشه‌های وقوع انتحال
- ۱۰۶ محسن حبیبی، عبدالله طاهرخانی
- فضای مجازی و ارتقای هوش فرهنگی مسلمانان در جهان جدید
- ۱۰۸ عباس اسکوئیان، مرتضی رستمی
- نقش فضای مجازی در زیست‌بوم عقلانی
- ۱۱۰ علیرضا منصوری، سعیده بابایی
- حقوق‌های انسان در فضای سایبر
- ۱۱۱ محمدرضا حسینی، احسان کیان‌خواه
- جهان دیگر، انسان دیگر؛ انسان و جامعه مجازی در چارچوب پدیدارشناسی مرلوپونتی
- ۱۱۳ نرگس نظرنژاد، مریم عسگری

انسان در دنیای مجازی؛ از توده‌یی شدن تا تفرّد وجودی

احمد عبادی، عادل صابر اصفهانی..... ۱۱۵

شأن وجودی فضای مجازی با توجه به آموزه‌های اصالت وجودی صدرایی

علیرضا فاضلی، محمدعلی عباسی..... ۱۱۷

بررسی فلسفه وجودشناختی و کارکردگرایانه زن در فضای مجازی

مریم صف آرا، ابوالفضل بهرامی..... ۱۱۸

نقش سنجش‌گرانه فضای مجازی در تحقّق حاکمیت دموکراتیک

احمد عبادی، صبا سادات اجاقی..... ۱۱۹

تبیین و بررسی اخلاق رایانه و اینترنت

حمیدرضا محبوبی آرانی، هاله موحدنژاد..... ۱۲۰

بسط روابط چهارگانه انسان از زندگی حقیقی تا دنیای مجازی (روی آوردی فلسفی - دینی)

احمد عبادی، زهره سادات میرمحمدصادقی..... ۱۲۱

اخلاق در فضای مجازی

علیرضا جوانمردی ادیب..... ۱۲۲

آسیب‌شناسی فلسفی فضای مجازی (با تأکید بر حکمت صدرایی)

جواد پارسایی..... ۱۲۳

فضای مجازی و جهانهای ممکن

زهره نیک‌پنجه..... ۱۲۵

انگیزش اخلاقی در فضای مجازی

ندا زمان فشمی..... ۱۲۷

بررسی انتقادات پدیدارشناسانه هایدگر به سایبرنتیک

سعید گلستانی..... ۱۲۹

طراحی فضای مجازی و امکان زندگی معنادار

مهدی خلیلی ۱۳۰

بررسی افقها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی

امیر مرادی، محسن کردلو ۱۳۱

بررسی و ارزیابی میزان اثرپذیری فرهنگ و هویت جوانان از فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی
(مطالعه موردی جوانان شهر اصفهان)

جعفر علون‌آبادی ۱۳۲

شگفتی‌زدایی از امر زیبا در فضای مجازی

حسین عظیمی ۱۳۴

فضای مجازی، کرامت و حقوق انسانی

زهره عباسی ۱۳۶

پارادایم فرامتن در تربیت دینی با تأکید بر آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها

نجمه احمدآبادی آرانی ۱۳۸

واکاوی جایگاه فضای مجازی در تعلیم و تربیت (فرصتها و تهدیدها)

کبری احمدوند، زهرا تقی‌زاده قوام، سمانه دستفروشان، سهیلا غلامی هره‌دشتی ... ۱۴۰

بررسی فلسفی چرایی و چگونگی بکارگیری فضای مجازی در آموزش

سعید رومانی، هدایت رومانی ۱۴۲

فضای مجازی و ضرورت بازتعریف امر زیبا

مریم عبدالمهدی ۱۴۳

نگاهی فلسفی به چالشهای زنان در فضای مجازی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی

حسینعلی دیلم ۱۴۴

احکام هستی‌شناسانه فضای مجازی

زهره اصیل‌زاده، الهه زنگنه ۱۴۶

فلسفه فضای مجازی در واکاوی نظریه دو فضایی شدن

احمد مجیدی راد، زهرا منصورزاده ۱۴۷

فضای مجازی و فلسفه ذهن

الهام صدرپور ۱۴۹

ب) بخش تخصصی فلسفه و کودک

فلسفه و کودک، دین و معنویت در فضای مجازی

محمدحسین فضائلی ۱۵۳

بررسی کارآمدی فضای مجازی در آموزش فلسفه اولی به کودکان با توجه به ماهیت و ارزش معرفت‌شناختی آن

مهدی پرویزی ۱۵۴

فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در رشد هوش، خلاقیت، عواطف، منطق، تفکر و مهارت‌های زندگی کودکان

محمدرضا سرمدی، شهربانو الفته ۱۵۶

چالش‌های فضای مجازی و ارتقای سواد رسانه‌یی در نوجوانان

علیرضا عراقیه، کبری احمدوند، زهرا تقی‌زاده قوام ۱۵۸

نسبت تربیت معنوی کودکان با فضای مجازی

اصغر سلیمی‌نوه، مریم پوررضاقلی ۱۵۹

نگاهی انتقادی به محتوای فضاهای مجازی در حلقه‌های کندوکاو فلسفی

مهرنوش هدایتی، الهام صابری ۱۶۱

- آموزش فلسفه به کودکان و تأثیر آن در مقابله با تهدیدات فضای مجازی بر امنیت خانواده‌های اسلامی
- محمد رضا سرمدی، مجتبی بهرامی اسعد ۱۶۳
- فلسفه و کودک و تعلیم و تربیت در فضای مجازی
- سید احمد هاشمی، یوسف رازقی پور ۱۶۵
- فرهنگ‌سازی استفاده از فضای مجازی نزد دانش‌آموزان در خانواده‌های ایرانی - اسلامی
- علیرضا عراقیه، کبری احمدوند، زهرا تقی‌زاده قوام ۱۶۷
- رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تفکر انتقادی در دانش‌آموزان
- محمود سنگری، سلمان آخش ۱۶۹
- بررسی آسیب‌های فضای مجازی بر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان در راستای سبک زندگی ایرانی - اسلامی
- علیرضا عراقیه، کبری احمدوند، زهرا تقی‌زاده قوام ۱۷۰
- نقش فضای مجازی در برنامه فلسفه برای کودک با نگرش ایرانی - اسلامی
- کبری احمدوند، سمانه دستفروشان، زهرا تقی‌زاده قوام ۱۷۲
- بررسی رابطه استفاده از فضای مجازی با نگرش‌های اخلاقی و مذهبی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه
- زینب اسماعیلی، جواد محمدلو ۱۷۴
- آموزش فلسفه بر پایه فضای مجازی در دبیرستان شبانه روزی امام علی (ع) شهرستان ازنا
- میثم فلاحی ۱۷۵
- نقش فضای مجازی در پرورش تفکر انتقادی به کودک
- الهام السادات مجلسی‌نیا ۱۷۶

پیشگفتار

«پیدایش فضای مجازی در چند دهه اخیر یکی از بزرگترین نمادهای تحول جهانی است؛ رخدادی که تأثیرات شگرف آن هر روز در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و دفاعی در عرصه ملی و بین‌المللی نمود بیشتری پیدا میکند... مواجهه هوشمندانه و مقتدرانه با تحولات پرشتاب این عرصه، برای استفاده از فرصتها و ظرفیتهای و مقابله با آسیبها و تهدیدات آن ضروری است. در این میان «ترویج هنجارها، ارزشها و سبک زندگی اسلامی ایرانی و ممانعت از رخنه‌ها و آسیبهای فرهنگی و اجتماعی در این عرصه و مقابله مؤثر با تهاجم همه‌جانبه فرهنگی و نیز ارتقای فرهنگ کاربری و سواد فضای مجازی جامعه» اهمیتی دوچندان دارد (برگرفته از حکم مقام معظم رهبری در انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی، ۹۴/۶/۱۴).

فلسفه بمثابة نماد عقلانیت و زیربنای علوم، طلایه‌دار این مواجهه است. بر همین اساس، بنیاد حکمت اسلامی صدرا بر آن شد تا بیست و یکمین همایش از سلسله همایشهای بزرگداشت حکیم ملاصدرا را به بررسی نسبت فلسفه با فضای مجازی، ذات و ماهیت فضای مجازی، راهکارهای بهره‌برداری از آن، فرصتها و تهدیدهای آن در سلامت فردی و اجتماعی، بایسته‌های اخلاقی و قانونی حاکم بر آن و... اختصاص دهد. پس از فراخوان عمومی این همایش، در مدت مقرر، حدود ۲۰۰ عنوان چکیده مقاله از اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگران حوزه و دانشگاه به دبیرخانه همایش ارسال گردید که از آن میان، ۹۷ عنوان چکیده مقاله که در شورای علمی همایش پذیرفته شد، در این مجموعه (در دو بخش عمومی و تخصصی فلسفه و کودک) پیش روی شما قرار دارد. مجموعه مقالات برگزیده همایش نیز پس از ارزیابی، بزودی منتشر شده و در اختیار علاقمندان قرار خواهد گرفت.

الف) بخش عمومی

حقیقت و مجاز در فضای مجازی

حسین کلباسی اشتری*

آیا ورود آدمی به عالم مجاز (virtual world) و گسترش قلمرو واقعیت مجازی (virtual reality) نگران‌کننده و دلهره‌انگیز است یا نه؟ آیا این ورود و استقرار به خواست و اراده بشر بوده است یا نتیجه تقدیر گریزناپذیر تاریخ تکنیک و تکنولوژی؟ اکنون مجاز به هر معنی که اراده شود در دلالت‌های خویش دگرگون شده باشد، لیکن در اصل به واقعیت شکل و هیئتی تازه مینخشد و رونوشتی از اصل را عرضه میکند، تا آنجا که مدعای بازسازی واقعیت را مطرح می‌سازد. در تمثیل غار افلاطون در کتاب هفتم جمهوری، وضعیت انسانهایی تصویر شده است که در انتهای غار - و در واقع در زندانی زیرزمینی - رو به دیوار و پشت به مدخل، تماشاگر اشباح و تصاویرند که از حقیقت آنها بیخبرند از آغاز زندگی خویش میندازند که با موجوداتی واقعی و عینی سروکار دارند. آنان به بیخبری خویش نه تنها خوگرفته‌اند، بلکه از انداز و تنه خردمندان و دلسوزان خویش سخت آشفته شده و او را به مرگ محکوم می‌سازند؛ همانند آنچه با شریفترین همقطاران خویش - یعنی سقراط - کردند حکایت تقابل حقیقت و مجاز دیرینه است و تنها در صورت‌های نوپدید خویش متمایز میشود. از جمله صور تاریخی و الهام‌بخش این تقابل را میتوان در مواجهه حضرت موسی(ع) با ساحری فرعون و سامری بنی‌اسرائیل دید؛ نمونه‌یی از مواجهه مکرر در زمینه آگاهی بشر.

صورت اخیر این مواجهه اما وسیعتر و پیچیده‌تر است و اکنون رسانه و دنیای دیجیتال در اندیشه طرحی برای زیست دیجیتال است. ذهن ما اکنون با پرسشهایی از

این دست قرین است:

۱. آیا امکان اندراج تمامی یا سهمی از واقعیت - و فراتر از آن، حقیقت - در ساخت و بافت دنیای مجازی وجود دارد یا خیر؟
۲. مقولاتی چون کنش و زبان آینده در چنین فضایی چگونه خواهد بود؟
۳. حدود و امکانات ما برای تغییر و تحول معنایی در این کالبد فراگیر تا چه اندازه است؟

در این نوشتار ملاحظاتی چند در اطراف پرسشهای مذکور مطرح خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: حقیقت، مجاز، فضای مجازی، تکنولوژی

مفهوم شناسی مجاز در حکمت، عرفان و هنر

حسن بلخاری قهی*

«مجاز» در عرفان و هنر، از آنرو که تکیه بر خیال و تخیل دارد، نقطه مقابل حقیقت نیست، بلکه مرتبه‌یی از مراتب حقیقت است. اصولاً جهان مجازی در عرصه قوای باطنی نفس (از حس مشترک گرفته تا مفکره و خیال و متخیله و حافظه و ناطقه) صورت میندود و بنا به همین معنا، نقطه مقابل واقعیت یا عینیت در صورت خارجی آن است و نه حقیقت، گرچه در تمامی تاریخ خویش، مقابل حقیقت بکار رفته است: خم‌ها همه در جوش و خروشدن ز مستی و آن می که در آن جاست حقیقت نه مجاز است (حافظ)

* * *

فردا که پیشگاه حقیقت شود پدید شرمنده رهروی که عمل بر مجاز کرد (حافظ)

عبدالقاهر جرجانی، ادیب و متفکر قرن پنجم هجری در اثر گرانسنگ / سرار البلاغه، مجاز را بر وزن مفعول از «جاز الشیء یجوزه» بمعنای تجاوز و تعدی میدانند؛ یعنی کلمه‌یی از اصل خویش عدول نموده و یا از مکانی که در وضع اول خویش داشته برگردد، لیک به شرط آنکه این انتقال چنان باشد که مجاز از ملاحظه اصلی خود کاملاً برهنه و خالی نباشد و به یک عبارت، میان معنای حقیقی و مجازی نسبتی موجود باشد (سرار البلاغه، ص ۲۵۴).

بنابراین، اگر وضع اول را حقیقت انگاریم، مجاز نقطه مقابل حقیقت نیست، بلکه

برگزشتن از آن است با اصرار بر حفظ پیوند با آن (حقیقت). با چنین رویکردی، مجاز در عرصه حکمت، عرفان، ادب و هنر معنایی متفاوت با کاربرد مصطلح آن در ادبیات امروز مییابد؛ بعنوان مثال، در قاعده تناظر که هستی محسوس، مجاز هستی معقول محسوب میشود، این مجازیت نقطه مقابل معقول یا همان حقیقت هستی نیست، بلکه صورت متناظر با آن در جلوه محسوسش است. مگر نه اینکه در حکمت اسلامی ظاهر، نقطه مقابل باطن نیست، بلکه آخرین جلوه ظهور آن است و بنا به همین اصل است که جمع ظاهر و باطن در بیان اسامی حضرت حق معنا و مفهوم مییابد؛ «هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ». اگر ظاهر، نقطه مقابل باطن بود، چگونه جمع این دو در حق ممکن میبود؟

این اجتماع، محصول وحدت ذات است و دقیقاً از همینروست که در شعر زیبای میرفندرسکی (که قاعده تناظر در آن ظهوری کامل یافته است)، نسبت مجاز و حقیقت (با هستی محسوس و هستی معقول) حتی به نوعی یکتایی میرسد و از آن تقابل مشددی که به هنگام کاربرد این دو اصطلاح، بیدرنگ بر نفس حاکم میشود، بشدت میگریزد:

چرخ با این اختران، نغز و خوش و زیباستی صورتی در زیر دارد آنچه در بالاستی
صورت زیرین اگر با نردبان معرفت برود بالا همان با اصل خود یکتاستی
این سخن را در نیابد هیچ فهم ظاهری گر ابونصر استی و گر بوعلی سیناستی

در عرصه حکمت و عرفان و هنر، مجاز، فراخی جستن معنا و وسعت یافتن گستره آن در درک و کشف لایه‌های باطنی حقیقت است و دقیقاً از همینروست که بر قوه خیال و بازیهای شگفت‌انگیز قوه متخیله تکیه دارد؛ قوه‌یی که بنا به قدرت تصرف خویش در صور میتواند جهانی کاملاً تازه و نو در روح و جان برانگیزد. لکن خیال نه از منظر وهمی، بل از منظر حکمی و عرفانی آن:

آن خیالاتی که دام اولیاست عکس مهرویان بستان خداست

(حافظ)

مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو یادم از کشته خویش آمد و هنگام درو

(حافظ)

مصراع اول، یکسره مجاز است، زیرا مزرع سبز فلک از معنای حقیقی خود بمعنای زمین کشاورزی فراتر رفته و مبدل به صحنه عمر شاعر گشته است. گذر زمان نیز در حرکت ماه، متجلی شده، لیک داس به آلتی مبدل گردیده که روزهای عمر شاعر را درو کرده و او را بسوی مرگ میراند؛ همین تصور، شاعر را به بازخوانی حیات برگزیده خود وامیدارد. چنین مجازی نه تنها نقطه مقابل حقیقت نیست، بلکه توسیع مفهومی حقیقت و بازنمایی آن در قالبی بسیار تأثیرگذار و عمیق است.

از این مثالها در عرصه عرفان و ادب بسیار است. در هنر نیز وقتی فارابی ترجیح میدهد در ترجمه «mimesis» یونانی (بمعنای محاکات، تقلید یا بازنمون چیزی از چیز دیگر) از واژه «تخیل» استفاده کند، یعنی معتقد است در بازنمایی هنری، چیزی افزونتر از واقعیت ارائه میشود نه عین واقعیت. افزونی که محصول دخالت قوه خیال است و این خیال در قاموس عرفا و حکمای مسلمان نردبان بلند درک مراتب باطنی عالم است؛ یعنی همان حقیقت عالم.

اما آنچه امروزه در جهان ارتباطات به دنیای مجازی شهرت یافته است، تنها بیان شکل گرفتن فضایی است که در آن، واقعیات عینی خارجی حضور ندارند؛ یعنی مجاز در برابر واقعیت. اما در حقیقت این نیز نیست بلکه در اصل، توسیع و گسترش شبکه‌های ارتباطی است. دیدار رو در رو و عینی دو انسان، تبدیل به دیدار تصویری میشود. این تصویر نقطه مقابل واقعیت نیست، بلکه امتداد واقعیت است. بنابراین مجاز در جهان ارتباطات، هیچ ارتباطی با مفهوم حکمی، عرفانی، هنری و حتی فلسفی آن ندارد. مجاز در این عرصه، گسترش یافتن و امتداد واقعیت در صحنه توانمندی فوق‌العاده ابزارهای ارتباطی است. البته این توسیع ابزارها و ارتباطات، مفهوم مجاز در دنیای مجازی مصطلح را تا حدودی به توسیع معنا در قلمروهایی که گفتیم نزدیک میکند، اما چون انسان امروز بدلیل فقر و فقد بیش فلسفی و دینی از این توسیع، بیشتر در جهت امیال خاص استفاده نموده و یا چنان خود را در آن غرقه ساخته که ارتباطات انسانی در آن رنگ باخته و صورت جای عینیت را گرفته، لاجرم به حق، اندیشمندان بشری از تداوم و گسترش آن، احساس نگرانی میکنند. اگر نهایتش همانی

باشد که سازندگان فیلم ماتریکس (بویژه ماتریکس ۱) آن را در پرده سینما جان بخشیدند؛ یعنی الیناسیون و از خود بیگانگی انسان در عرصه ابزارهای ارتباطی و بدست این ابزارها.

بنظر میرسد فلسفه بر این معنا باید تأمل و درنگی کامل و جامع داشته باشد. ازاینرو، محوریت دادن به چنین موضوعی از سوی یک بنیاد فلسفی و در چنین همایشی حقیقتاً قابل تقدیر است.

کلیدواژه‌ها: مجاز، واقعیت، حکمت، عرفان، هنر، جهان ارتباطات

رسالت هنر اسلامی (متعهد) در قبال فضای مجازی

مقصود محمدی^۱، حلیمه احمدیوسفی^۲

«هنر، دمیدن روح تعهد در انسانهاست». هنر، زبان بین‌المللی است که میتوان بوسیله آن بدور از مرزهای جغرافیایی با ملتها ارتباط برقرار کرد. از آنجا که امروزه فضای مجازی و جهانی‌شدن مرزها را درنوردیده، این جهانی‌سازی به علل مختلفی میتواند جامعه ما را با ارزشهای اسلامی - ایرانی با چالشهای متعددی روبرو کند و چه بسا جوانان و ارزشهای جامعه‌مان را به ورطه نابودی (بیهیبتی) بکشد. هنر اسلامی (متعهد) میتواند دردها را شناسایی نموده و راه درمان را ارائه دهد و ارزشهای برتر زندگی و آرمانهای انسان واقعی را هویدا نماید، هنر اسلامی، هنری است که براساس ابتکار و ابداع و شهود بوجود آمده و سیر تکامل و تحول را پیموده و ریشه‌هایش در توحید و معیارهایش بر معاد استوار است.

یکی از مهمترین هنرهای اسلامی که هنرمند، الهام درونی خود را از مرحله معقول به محسوس میرساند معماری است که آمیخته با دین، عرفان و فلسفه و زندگی است. معماران اسلامی همواره سعی داشته‌اند تا همه اجزاء بنا را بصورت مظاهری از آیه‌های حق تعالی و جمال و جلال او ابداع کنند، برخی از هنرها در عصر جدید نه زیباست و نه در جستجوی زیبایی است؛ چرا باید معماری فضای مجازی از اینهمه شگفتی بی‌بهره باشد؟ بیایید در پی زمان ندویم و عناصر جاودانه در هنر پیشینیان خود را جستجو کنیم. اگر عوامل جاودانگی را بازشناسیم، ما نیز در چارچوب محتوم عصر

۱. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

۲. دانشجوی دکتری فلسفه هنر دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

خود قادر خواهیم بود از آن بهره گیریم. آثاری در آنها و رای زیبایی ظاهری و تحسین برانگیز، معنویتی نیز نهفته دارد که جای بسی تعمق و تفکر دارد؛ بگونه‌یی که فرهنگ زیبا زیستن را می‌آموزد و اندیشه و دلها را از پذیرش زشتیها و نازیباییها آگاه میکند تا فقر اندیشه و تفکر روی ندهد؛ هنری که قالب اصلیش را از دست نمیدهد، اما در هر زمان جان تازه‌یی مییابد. بنابراین، میتوان گفت انعکاس ارزشهای هنر اسلامی در فضای مجازی میتواند موجب رشد و تعالی اعتقادات و هویت ایرانی اسلامی شود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، هنر اسلامی (متعهد)، هویت اسلامی، جهانی شدن

شبح‌وارگی رسانه

قاسم پورحسن*

شبح (spectre) چیزی است که هست، اما حضور ندارد؛ چیزی که سکون ندارد؛ حرکتش هم حرکت از جایی به جایی دیگر نیست. شبح پرسه میزند. شبح چیزی نیست که پرسه میزند بلکه پرسه زدن است. شبح چیزی نیست؛ جای گزیده نیست و همچون یک ابر الکترونیکی یا اربیتال، به ساختار حضور/ غیاب تن نمیدهد. مارکس، در عین حال که تصویر شبحی را معرفی میکند، آن را سرکوب نیز میکند. از یکسو مارکس بر مدنظر قرار دادن اصالت و اثربخشی واقعی خودآیین‌سازی ایده بمنزله فرایندهای متناهی - نامتناهی دیفرانس (خیالی، موهوم، بتواره‌ی یا ایدئولوژیک) تأکید می‌ورزد، اما از سوی دیگر می‌خواهد نقد خویش که حاصل شبح‌زدایی تصویر شبحی است را در یک هستی‌شناسی بنیان گذارد. این یک هستی‌شناسی انتقادی اما پیشاواسازانه حضور بمنابه واقعیت بالفعل و عینیت است و بمعنای مستقر کردن امکان شبح‌زدایی اوست و همچنین بمعنای نابود کردن شبحیت و قرار دادن آگاهی بازنمودی سوژه بجای آن و بازگرداندن این بازنمود به جهان کار، تولید و مبادله با هدف فروکاستن آن به شرایطش. (اشباح مارکس، ۲۶۹)

ما امروزه در سرکوب صورت شبحی به موجودیتهای ملموس و جایگزیده سهیم هستیم و به دو وجه مقابل شبح‌وارگی و ذات‌باوری روی می‌آوریم. شبح، ذات را «دود میکند و به هوا میرد».

اگر ذات شیء، خود شیء باشد، شبح تصویر آن است. تصویر وانموده است،

آنچه خود شیء نیست اما وانمود میکند که هست. تصویر مکان ندارد و مجازی است؛ در تقابل با فعلیت حاضر ذات و در تقابل با واقعیت. در پژوهشی دقیق، نمود چنین شبیحتی را میتوان در این نمونه‌ها یافت؛ «ویژگی بت‌واره کالا، رازآمیزی غیرپدیدارشناختی ارزش مبادله‌یی و طفره‌روی زیرکانه ایدئولوژی و گرایش آن به نامرئی بودن». (کریچلی، ۲۵۲) اما امروزه این شبیحت بسیار فراگیر شده و بهترین نمود آن ایماژ یا تصویر است. امروز اشباح اطراف ما را فراگرفته‌اند و ما را تسخیر کرده‌اند؛ تصاویری که بواسطه رسانه‌های مختلف پراکنده شده و در حال پرسه زدند.

رسانه‌ها ماهیتی شبیحتی دارند؛ چه رسانه‌های ارتباطی بینا فردی و چه رسانه‌های ارتباطی جمعی. کارکرد رسانه‌ها در ضدیت با هر گونه جایگزیدگی است و نمیتوان برای آنها و موضوعاتشان ذاتی قائل شد. رسانه‌ها وانموده‌ها را تولید میکنند. امروزه مفهوم تصویر سوار بر امواج نامرئی، تلقی ما از واقعیت را به چالش کشیده است. از دیدگاه فنی میتوان پرسید: آیا این امواج واقعیت دارند؟ و از دیدگاه مڈالیته میتوان پرسید: آیا این تصاویر واقعیت دارند؟ شبیحت رسانه از این پرسشها فراروی کرده است؛ بدینمعنا که رسانه‌ها خود، شکل تازه‌یی از واقعیت را ایجاد میکنند که شاید بتوان آن را به تعبیر «ژان بودریار» واقعیت مجازی نامید. این یک واقعیت رسانه‌یی است که شاید در جهان معاصر اهمیت بیشتری از واقعیت خارجی داشته باشد.

واقعیت خود، یک نشانه است. «چیزها، آنها و تصاویر و ارجاع بی‌پایان هر یک به دیگری وجود دارد، اما هیچ سرچشمه‌یی وجود ندارد. هیچ خاستگاه نابی وجود ندارد». (Gramm. 55) پرده‌های سینما، صفحه‌های تلویزیون، بلندگوها و میکروفونها، بازیگرها و مجریها و تصاویر و صدای آنها همه جا را فراگرفته است و دیگر اهمیتی ندارد که حیات واقعی آنها چگونه است. دیگر فیلمها و سریالها تقلید زندگی نیستند، بلکه زندگی تقلیدی از آنهاست. فیلمها از زندگی تبعیت نمیکند، بلکه از قواعد و تکنیکهای فیلم‌سازی تبعیت میکنند. از سوی دیگر، شیوه‌های زندگی معاصر از فرهنگ خرید و انتخاب لباس گرفته تا ازدواج و انتخاب همسر و شغل و دیگر برنامه‌های

زندگی، کاملاً تحت تأثیر فیلمها و سریالها و آگهیهای تبلیغاتی هستند. تأثیر بیتلها بر شیوه زندگی غربی در دهه شصت نمونه‌یی از این امر است.

تفاوت میان واقعیت مجازی و واقعیت حقیقی به قطعیتی نیست که ما میخواهیم باشد». (Lucy, 152) جهان واقعی فقط یکی از جهانهای موازی ممکن است. دریدا بصراحت اظهار میدارد که این امر بویژه در مورد واقعیت ساخته و پرداخته رسانه‌ها برقرار است. رسانه‌ها واقعیت مجازی تولید میکنند، اما اینکه یک واقعیت مجازی است، به این معنا نیست که حقیقی نیست. مجازی بودن واقعیت رسانه‌ها را باید خارج از تقابل هستی‌شناختی امر حقیقی و امر مجازی در نظر گرفت. امر حقیقی و امر مجازی دو نقطهٔ مقابل هم نیستند. امر مجازی نتیجهٔ اطلاعات است؛ اطلاعات رسانه‌یی که خود منطق پردازش و توجیه‌پذیری خود را تولید میکند.

شیخ چهره‌یی قدرتمند است، صرفنظر از اینکه آیا شما نوعی وجود واقعی برای آن قائل هستید یا نه. (اشباح مارکس، ۱۱۱) در واقع، قدرت شیخ از اینجا می‌آید که نمیتوان دقیقاً تعیین کرد آیا اینجا یا آنجا هست یا نه. پس شیخ را نمیتوان در چارچوب تفاوت میان امر واقعی و مجازی گنجانند. نمیتوان گفت که اشباح واقعی یا غیرواقعیند یا به آنچه ما واقعیت میخوانیم تعلق دارند یا نه. شیخ، معنای وجود داشتن، معنای بودن یا نبودن، را به پرسش میکشد.

خودمداری یا قائم بذات بودن رسانه، نظریه‌یی است که تحت تأثیر تفکر هایدگر درباره تکنولوژی و اهمیت بنیادین پرسش از ماهیت آن، در تقابل با رویکرد سنتی ابزارمدارانه پدید آمد. در صورتی که رسانه را واجد ذات بدانیم، پذیرفته‌ایم که متکی بر خویش است و قدرت برساختن و تغییر معنا و مفاهیم را دارد. اساسیترین بعد خودمداری رسانه این است که توانایی دگرگون ساختن اژه‌ها را بصورتی که کاربردی شود، دارد، برغم آنکه خصلتهای ذاتی و بنیادینش ثابت میماند. رسانه از این حیث، در مقابل غیرخود مقاومت کرده و هیچ اصل و قانون و قاعده‌یی جز قاعدهٔ مرتبط با خویش را نمیبذیرد. هنوز بسیاری اعتقاد دارند که رسانه وسیله‌یی بیش نیست، ازاینرو تصور میکنند مفاهیم، معانی و ارزشهای آنها قدرت بدست گرفتن زمام رسانه را دارد و یا اینکه میتوانند هر ارزش و معنایی را بر رسانه تحمیل

نماید. آیا رسانه‌یی که آن را قائم بذات دانستیم، میتواند ناظر به ارزشها بوده و اخلاق و فضایل را تحقق بخشد؟

دوگونه میتوان رسانه را تعریف کرد: تعریف صحیح آن و تلقی رسانه بمنابۀ ابزار و تعریف حقیقی آن و لحاظ رسانه بمنزلۀ ذات. برخی از متفکران، رسانه را صرفاً وسیله‌یی که حامل معنا (هرمعنایی) است، برمی‌شمارند، درحالی که گروهی دیگر آن را دارای ذاتی تلقی میکنند که در برابر خواستها و تقاضاهای بیرونی منفعل نیست. دسته سوم هر دو تعریف از رسانه را میپذیرند، اما حقیقت رسانه را خودمداری و داشتن ذات میدانند. در میان چهار سخنرانی که هایدگر با عنوان «بازگشت، شیئی، خطر و گشتل» ارائه کرد، دو اثر آخر در تبیین ماهیت، اهمیت و جایگاه رسانه، برجسته تلقی میشود. وی در گشتل میکوشد تا ضمن بررسی نیاز و فاصله، به وجود تمایز میان نزدیک و دور توجه دهد. او اعتقاد دارد که «ماهیت تکنیک خودش تکنیکی نیست». هایدگر بر این اساس تهدید یا خطر تکنیک و بتبع آن، رسانه را طرح نموده و آن را در افق هستی وارد میسازد. (ر.ک: ارغنون، پرسش از تکنولوژی ۴-۱) این دیدگاه، فهم جدیدی از مسئله عرضه میکند. «تخنه» بطور ذاتی با ساختن در پیوند است. ساختن (Poiesis) همان فعل است؛ فعلی که کنش انسانی است. تخنه نوعی پنهان‌زدایی، کشف و انکشاف است که در آن انسان و جهان را به مبارزه میطلبد. به باور وی، در پرتو تکنیک همه فاصله‌های زمانی و مکانی منقبض میگردند. این نظریه درباره سرشت رسانه و تکنیک نه تنها رویکردی جدید محسوب میشود، بلکه گستره وسیعی از تأثیرات بر نظریه‌ها و متفکران را برجای نهاد.

کلیدواژه‌ها: شبح‌وارگی، رسانه، تکنولوژی، ابزارمداری، خودمداری

فضای مجازی و بطن هویت شخصی

عبدالرزاق حسامی فر*

مسئله هویت شخصی یا اینهمانی شخصی از مسائلی است که همواره در اندیشه فیلسوفانی چون ملاصدرا، جان لاک، بارکلی و هیوم مطرح نظر بوده است. آنچه در این مسئله منظور نظر است این است که اگرچه نفس و بدن انسان در گذر زمان تغییر مییابد و از اینرو روح و جسم شخص در بزرگسالی همان روح و جسم ایام طفولیت او نیست، پس چرا از اینهمانی این دو سخن میگوییم؟ بر اساس چه ملاکی میتوان میان دوره‌های مختلف حیات یک شخص نسبت اینهمانی برقرار کرد؟ نظر فیلسوفان در این زمینه مختلف است. ملاصدرا مسئله را از طریق قول به وحدت اتصالی حل میکند؛ یعنی میگوید اگرچه نفس و بدن همواره در حال تغییرند، اما این تغییرات چنان جزئی، آرام و به هم پیوسته است که شخص از آن وحدت شخصی را استنباط میکند. نظریه برجسته در این زمینه در فلسفه غرب، نظریه جان لاک است که اینهمانی را بر حافظه استوار میسازد و آن را ضامن اینهمانی شخصی تلقی میکند. نظریات دیگری هم در این خصوص مطرح شده است که از آن جمله میتوان به نظریه اینهمانی بدنی اشاره کرد.

با پیدایش فضای مجازی و بویژه اتکای گسترده انسان به آن، تأثیرات مثبت و منفی آن بتدریج آشکار شد. یکی از حوزه‌هایی که تحت تأثیر فضای مجازی قرار گرفت، هویت شخصی افراد بود؛ به این معنا که استفاده از کامپیوتر، تبلت و موبایل، بویژه از حیث قابلیت‌هایی که در آنها وجود دارد، از قبیل حافظه و پردازش اطلاعات،

* دانشیار گروه فلسفه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

موجب شد افراد بخشی از امور و فعالیت‌های شخصی خود را برعهده فضای مجازی بگذارند. این وابستگی به فضای مجازی بتدریج چنان گسترده شد که امور مربوط به فضای مجازی، بخشی از هویت شخصی افراد را تشکیل داد. بنابراین دیگر نمیتوان هویت شخصی کسی را که در فضای مجازی فعال است، به نفس و بدن او محدود دانست؛ چرا که در واقع، محتوای آن فضای مجازی، بخشی از هویت او را تشکیل میدهد. دیوید چالمرز، یکی از فیلسوفان معاصر استرالیایی که در فلسفه ذهن بسیار مشهور است، در این زمینه، مفهوم «ذهن امتداد یافته» را مطرح میکند. منظور او این است که استفاده از فضای مجازی و انجام فعالیت در قلمرو آن بتدریج نفس انسان را به آن فضاها بسط داده است؛ چنانکه بطور مثال تلفن همراه بخشی از هویت شخصی فرد را تشکیل میدهد و اگر خللی در کار آن حاصل شود، گویی در هویت شخص خللی حاصل شده است. هدف نگارنده در این نوشتار، بررسی نقش فضای مجازی در بسط هویت شخصی افراد است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، هویت شخصی، وحدت اتصالی، ذهن امتدادیافته -

حافظه، نفس، بدن، فلسفه ذهن

هویت رابطه مجازی و پدیدهای آن برساختهای وجود آدمی

طوبی کرمانی^۱، سید کامران فؤاد مرعشی^۲

فضای مجازی گرچه مجازی نامیده شده، اما از چنان واقعیتهای برخوردار است که بر ابعاد مختلف زندگی انسان از جسم و روان تا هنجارهای فرهنگی و اجتماعیش تأثیرگذار است. یکی از جنبه‌های واقعی این فضا، برقراری ارتباط میان کاربر با سایر کاربران و سرویس‌های ارائه شده است. نوشتار حاضر با انگیزه یافتن علل بروز برخی حالات روانی و هنجارشکنیهای اجتماعی در فضای مجازی، در پی یافتن پاسخ به دو پرسش است: «هویت ارتباطیهای مجازی چیست؟» و «تأثیر مواجهه با این هویت، بر نفس آدمی چیست؟» در این راستا، نخست به بررسی ویژگیهای این رابطه در مقایسه با روابط متداول عینی پرداخته است و بیان میدارد وجود محرکهای حسی کمتر، عدم الزام به رعایت برخی هنجارهای اجتماعی و دیده نشدن بعنوان یک شیء خارجی از جمله ویژگیهای روابط مجازی هستند. سپس در پاسخ پرسش دوم، این مطلب را بیان میدارد که این ویژگیها منجر به بروز حالتی همچون احساس امنیت فردی - و نه اجتماعی -، بروز بی‌پروایی باورها، احساسات و خواسته‌ها، اما در نهایت بروز احساس عمیق تنهایی در انسان میشوند. نگارندگان بر این باورند که با چنین تحلیلی شاید بتوان علل وقوع برخی رخدادها و ناهنجاریها را توجیه و درمان نمود.

کلیدواژه‌ها: هویت، رابطه مجازی، ساحت وجودی، نفس

۱. استاد گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه تهران

۲. کارشناس ارشد فلسفه دانشگاه تهران

فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی برای اخلاق اسلامی

علی الله‌بداشتی*

نحوه تعامل و روابط و رفتارهای اجتماعی آدمیان در گذر زمان همواره دگرگون میشود. در گذشته، تعامل و ارتباطات، محدود و زمانبر بود. در دنیای جدید با اختراع اینترنت و سایر وسایل ارتباط جمعی، نوع روابط اجتماعی و گفتگوها رشد روزافزونی یافته و دگرگون شده است. اما آنچه تغییر نمیپذیرد و همواره باید بعنوان اصول بنیادی هرگونه تعاملی پذیرفته و عمل شود، رعایت اصول اخلاق انسانی برای همگان است. در رابطه فضای مجازی و اخلاق اسلامی سه حالت قابل تصور است:

حالت اول، بهره‌گیری از فضای مجازی برای گسترش اخلاق اسلامی، تشکیل گروههای اخلاق اجتماعی، مانند: اخلاق خانواده، اخلاق اداری، اخلاق پزشکی، اخلاق تجارت و دهها گروه دیگر که هر یک میتواند مروج اخلاق و آداب اسلامی از این طریق باشد.

حالت دوم، بی‌تفاوتی به روابط اخلاقی (گفتگو و تعامل در فضای مجازی در حیطه کاری و تخصصی).

حالت سوم، رواج بد اخلاقی و ناهنجاریهای اخلاقی در فضای مجازی؛ اگرچه این گروه در مجموعه کاربران فضای مجازی اندکند، اما آسیبهای آنان تهدیدی برای امنیت

اخلاقی و اجتماعی است.

در نهایت با توجه به عنوان مقاله میتوان گفت فضای مجازی همچون سایر ابزارهای صنعتی تمدن جدید، اگر در دست خردمندان و اخلاقمداران و مؤمنان باشد، میتواند ابزاری برای ترویج فرهنگ اسلامی و ارزشهای اخلاقی محسوب گردد و اگر این گروه بخواهند از این پدیده تمدنی و ابزار تعامل اجتماعی غفلت نمایند یا تنها با طرد و نفی با آن برخورد کنند، ثمره آن، ترک میدان نبرد برای یکهتازی هنجارشکنان اخلاقی و اجتماعی خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فرصت، تهدید، تعامل اجتماعی، اخلاق اسلامی

مبانی فلسفی زبانشناختی فضای مجازی

غلامرضا فدائی*

نوشتار حاضر به اهمیت فلسفه برای درک جهان میپردازد که همواره عموم اندیشمندان در ادوار مختلف به آن پرداخته‌اند. زمانی وجود و هستی محور بحث بود، زمان دیگر، روانشناسی و ذهن مورد توجه واقع شد اینک چرخش بسوی زبان حاصل شده است. پیشرو مباحث زبانشناختی سوسور و آنگاه پیرس است که بر دلالت زبانی مفهوم تأکید داشتند و از آنجا به تنوع و چندگانگی دلالتها پرداختند و اینکه زبان نه تنها محصول تفکر است، بلکه خود تفکر را هم سامان میبخشد. عمده تلاشهای فلسفی در جهان و بویژه در عصر حاضر، درک معنا بوده و هست. پیشرفت شبکه معانی به همراه توسعه فناوریهای الکترونیک موجب پدید آمدن فضای مجازی شد. در واقع فضای مجازی، محصول نوع نگاه انسان برای فهم جهان از طریق دلالتهای زبانی است که هم توفیقاتی بدست آورد و هم موجب سرگردانیهایی شد. در خاتمه، نویسنده استدلال میکند که برغم پیشرفتهایی در این زمینه در دنیای غرب، ما هم اگر با دقت با مسائل برخورد داشتیم مشاهده میکردیم که مبانی نظری این موضوع در فرهنگ اسلامی ما وجود داشته و ما از آن غفلت کرده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: فلسفه زبان، فضای مجازی، سوسور، پیرس، معانی سلیبی کلمات

فضای مجازی، آسیها، خانواده و تصمیم‌واقع‌مینه

صالح حسن‌زاده*

آیا فضاهای مجازی فرهنگ ارزشی دارند؟ وجوه ممیزه آنها چیست؟ آیا ارزشهای دینی یا ملی بر فضای مجازی حاکمند؟ آیا با نظر به افزایش تعامل انسان با رایانه و شبکه، دیگر صرف پرداختن به رابطه و تعامل انسان و ماشین کافی است؟ رابطه فرازمانی و فرامکانی فضای مجازی، بین انسانها روز بروز فراگیرتر میشود. رایانه‌ها روز بروز از طریق شبکه‌های محلی و جهانی و نیز از طریق فناوری گوشیهایی هوشمند به یکدیگر پیوند میخورند. ارتباط سریع و تنها با یک کلیک، انتقال تصاویر، اصوات، فیلمها و اطلاعات را افزایش میدهد.

فضای مجازی، فضای سرعت است. سرعت انتقال از اینسوی عالم به آن نقطه دنیا، تنها به اندازه یک کلیک وقت میگیرد. همه چیز در فضای مجازی از سرعت بالای آن اثر میپذیرد و این تعیین‌کننده است. تعامل انسان - ماشین و انسان؛ انسان و انسان؛ انسان و محیط اطراف خود در فضای مجازی با سهولت و سریع صورت میگیرد. این گونه ارتباط بپتزدید، توسعه فرهنگی است و توسعه فرهنگی رایانه‌محور، احتیاج مبرم به بذل توجه به فرهنگهای گسترده فضای مجازی دارد؛ چراکه این نوع ارتباط سریع، مستلزم فعل و انفعالهایی ارتباطی و رفتاری است که انسان در تعاملهای یاد شده فوق انجام میدهد.

اما این فضای مرموز، با وجود این امکانات برای زندگی پسامدرن انسان، همواره مسائل و پیامدهای ناخواسته و غیرمنتظره‌یی نیز به همراه داشته است. شناخت و

* دانشیار گروه معارف دانشگاه علامه طباطبایی

بررسی این پیامدها و یا به تعبیری، آسیبها، تنها چاره و راهی است که میتوان بر اساس آن، با تعیین سیاست و خط مشی منطقی و واقع‌بینانه، تصمیم به پیشگیری و مقابله با آن آسیبها گرفت.

این پیامدها و پدیده‌های غیرمنتظره و ناخواسته فضای مجازی بعنوان یک موضوع و مسئله اجتماعی و فرهنگی نیاز به توجه و بررسی دقیق و یافتن راه‌حل معقول و واقع‌بینانه دارد. نوشتار حاضر، ضمن بررسی و تحلیل مطالب مذکور، در پی یافتن راه‌حل معقول و واقع‌بینانه در استفاده از امکانات فضای مجازی است.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، فضای مجازی، آسیبها، خانواده، تصمیم واقع‌بینانه

بررسی نسبت جهان واقعی با جهان غیرواقعی

محسن پیشوایی علوی*

در نوشتار حاضر، ضمن ارائه تعریف مختصر از جهان واقعی و جهان غیر واقعی استدلال میشود که جهان غیرواقعی مفهوم نویی است که با زندگی و تفکر دوران معاصر و تعامل انسان با تکنولوژیهای نوین اطلاعاتی ارتباط تنگاتنگی دارد؛ چنانکه انسان در درون جهان زیسته خود، جهان خودساخته‌یی را ابداع نموده و نقشی به نقشهای خویش اضافه کرده است.

جهان واقعی، اساس واقعیت بنیادین دانش و آگاهی است و جهان غیرواقعی با تمام ظرفیتهای و قابلیت‌های خود، شکلی از جهان واقعی و بازتاب آن است. این دو جهان، عناصر مشترکی دارند ولی در چگونگی، جنس و نقش این عناصر با هم متفاوتند. جهان غیرواقعی نامتعیین و چیستی آن بسط و گسترش جهان فیزیکی و واقعی است. شناخت این دو جهان، تلاشی است که معناداری زمینه‌های پنهان در هستنده‌ها را بیان میکند.

از نتایج این بررسی آنکه چون ماده جهان از جهیدن و از جنس حرکت است، این دو جهان بموازات یکدیگر حیات خود را به پیش می‌برند و جهان غیرواقعی، بتدریج و پیوسته از ساختار و اجزاء جهان واقعی الهام می‌گیرد و با دخل و تصرف در آن به بازسازی، پویایی و نوآوریهای خود اقدام مینماید و در طول زمان، زندگی بشر را در حوزه تفکر و در عمل بیش از پیش تحت تأثیر قرار خواهد داد.

کلیدواژه‌ها: هستی‌شناسی، جهان واقعی، جهان غیرواقعی، علم، تکنولوژی، اطلاعات

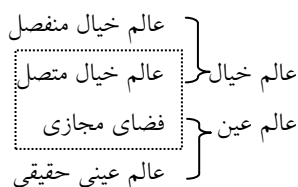
فضای مجازی؛ عالمی میان عالم عینی و خیال

سعید انواری*

عالم خیال متصل، عالمی فردی است که بکمک فضای مجازی، امکان تحقق بین‌الذهانی یافته است. بدین نحو که انسانها میتوانند براحتی تخیل دیگران را در این فضا مشاهده کنند. بدین ترتیب، تخیل افراد در فضای مجازی، دیگر جنبه شخصی ندارد و با قطع توجه افراد و یا حتی مرگ ایشان از میان نمیرود؛ گرچه مشابه این امر در عالم خارج نیز وجود دارد؛ مثلاً هنرمندی که تصویری خیالی رسم میکند، در واقع به خیال خود جنبه عمومی داده و آن را مستقل از وجود خود ایجاد کرده است، اما تفاوتی از جهت برخی خصوصیات همچون شدت و ضعف، میان وجود خارجی اینگونه آثار هنری و موجودات فضای مجازی وجود دارد که در نوشتار حاضر مورد بررسی قرار میگیرد.

از آنجا که برخی خصوصیات فضای مجازی، مشابه عالم عینی و برخی دیگر، مشابه عالم خیال متصل است، میتوان فضای مجازی را عالمی میان عالم عینی (فضای حقیقی) و عالم خیال متصل بشمار آورد؛ بعنوان مثال از طرفی عالم خیال متصل وابسته به فرد است و در صورتی که انسانها وجود نداشته باشند، وجود نخواهد داشت و از طرف دیگر، عالم عینی وابسته به فرد نیست و در نبود انسانها نیز وجود دارد، فضای مجازی در این زمینه دارای خصوصیتی میان این دو عالم است؛ بدین شکل که بنحو سخت‌افزاری وابسته به فرد نیست، اما در صورتی که انسانها وجود نداشته

باشند، قابل درک نخواهد بود و آنچه در سخت‌افزار آن وجود دارد، دیگر فضای مجازی نامیده نخواهد شد. همچنین فضای مجازی برخلاف عالم خیال متصل که در تحقق و معناداری وابسته به ذهن «فرد» انسانی است، در تحقق و معناداری وابسته به «نوع» انسان است. بدین نحو که تحقق آن وابسته به اختراع انسان است و با از میان رفتن نوع انسانی، معنای خود را از دست می‌دهد. در نوشتار حاضر، خصوصیتی از فضای مجازی که بیانگر حالت واسطه‌یی آن در میان دو عالم خیال متصل و عالم عینی است مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: عالم خیال متصل، فضای مجازی، تخیل، متخیلات، عالم عین

هستی‌شناسی واقعیت مجازی

محمد اصغری*

در این نوشتار سعی شده ماهیت هستی‌ایژه‌های دیجیتال تشریح گردد. معمولاً ایژه‌های مجازی در معنای خاص کلمه و واقعیت مجازی (virtual reality) در معنای عام کلمه دارای وجودی است که شباهتی به ایژه‌های واقعی در جهان بیرونی دارد، ولی هیچ خصلت یا کیفیت عینی ندارد، بلکه خصلت دیجیتالی دارد. پرسش از هستی این واقعیت مجازی یک پرسش هستی‌شناختی فلسفی است، اما واقعیت مجازی تنها منحصر به ایژه بودن اشیاء در واقعیت مجازی مانند سیب در فضای مجازی نیست، بلکه اعمال و رویدادها را نیز شامل می‌شود. اگر واقعیت مجازی همانند واقعیت عینی دامنه وسیعی دارد، پس چه رابطه‌ی بین این دو نوع واقعیت برقرار است؟ بنابراین، باید گفت که هرچند این دو ساحت وجودی کاملاً متمایز هستند، ولی بازتولید واقعیات مجازی در فضای مجازی در تعامل با واقعیت عینی رخ می‌دهد. به سخن دیگر، واقعیت مجازی روی دیگر سکه واقعیت عینی است که مدام در حال تغییر شکل و بازتولید است و این امر ناشی از روی دیگر سکه یعنی واقعیت عینی روزمره ما آدمیان است.

کلیدواژه‌ها: ایژه دیجیتال، واقعیت مجازی، واقعیت عینی، کامپیوتر، هستی‌شناسی

نمودشناسی نقش بدن در ادراک؛ چالشهای فراروی تجربه مجازی

سعید ضرغامی*

هدف پژوهش حاضر، نمودشناسی نقش بدن در تجربه واقعیت و ترسیم چالشهای فراروی تجربه مجازی افراد از واقعیت است. برای این منظور، از مفهوم «ادراک» که از سوی مرلوپوتی بکار رفته است، بهره گرفته شده است. بر مبنای یافته‌های پژوهش «تجربه زیسته»، تجربه‌ی بدنی است و بدن ما عادت‌ها و مهارت‌هایی دارد که بدون آنها ادراک ممکن نمی‌باشد. ادراک در جهان و ادراک جهان است و تفکر با پذیرش این مبنا یعنی ادراک ممکن است. بعبارت دیگر، ریشه‌های تفکر از سوئی در بدن و از سوی دیگر، در جهان است. بدین ترتیب، ادراک، فرایند محض عقلانی نیست، بلکه بدن در ادراک نقش دارد و اساساً ادراک تجربه‌ی بدنی است و در جهان و در سطح پیش از تفکر اتفاق می‌افتد. از سوی دیگر، این دیدگاه نقد شده است که در فضای مجازی، امکان جدایی ذهن از بدن فراهم می‌شود و بتبع آن، محدودیتهای بدنی آدمی از جمله خستگی، درد، شکل ظاهری، سن و حتی مرگ بتدریج رخت برمی‌پوشند. سپس استدلال شده است که جدایی کامل ذهن از بدن نه ممکن است و نه مطلوب. میتوان نتیجه گرفت که کل بدن آدمی در تجربه واقعیت نقش دارد و بنابراین کاهش تجربه به بعد یا ابعاد مخصوصی از بدن، توانایی آدمی در تجربه ابعاد حذف شده در زندگی را تضعیف میکند.

کلیدواژه‌ها: تجربه مجازی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، فلسفه، بدن

آموزش و پژوهش فلسفه در دانشگاه‌های مجازی

رضا ماحوزی*

آموزش فلسفه در مدارس و حوزه‌های دینی و دانشگاه‌های کلاسیک سنتی و مدرن، با هدف نیل به سه نتیجه تخصص حرفه‌یی در شاخه‌های متعدد دانش مزبور، گفتگو و دیالوگ قوی و منسجم میان استادان و دانشجویان و محصلان و زیستن در ایده‌های فلسفی و درنهایت، لذت عقلانی و سعادت فردی و جمعی حاصل از آموزش و تفکر و پژوهش، بنیاد اصلی استمرار سنت‌های فلسفی، پیدایش نظریه‌ها و رویکردهای جدید و قبض و بسط میزان نفوذ تفکر فلسفی در جوامع و ملت‌ها بوده است. در چنین فضایی، تجربه زیسته استادان و محصلان و شرکت در کلاسها و گروه‌ها و انجمن‌ها و حتی فضای خوابگاهی و دانشکده‌یی، بخشی از چیزی محسوب می‌شد که امروزه از آن تحت عنوان «زندگی دانشگاهی» یاد میکنند.

با پیدایش فضای مجازی و قوت یافتن آن در دهه‌های اخیر و تحمیل واقعیت خود در عرض واقعیت فیزیکی و ملموس از مجرای کارکردهای متعدد آموزشی و اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و غیره، شاهد نسل جدیدی از دانشگاه‌های مجازی و مجازی - حضوری هستیم که به انحاء مختلف هر یک از آنها، حسب چیستی و کارکرد خود، الگوهای متعددی از آموزش فردی، گروهی، جهانی، میان‌رشته‌یی و غیره را بنمایش گذاشته‌اند.

برکنار از ساختار و چگونگی عملکرد این الگوهای آموزشی و پژوهشی، پرسش

* استادیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

اصلی مورد نظر ما این است که آیا این نسل از دانشگاهها به تمامی اهداف سه‌گانه فوق‌متعهد هستند و بدانها دست مییابند یا اینکه متناسب با ساختار وجودی خود، به یک یا دو مورد از آنها متعهد بوده و یا حتی اهداف دیگری را مورد نظر دارند. این نوشتار بر آن است از خلال معرفی ساختار و مکانیسم عملکردی دو الگوی منتخب از دانشگاههای مجازی و مجازی-حضوری، آموزش و پژوهش توده‌بی‌فلسفه در آنها را مورد تحلیل قرار داده و نشان دهد با توجه به تغییرات پیش آمده، نسل آتی فارغ‌التحصیلان و استادان فلسفه از چه ویژگیها و قابلیت‌های مثبت و منفی برخوردارند. بطورخلاصه و بعنوان نتیجه میتوان با توجه به خصلت توده‌بی‌این نوع دانشگاهها و عدم دسترسی مستقیم و مداوم محصلان به استادان و هم‌دوره‌بی‌های خود و در نتیجه، رواج نوع جدیدی از مدرک‌گرایی گسترده بین‌المللی، از جدایی میان تفکر و پژوهش از یکسو و عدم بهره‌گیری از فضای فیزیکی‌ال زندگی دانشگاهی از سوی دیگر، بعنوان وجه منفی این الگو از دانشگاهها و بتبع آن، این نوع از آموزش و پژوهش فلسفه و دسترسی به رویکردها و سلاقی مختلف جهانی در انجام پژوهشها و بهره‌گیری از دیدگاههای همزمان آنها در تصحیح و تکمیل یافته‌ها با توجه عدم محدودیت برخاسته از مرزبندیهای سیاسی و جغرافیایی از یکسو و عرضه فضای آزاد لازم برای گسترش عقلانیت انتقادی از سوی دیگر، بعنوان وجوه مثبت این نوع از آموزش و پژوهش فلسفه نام برد. با توجه به این وجوه مثبت و منفی میتوان گفت آموزش و پژوهش فلسفه در دانشگاههای مجازی و مجازی-حضوری، بجای محلی‌گرایی و مکتب‌سازیهایی غیرهمگن، به یکسان‌سازیهایی جهانی خاصی نظر دارد که براساس منطقی جهانی در آموزش و پژوهش فلسفه، آموزش‌دهندگان و آموزش‌دیدگان را تربیت میکند.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه مجازی، آزادی اندیشه، مدرک‌گرایی گسترده

«اخلاق» مهم‌ترین پناهگاه بشر در محافظت از آسیب‌های فضای مجازی

سیدحسین سیدموسوی*

از آنجا که انسان و تمام موجودات هستی، معلول خداوند متعال هستند، تنها او حقیقت است و دیگر موجودات در برابر او مجازی و اعتباریند. علاوه بر این، انسان در زندگی خویش از ابتدا مجبور بوده ابزارهایی را ایجاد و اختراع کند تا بتواند از این طریق هم زندگیش را توسعه بخشد و هم آنچه در ذهن داشته به دیگران منتقل کند. از اینرو ابتدا با ایجاد زبان و سپس خط و الفاظ گوناگون این مهم را دنبال کرده‌است و پس از آن با نوشتن خاطرات و تاریخ تلاش کرده واقعیت‌های اتفاق افتاده و تجربیات اکتسابی خویش را به نسل‌های بعد منتقل سازد. اندک‌اندک با شبیه‌سازی وقایع اتفاق افتاده از طریق تئاتر، فیلم و ... این انتقال را انجام داده تا اینکه امروزه با ایجاد ارتباطات الکترونیکی تمامی شکل‌های گوناگون گذشته یکجا در ابزار جدید قرار گرفته است. این ارتباطات که به فضای مجازی شهرت یافته است، در واقع ابزاری نو است که می‌تواند با سرعت بیشتر و بسیار دقیقتر و ارزانتر و در برخی موارد رایگان در دسترس همگان قرار گیرد. با توجه به گستردگی این ابزار و ارتباطات انسانی و گردش اطلاعات، به همین نسبت امکان فریبکاری و وارونه نشان دادن واقعیت‌های موجود نیز بسیار بیشتر از گذشته شده است. بنابراین، با شناخت بیشتر فضای مجازی

میتوان از فرصتهای بوجود آمده در راه پیشبرد اهداف عالی انسانی بهره‌مند شد و آسیبهای آن را دفع کرد. امکان ندارد زندگی بشر را از عالم مجاز جدا کرد و این خود حقیقتی است که از ابتدای آفرینش همراه او بوده و در آینده، شکلهای جدیدتری به خود خواهد گرفت. مهمترین راهی که برای جلوگیری از آسیبهای فضای مجازی پیش روی بشر میتوان پیشنهاد کرد پناه بردن به تعالیم الهی و اجرای دستورات انبیاست.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، فضای مجازی، آسیبها، تمدن بشری

فضای مجازی، ایجاد خیال منفصل انسانی

عطیه زندیه*

در قرن بیستم، به یمن تلاشها و موفقیت‌های تکنولوژیک، ساحتی بر روی انسان گشوده شد که سرعت در جامعه انسانی اشاعه یافت و در حدود چند دهه بر زندگی انسان سلطه پیدا کرد، فضایی بسیار گسترده که بطور دائم و ناگزیر از جهت کمی و کیفی در حال رشد است. این فضا که آن را فضای مجازی مینامیم، ویژگی‌هایی دارد که از بسیاری جهات به عالم خیال منفصل (فلسفه اشراق و حکمت متعالیه و عرفان) شباهت دارد؛ گویی انسان توانسته خیال متصل و درونی خود را به برون گسترش داده و به آن نوعی واقعیت بخشد و یا گویی تصاویر پایبندترین بخش تمثیل خط افلاطونی و سایه‌های روی دیوار تمثیل غار او، بدون طفره به مرتبه بالاتر یا به جهان محسوس قدم گذاشته است.

این فضای گسترده برای انسان امروز، براحتی از جهان محسوس واقعی قابل تفکیک است، اما ممکن است برای آیندگان آنقدر طبیعی جلوه کند که جهان واقع را دارای دو مرتبه از واقعیت بدانند.

نوشتار حاضر در پی آن است که ویژگی‌های فضای مجازی را با خصوصیات عالم منفصل تطبیق داده و وجوه اشتراک و افتراق آنها را بازگو نماید و به مضاعف شدن واقعیت محسوس در نظر آیندگان بپردازد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، خیال منفصل، تمثیل خط، تمثیل غار

هستی‌شناسی واقعیت مجازی و تبعات آن

علیرضا منصوری*

واقعیت مجازی از نظر هستی‌شناختی با واقعیات فیزیکی و با تخیل و اوهام تفاوت دارد. این نوع از واقعیات فیزیکی و تخیل و اوهام از برساخته‌های انسانی و محصولی فناورانه برای تحقق برخی کارکردهاست که دربارهٔ اینگونه از واقعیت میتوان براساس معیارها و شاخصه‌هایی ارزیابی و نقد کرد. واقعیت مجازی مانند سایر برساخته‌های فناورانه، تحولی داروینی دارد و ممکن است در زیست‌بومی که در آن ابداع و ساخته شده موجب تغییراتی شود که حتی از دید مبدع اولیهٔ آن غیرقابل پیش‌بینی است. به همین دلیل، در استفاده از این فناوری باید براساس منطق موقعیت، ملاحظات ایمنی در نظر گرفته شود و تولید و استفاده از آن بصورت تدریجی و در طی فرایندهای نقادانه و دموکراتیک صورت بگیرد و پس از اصلاحات محدودهٔ بکارگیری آن وسیعتر شود.

کلیدواژه‌ها: واقعیت مجازی، فضای مجازی، اینترنت، عقل‌گرایی نقاد، جهان سوم

تفسیر یا تعریف مجدد بایت و حقیقت آدمی در پرتو فضای مجازی

عبدالله نیک سیرت*

از آغازین روزهایی که فلسفه بعنوان مابعدالطبیعه (متافیزیک) در یونان باستان بمثابه یک علم مطرح گردید، همواره یکی از مسائل و پرسشهای محوری آن، «تعریف ماهیت و حقیقت آدمی» بوده است. کهنترین و مهمترین تعریفی هم که از انسان ارائه شده این است که «انسان، حیوان ناطق است». اما با وقوع رخداد شگرف و بسیار اثرگذار انقلاب صنعتی، عده‌یی در کفایت و جامعیت این تعریف تردید کرده‌اند؛ بعنوان مثال، نیچه برخلاف اسلاف خویش، از تقدم حیوانیت آدمی بر ناطقیت وی سخن بمیان آورده است. اما آنچه با گسترش خیره‌کننده و جذاب فضای مجازی در دهه‌های پایانی قرن بیستم اتفاق افتاده است، نه تنها با تغییر مسائل و پرسشهای فلسفه از آغاز تا رخداد عظیم رنسانس هیچگونه شباهتی ندارد، بلکه در واقع با تحولات بسیار مهم و بنیادی پس از رنسانس نیز سنخیت ندارد. از اینرو، میتوان ادعا کرد که مهمترین خصیصه فضای مجازی جدید این است که ما را از بسیاری از محدودیتهای جسمانی و نفسانی خویش رها میسازد. البته این رهایی الزاماً دارای بار ارزشی مثبت یا منفی نیست، بلکه هم میتواند تمهیدی در جهت تسهیل و تسریع در امر بسیار اساسی شکوفایی استعدادهای نهفته آدمی و تعالی وی باشد و هم ممکن است ابزاری در

خدمت ارضای نیازهای مادی و مادون بشر باشد.

با این تبیین میتوان ادعا کرد که باید دست‌کم تعریفی دوباره از انسان ارائه دهیم تا ویژگی نسبت وی با فضای مجازی و نقش محوری این فضا در خودشناسی و بازشناسی مجدد آدمی بدرستی واکاوی و بازخوانی گردد؛ زیرا بنظر میرسد که دیگر تعریف آدمی براساس تبیینها و داده‌های موروثی یونان باستان که بطور طبیعی مبتنی اطلاعات و علوم همان اعصار بوده است، معمولاً دارای نقص و کمبودهای جدی و در نتیجه چندان راهگشا، کاربردی و مثمر ثمر نیست؛ چرا که بشر امروز، به تعبیری، هویت چهل تکه‌یی و تفکر سیاری پیدا کرده است که ناشی از افسون‌زدایی مدرنیته و سلطه و نفوذ قهار و فراگیر وسایل ارتباط جمعی کنونی و در رأس همه آنها، اینترنت است که ناخواسته به اندرون و حیاط خلوت آدمی راه یافته است؛ بنحوی که تا حدود زیادی دیوار بلند میان خلوت و جلوت یا نهان و آشکار و حیات فردی و جمعی آدمی محو یا دست‌کم کوتاهتر شده است.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، ماهیت آدمی، عصر جدید، فضای مجازی

بررسی رابطه فلسفه با سواد رسانه‌ای

عظیم حمزئیان*

با حضور رسانه‌های مجازی در حوزه اطلاع‌رسانی و آموزش‌های عمومی، این ایده قوت گرفت که از فضاهای مجازی در حوزه رسانه‌ها میتوان برای انتقال هرگونه دانشی بهره برد. موفقیت‌های اولیه برخی از نهادهای آموزشی رسمی در انتقال دانش‌های تجربی و یا غیرتحلیلی به مخاطبان خود و رضایتمند بودن نتایج آن، این ذهنیت را در خصوص فلسفه نیز افزایش داد. اما اکنون با گذشت زمانی نسبتاً مناسب و با تحلیل ماهیت رسانه و سواد رسانه‌ای میتوان به غیرعملی بودن و عدم توفیق این امر استدلال نمود. نوشتار حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از تحلیل ماهیت آموزش‌های فلسفی و یادگیری‌های رسانه‌ای به نگارش درآمده و نتایج بدست آمده گویای آن است که با توجه به ماهیت آموزش‌های فلسفی - نظیر نیازمندی به فضای فیزیکی مشترک، برخورداری از مقدمات زیاد، زمانبر بودن فهم و درک مباحث، لزوم ارتباط متقابل پرسش و پاسخ دوسویه در فضای روحی مشترک و... آموزش‌های فلسفی رسانه‌ای در فضای مجازی دانش‌هایی تحلیل نشده غیرمطمئن و سطحی و غیردقیق خواهند بود و برخلاف سهولت استفاده از فضاهای مجازی در انتقال دانش‌ها و مهارت‌های تجربی و عملی، در آموزش مباحث عمیق و دقیق فلسفی کارآیی لازم را ندارند. علاوه بر آنکه ماهیت رسانه اقتضا نمیکند تا مباحث عمیق تئوریک را انتقال دهد. در نتیجه، سواد فلسفی رسانه‌ای در فضای مجازی، غیرمطمئن و سطحی خواهد بود و همین امر موجب میشود در انتشار اخبار علمی توسط رسانه‌ها، خبرهای مربوط به یافته‌های علوم انتزاعی نظیر ریاضیات و فلسفه، ذکر نگردد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، سواد رسانه‌ای، فضای مجازی

بررسی دیدگاه چار دیویس درباره واقعیت مجازی و آگاهی تکنولوژیکی برآمده از آن

علی سنایی*

یکی از کسانی که درباره واقعیت مجازی فلسفه‌ورزی میکند، چار دیویس (char davies) هنرمند و فیلسوف هنر معاصر اهل کانادا است. بنظر او هم‌کنشی بین هنر، علم و تکنولوژی منجر به ظهور «واقعیت مجازی» (virtual reality) شده است. واقعیت مجازی صور فرهنگی، ارزشها و رفتارهای خاصی را بدنبال آورده که همین امر موجب ظهور مواجهه‌ی نوین با جهان شده است. دیویس معتقد است تکنولوژی ادراکات ما از جهان را تغییر میدهد و از این جهت، فلسفه ذهن با مسئله‌ی جدید تحت عنوان «جایگاه و کیفیت آگاهی در فضای مجازی» روبرو میشود. دیویس تجربه انسان از فضای مجازی را با اصطلاح «اوسمز» (Osmose) توصیف میکند که البته نام یکی از مهمترین آثار او نیز هست. پدیده اوسمز را میتوان با اشاره به نرم‌افزاری توضیح داد که طی آن، کاربر انسانی یک عینک و کلاه الکترونیکی نصب میکند و در فضایی فرومی‌رود که قواعدی متفاوت از فرایند زندگی روزمره بر آن حاکم است. مهمترین ویژگی این نوع تجربه، احساس انجذاب و فرورفتن در قلمرویی است که طی آن، تمایز سوژه و ابژه رفع میشود و حتی بعضاً احساس رهایی یا فقدان زمان و مکان به انسان دست میدهد. از جمله مسائلی که در این خصوص میتوان مطرح کرد این است که واقعیت مجازی از نظر وجودی چه جایگاهی دارد و چه تغییراتی در کیفیت پدیدارشناختی آگاهی انسان ایجاد مینماید؟ چون انسان

در برخورد با واقعیت مجازی از جهان عادی و روزمره منسلخ میشود، شاید بتوان این تجربه را با رؤیابینی و حتی خلسه‌های شمنیستی مقایسه کرد. مسئله دیگر این است که چرا انسان برای ساختن واقعیت مجازی احساس نیاز میکند؟ درواقع، انسانی که هنوز چرایی آگاهی و چگونگی ظهور آن از واقعیت فیزیکی را دریافته است، درصدد ایجاد واقعیت مجازی و «آگاهی تکنولوژیکی» برمی‌آید و همین امر، بایستگی و ضرورت واقعیت مجازی را در معرض پرسش قرار میدهد. در نوشتار حاضر برآنیم که دیدگاه دیویس را درباره خواص هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی واقعیت مجازی تحلیل نماییم و تأثیر آگاهی تکنولوژی بر فرهنگ و جامعه انسان معاصر را بررسی کنیم.

کلیدواژه‌ها: واقعیت مجازی، آگاهی تکنولوژیکی، هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، فرهنگ

بایسته‌های اخلاقی در مواجهه با فضاهای مجازی

غلامحسین احمدی آهنگر*

منش بمعنای فطرت ثانوی و بمعنای نوعی تربیت باواسطه است که سبب میشود فضیلتها و رذیلت‌های مقبول و پذیرفته شده در یک نهاد اجتماعی به آسانی و بدون تفکر و تأمل و بدون رنج و زحمت از انسان سربرزند. با ظهور و گسترش فضای مجازی و حضور همه‌جانبه آن در همه زوایای زندگی شخصی و جمعی باید پذیرفت که منش جدید و به تعبیر علمای اخلاق، ملکه جدیدی در نسل حاضر شکل گرفته است که همواره زندگی خویش را در این فضا میگذراند تا بدانجا که برای او واقعی بحساب می‌آید، هر چند برای دیگران مجاز نام گرفته باشد.

حضور پرشور و حداکثری نسل جدید در این فضا، رعایت اصول و مبانی چندی از اخلاق را میطلبد و هر کاربری برای گریز از سطحی‌نگری و آسان‌طلبی و رهایی از عالم تخیل، گزیری از آن ندارد.

حضور در هر عالم و کنش متناسب با آن، مستلزم اصل مسئولیت‌پذیری است. انسان موجودی کنشگر برمبنای عقلانیت است و هر کنشی لوازم و اقتضائات خاص خویش را دارد و این لوازم میتواند رابطه مستقیمی با آینده او و دیگران داشته باشد که بمنزله معلول آن بحساب می‌آید. این اصل، مستلزم اصل هدفمندی است. اصل هدفمندی و داشتن غایت از لوازم حیات معقولانه انسان است و این اهداف و غایات، نقش محرک را برای یک کنشگر دارند و او با معیارهای سنجشگرانه درصدد برمی‌آید افعال خویش را در جهت نیل به اهداف به انجام رساند. پیش‌فرض اصل مسئولیت‌پذیری

و اصل هدفمندی، توانایی تمییز گذاردن بین هریک از کنشهای نیک و زشت است و این تمییز بی‌معیار و ملاک ناممکن میشود و معیارها میتوانند از عقل و فراطبیعت برآیند و از اینرو اینجا میتوان اصل معقولیت و فراطبیعت‌گرایانه را لازم دانست و از اصل فراطبیعت‌گرایی، ضرورت اصل حیات جاودانه و برتر را دریافت؛ بدین ترتیب لازمه حضور در فضای مجازی حداقل، مراعات اصول اخلاقی مذکور است.

کلیدواژه‌ها: بایسته‌های اخلاقی، فضای مجازی، فراطبیعت‌گرایی، عقلانیت

مقایسه گفتگوی سقراطی و گفتگوی نوشتاری فلسفی

در فضای مجازی

سیمین عارفی*

گفتگوی سقراطی، روشی است برای جستجوی دانش که سقراط آن را با هدف کشف حقیقت و تحقق فضیلت بکار میبرد. افلاطون نیز بر مبنای معرفت و هستی‌شناسی خود به کشف حقیقت از راه گفتار قائل بود و والاترین موضوع حقیقت را ایده خیر عالم معقول (در مقابل جهان محسوس) میدانست. این دو قطبی دیدن جهان، مبنای متافیزیک حضور گردید؛ متافیزیکی که گفتار را در تقابل با نوشتار و برتر از آن می‌انگاشت، اما دریدا با رویکرد ساختارشکنی، این مبنا و نتیجه را ویران کرد. از آنجا که گفتگوی فلسفی در فضای مجازی عمدتاً نوشتاری است، نگارنده بر آن شد تا با روش توصیفی - تحلیلی به این پرسش پاسخ دهد که تمایزات و تشابهات گفتگوی سقراطی و گفتگوی نوشتاری فلسفی و نتایج این مقایسه چیست؟ یافته‌ها حاکی از دلایلی در نقد متافیزیک حضور و تقابل گفتار و نوشتار است و نشان می‌دهد که تحقق فضایل اخلاقی گفتگوی سقراطی در فضای مجازی امکانپذیر نیست.

کلیدواژه‌ها: گفتگوی سقراطی، متافیزیک حضور، تقابل گفتار و نوشتار، فضای مجازی

نقش فضای مجازی در تشدید نسیت‌باوری در دنیای امروز

علی اصغر مروت*

گرایشهای فلسفی بشر همیشه مسوق به دلایلی متقن نیستند. چنین نیست که عده‌یی بنا به دلایل محکم و قابل دفاع به دیدگاهی فلسفی گرایش پیدا کرده باشند و گرایش به این قبیل دیدگاهها مبتنی بر دلایل منطقی باشد، بلکه بسیاری از گرایشها و مکتبهای فلسفی نتیجه «دلیل» نیست و صرفاً دارای «علت» است. دلیل هم البته نوعی از علت است که سبب اعتقاد شخص به نتیجه استدلال میشود، اما مقصود ما از «علت» در این نوشتار، علتی است که ناسازگار با تحقیق آزادانه و منصفانه باشد و اگر دلیلی هم در آن هست، از مقوله دلیل تراشی باشد. مکتبها و گرایشهای فلسفی به این معنی از علت، اغلب معلول شرایطی هستند تا اینکه نتیجه دلایلی باشند. گرایش به نسیت (نسیت‌باوری) فلسفی هم از این قبیل گرایشهاست؛ بخصوص اینکه در نظر داشته باشیم نسیت‌باوری ناقص خود (خود کش) است و پذیرش آن منطقاً مقبول نیست. اما با این حال، همواره افراد زیادی به این گرایش مطلق‌گريزانه سوق داده میشوند. در زمانه ما مهمترین علت گرایش به نسیت‌باوری، فضای مجازی است که در آن، مخاطب با تکراری از دیدگاههای متضاد مواجه میشود، بدون اینکه ساختار فضای مزبور اجازه واریسی دقیق و عمیق آن دیدگاهها را به او بدهد. در نتیجه، شخص توانایی این را

نخواهد داشت بین این دیدگاهها - که تماماً بنظر او بطور یکسان ارزشمند بنظر میرسند - بطور دقیق داوری کند و یکی را بر بقیه ترجیح بدهد، بلکه بیشتر ترجیح میدهد به آنها ارزشی یکسان نسبت دهد و از همینجا میتوان دریافت که فضای مجازی، علت تشدید نسبیت‌باوری فلسفی در دوران ماست. در نوشتار حاضر تلاش خواهد شد نقش «استفاده متعارف» از فضای مجازی در دامن زدن به نسبیت‌باوری نشان داده شود و توصیه‌هایی برای «استفاده معقول» از این فضا ارائه گردد.

کلیدواژه‌ها: گرایش فلسفی، علت، دلیل، فضای مجازی، استفاده متعارف

نادیده گرفتن واقعیت مجاز و پیامدهای اخلاقی آن در روابط خانوادگی

رهام شرف*

توسعه روزافزون وسایل ارتباط جمعی در دنیای مدرن، امری انکارناپذیر است. در این میان، تلفن همراه و برنامه‌هایی چون تلگرام، اینستاگرام و فیس‌بوک که جهت برقراری روابط مجازی بر روی آن نصب میشوند گوی سبقت را از سایر وسایل ارتباط جمعی ربوده‌اند. بدون شک، استفاده از این برنامه‌ها در فضای مجازی، فرصتهای مثبتی را برای افراد بوجود می‌آورد. اما در بسیاری از موارد ارتباطاتی در گروههای مجازی شکل میگیرد که ضمن آنها واقعیت فضای مجازی نادیده گرفته میشود؛ مثلاً خانم یا آقای که در شرایط معمولی و در اجتماع، جنس مخالف را با لفظ شما خطاب میکند یا از شوخی و گفتار خارج از محدوده با وی مپرهیزد، در فضای مجازی با جنس مخالف آزادانه و در بسیاری از موارد خارج از حدود اخلاق صحبت میکند. فرضیه ما این است که دلیل اصلی این مسئله، نادیده گرفتن واقعیت فضای مجازی است نه مشکلات اخلاقی و درونی فردی که این کار را انجام میدهد. در حقیقت، در بیشتر موارد، فرد به عواقب ارتباطات مجازی خود التفات ندارد. اما بسیاری از ارتباطات مجازی به واقعیت بیرون از این فضا کشیده شده و پیامدهای ناگواری را برای خانواده‌ها به همراه خواهد داشت. این نوشتار تلاش میکند به تبیین واقعیت فضای مجازی و تبعات اخلاقی نادیده گرفتن این واقعیت برای خانواده پردازد.

کلیدواژه‌ها: واقعیت، مجاز، وسایل ارتباط جمعی، خانواده، اخلاق

هستی‌شناسی فضای مجازی و واقعیت مجازی از منظر دیوید کوپسل

محمد حسین ایراندوست*

دیوید کوپسل، محقق و فیلسوف آمریکایی است که بیشتر تحقیقات وی حول محور تبیین رابطه علم و اخلاق، متمرکز است و پیرامون حقوق اجتماعی، فلسفه، هستی‌شناسی و تئوری مالکیت معنوی پژوهش و سخنرانیهای فراوانی دارد. همچنین وی پیرامون هستی‌شناسی فضای مجازی و واقعیت مجازی تحقیقاتی ارائه نموده است. نوشتار حاضر درصدد است تا به روش توصیفی - تحلیلی، ضمن تبیین فلسفی ماهیت فضای مجازی و واقعیت مجازی، به این سؤال پاسخ دهد که از منظر کوپسل، تفاوت میان فضا و واقعیت مجازی چیست؟ ماحصل تحقیق نشان می‌دهد که اشیاء موجود در فضای مجازی و جنس این فضا با اشیاء و جنس واقعیت مجازی کاملاً متفاوت است و اشتباه عموم در فهم تشابه این دو باید اصلاح گردد. همچنین طرح جامع هستی‌شناسی فضای مجازی بر روی مباحث هستی‌شناسی فیلسوفان تأثیر عمیق برجای خواهد گذاشت.

کلیدواژه‌ها: هستی‌شناسی، فضای مجازی، واقعیت مجازی، دیوید کوپسل

فلسفه و واقعیت مجازی

فاطمه علی پور*

از منظر فلاسفه اسلامی، جهان هستی یک «وجود» است، اما ذومراتب و همه موجودات عالم، جز وجود واحدی که مبدأ کل است، ممکنات هستند و بعنوان امر بدیهی، فلاسفه برآند که اشیاء خارجی را جز وجود عینی، وجودی در ذهن است؛ چه علم یعنی آنچه توسط ذهن یا قوای ادراکه درک میشود، اعم از چیزهای عینی و یا غیرعینی و معقول. ذهن آدمی جایگاه انعکاس محسوسات به حواس ظاهری و نیز جایگاه مفاهیم و معقولات است و قادر است با قدرت تخیل خود، موجود ذهنی را ایجاد کند. از سوی دیگر از منظر فلاسفه اسلامی، علم برای انسان، امری عرضی نیست، بلکه اصل حقیقت انسان علم است و عین ذات اوست. در جهان معاصر که بشر با پدیده «واقعیت مجازی» و «جماعت مجازی» مواجه است، فلسفه باید به این پرسش پاسخ دهد که آیا دنیای مجازی، دنیایی موازی با جهان واقعی است یا داخل در این جهان؟ و براساس نظام فلسفه صدرایی وقتی از «واقعیت مجازی» و «جماعت مجازی» سخن میگوییم از موجودات ذهنی سخن میگوییم، یا موجودات عینی؟ گرچه مفهوم واقعیت مجازی، ما را وارد دنیای فانتزی و داستانهای علمی - تخیلی میکند، ولی «جماعت مجازی» معنای نسبتاً متفاوتی با آنچه در اصطلاح عام «واقعیت مجازی» کاربرد دارد، افاده مینماید. در این صورت، مجازی نه بمعنای تصویری از واقعیت، بلکه نوع دیگری از واقعیت است. در این مفهوم مجازی، «مجازی» صورت ظاهر یا نمایی از چیز دیگر نیست، بلکه جایگزین یا بدیلی است برای آن که فی حد ذاته موجود است؛ چنانکه بتوان شکل مشخصی از واقعیت را بدان نسبت داد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، عالم، علم، وجود عینی، وجود ذهنی، واقعیت مجازی، جماعت مجازی

عقلانیت، خودآگاهی و فضای مجازی

مهدی بیات مختاری*

بی‌تردید، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی در هزاره سوم میلادی، با حذف مرزهای زمانی و مکانی، دنیا را به دهکده‌یی جهانی، تبدیل کرده‌اند. در مواجهه با فضای مجازی، دو دیدگاه ایجابی و سلبی، اتخاذ شده است: برخی از منتقدان اخلاق‌مدار، معتقدان به متافیزیک اعم از مسلمان و غیر آن، از رهگذر آثار منفی ذیل، خواستار فیلترینگ و محدود کردن استفاده از آن هستند: الف) چند هویتی شدن انسانها؛ ب) طرح افسارگسیخته شبهات اعتقادی، وجود ناهنجاریها اعم از شایعه‌ها، تهمت‌ها، تجاوز به حریم خصوصی افراد، اشاعه خشونت، هرزه‌نگاری و انتشار محتواهای مستهجن، باعث آسیبهای اعتقادی، فرهنگی و اجتماعی بر ذهنیت جامعه میشود. ج) نوجوانان و جوانان بخاطر دوستیابی با جنس مخالف، بیشتر از سایر سنین، در معرض آسیب و بلکه تهدید هستند. د) تجمل‌گرایی؛ ه) مصرف‌گرایی، و بی‌تفاوت شدن شهروندان در جامعه و

هر چند استفاده از این فناوری، مانند سایر فناوریها با چالشهایی برای پیروان ادیان همراه است، اما بی‌شک رویکرد سلبی و ممنوعیت استفاده از فضای مجازی با اذعان به آثار منفی فوق، ناستوار و ابتر مینماید: ۱) از باب «الانسان حریص^۱ علی ما تُع» همیشه محدود کردن، باعث جذب شدن به شیء ممنوعه میشود و بی‌تردید ایجاد محدودیت، حساسیت و تحریک بیشتر جوانان و نوجوان را بدنبال خود دارد. ۲) همان فناوری و تکنولوژی که فضای مجازی را رقم زده، انسان را توانمند ساخته تا راهکاری برای رد شدن از فیلترینگ بیابد. ۳) این رویکرد بنحوی موضوع تعارض علم و دین را تجدید میکند. ۴) اساس شاکله

* استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه نیشابور

ادیان و از جمله اسلام بر حذف صورت مسئله نیست، بلکه بر تفکر، تدبیر، تحلیل و حل مسائل، پای میفشرد.

اما اندیشه‌ورزان و دین‌باوران خردمند با دیدگاه ایجابی به فضای مجازی مینگرند و برآنند که بخاطر برخی کاستیها، نباید از مزایای آن با ایجاد محدودیت، محروم شد. آنان بر سه نکته کلیدی پافشاری میکنند: الف) فضای مجازی مانند سایر اشکال تکنولوژی همچون انرژی اتمی و یا صنعت چاپ، میتواند مورد استفاده مثبت و منفی قرار گیرد. قلمرو گسترده فضای مجازی، بستری مناسب برای کسب علم و انتقال آگاهی، دسترسی به اطلاعات و مهارتها و ارتباطات مطلوب بشمار می‌آید و میتوان از آن در مناسبات اداری، در راستای اقامه عدالت، رفع تبعیض اجتماعی، رفع سختیهای انجام کار، رفع رشوه و فساد اداری، استفاده کرد. الهیون و خردمندان میتوانند با اراده، تصمیم و برنامه، در فضای مجازی، انقلاب ایجاد کنند و با تولیدات فاخر و با محتوای عقلانی والا و گفتمان‌سازی خردمندانه و نشر فرهنگ و حیانی به بسط ارزشها و افکار خود اقدام نمایند. معتقدان به متافیزیک در پی اگتنام و بهره بردن از فرصتها هستند. ب) اگر نوجوانان، جوانان و دیگران به معرفت مبدأ و معاد نایل و به سلاح تقوا و خودکنترلی و قدرت درک مسائل مجهز باشند، دیگر نباید نگران انحراف باشیم؛ زیرا تقوا، آنها را از خطا در فضای حقیقی و مجازی دور نگه میدارد. ج) بمنظور کاهش آثار مخرب فضای مجازی، باید کاربران برای استفاده درست از فضای مجازی، راهنمایی شوند. باید میزان استفاده، مقدار صرف زمان و هدف از کاربرد فضای مجازی، نخست از سوی فرد معین گردد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، عقلانیت، خودآگاهی، مزایا، آسیبها، خودکنترلی و تقوا

متن کاوی و توسعه نقد فلسفی

مهدی بهنیا فر*

فراورده‌های فلسفی، بیش از وابستگی به محمل‌های تصویری یا استفاده از نمودارها و علائم ریاضی، به الفاظ و فراورده‌های زبانی وابسته‌اند و از اینرو کنش فلسفی بیش از هر چیز از لابلای یک «متن» ظهور می‌یابد. فیلسوف نیز به شکل کلاسیک می‌آموزد که مهمترین واحد متن یا گفتار فلسفی که میتوان درباره آن داوری کرد «جمله» است. از اینرو دستمایه شناخته‌شده‌ترین عرصه نقد فلسفی هم بررسی صدق یا کذب یا بررسی روابط منطقی میان جمله‌های اظهار شده در گفتار یا متن یک مؤلف است.

اکنون پرسش ما در پژوهش حاضر این است که آیا میتوان در سطحی خردتر از جمله یا حتی باز هم در سطح خود جملات، معنایی متفاوت و وسیعتر از نقد فلسفی را محقق ساخت یا خیر؟

دستمایه این پژوهش میان‌رشته‌یی، توسعه تکنیک‌های متن کاوی (Text Mining) از شاخه‌های مرتبط با علوم کامپیوتر و هوش مصنوعی و بویژه کارکردهای مرتبط با آن در آنالیز اکتشافی داده‌های متنی است که به منتقد فلسفی کمک میکند به شناسایی و بازیابی سطحی از اطلاعات پنهان متن فلسفی مانند احساسات نویسنده یا گوینده، استظهار بخشی از آراء ظاهر نشده در جملات، شناسایی اولویتهای مفهومی، حالات و الگوهای نگارشی و برخی دیگر از لایه‌های پنهان متن بپردازد و بکمک داده‌های حاصل از این کاوش، سطحی متفاوت از نقد فلسفی و حتی رفع

ابهام از متون فلسفی کلاسیک را رقم بزند. در پایان نیز به بررسی برخی نگاههای قابل طرح در موافقت و مخالفت با این روش بعنوان یک روش نقد فلسفی خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: نقد فلسفی، پردازش زبان طبیعی، متن‌کاوی، روابط استنتاجی، برجسب اجزاء سخن

نابید شدن معنا، وانموده و ظهور حاد واقعیت در عصر رسانه‌های مجازی (نقد و نظری بر آراء ژان بودریار و آثار هنری متأثر از آن)

مینا محمدی وکیل*

محور اصلی بحث بودریار، نقد رسانه‌های ارتباطی جدید، بی‌معنا شدن نشانه‌ها و طرح مباحثی چون بیش‌واقعیت، از دست رفتن واقعیت و وانموده‌هاست. بودریار ضمن به چالش کشاندن پیکربندی فرهنگی دوره پست‌مدرن، بر این باور است که در دنیای امروز هرچه رسانه‌های مجازی پیشرفت کرده و بواسطه آن حجم اطلاعات فزونی یافته، دلالت و معنا تنزل یافته است؛ بطوری‌که در عصر حاضر دیگر دستیابی به واقعیت ناممکن گردیده است. گرچه نظریات وی توسط برخی اندیشمندان بصورت جدی نقد شده‌اند، اما همچنان یکی از مؤثرترین آراء در اندیشه پسا‌مدرن بشمار می‌آیند. نظریات بودریار در عرصه هنر مورد پذیرش و الهام بسیاری از هنرمندان قرار گرفته است. وی در آثارش به کرات از هنر معاصر و ویژگیهای آن یاد کرده است. در این نوشتار که بصورت توصیفی - تطبیقی و با روش استقرائی نگارش یافته، سعی شده علاوه بر شرح نظریات وی در باب رابطه واقعیت و رسانه‌های مجازی، با نگاهی تطبیقی ویژگیهای مشترک آثار برخی هنرمندان با آراء او مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. طبق یافته‌های این جستار، مباحثی چون تسلط همه جانبه فضای مجازی در آثار

پایک، فضای متکثر در فُتوکلاژهای هاکنی، تکرار و تکثیر مکانیکی نشانه‌ها در تصاویر چاپی وار هول، بیش‌واقعیت در پیکره‌های هانسون و مونک، وانموده و از دست رفتن واقعیت در هنر ترکیبی بولین، همگی مؤید پیوند عمیق نظریه و عمل در مصادیق هنر پست‌مدرن می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ژان بودریار، فلسفه معاصر، دنیای مجازی، اصالت رسانه، وانموده‌ها، بیش‌واقعیت، پایان واقعیت

نقش و تأثیر اخلاق در فضای مجازی

فرحناز عیدی*

«فضای مجازی» نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی است که ارتباط از طریق آن در سالهای اخیر جایگاه ویژه‌یی در بین مردم بخصوص نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. براساس دیدگاه فیلسوفان، فضای مجازی امری ذهنی و غیرواقعی است، اما در عصر حاضر شاهد آن هستیم که دنیای مجازی تأثیر بسیار زیاد و واقع‌تری از دنیای بیرونی بر زندگی ما انسانها دارد. امروزه در کنار گسترش فزاینده امکانات و تسهیلات لذت‌بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات که تمام جنبه‌های زندگی انسان را تحت تأثیر قرار داده است، با این واقعیت روبرو هستیم که اینترنت بعنوان یک رسانه جمعی، فضایی مجازی برای مخاطبان خود بوجود آورده که در عین مفید بودن، باعث صدمات جبران‌ناپذیری در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی انسانها شده است. با توجه به موضوع نوشتار حاضر که نقش و تأثیر اخلاق در فضای مجازی است، میتوان گفت در این زمینه، فضای مجازی میتواند هم باعث تقویت اخلاق و هم موجب تخریب اخلاق و روابط انسانی و اجتماعی افراد شود و عدم رعایت اصول صحیح اخلاقی و استفاده‌های غیراخلاقی و غیرمجاز از فضای مجازی تمام دستاوردهای ارزشمند آن را به مخاطره اندازد و باعث نگرانی‌هایی در زمینه تأثیر سوء آن بر رشد فرهنگ و سلامت گردد. حریم خصوصی افراد در معرض خطرهایی است که قبل از ظهور فناوری اطلاعات هرگز وجود نداشت. بر این اساس، ضرورت تدوین اصول و چارچوب‌های ویژه‌یی برای

مصون ماندن فضای مجازی از بی‌اخلاقیهای رسانه‌یی و مسائل غیرمجاز بطور جدی احساس میشود و مباحث اخلاقی در این زمینه در سطح بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، اخلاق - فناوری اطلاعات، اینترنت، رسانه جمعی، حریم خصوصی

فضای مجازی، متافیزیک حضور و انسان

مریم سلطانی کوهانستانی*

فضای مجازی، بهترین و گویاترین بستر ظهور اندیشه‌های پست‌مدرن است؛ بگونه‌یی که میتوان گفت نمود عینی اندیشه‌های پست‌مدرنیسم و انضمامی، فضای مجازی است. یکی از دیدگاه‌های اصلی پست‌مدرنیسم، رد متافیزیک و موضوعات بنیادین آن از جمله بحث «حضور» است. در واقع، پست‌مدرنیسم در فضای مجازی راهی برای حذف حضور و جایگزین کردن غیبت به جای آن یافت؛ زیرا حضور بعنوان امری یقینی و قطعیت‌بخش، بی‌شک پدیده‌یی متافیزیکی است که در پست‌مدرنیسم غیبت جایگزین آن میشود و بهترین بستر ظهور و رشد آن فضای مجازی است. در نتیجه، فضای مجازی با بحث پلورالیسم فکری و جایگزین کردن غیبت بجای حضور، پتانسیل تهی کردن همه چیز از محتوا و معنا را دارا شد؛ امری که تا حد زیادی با حضور بسته نگه داشته میشد. در واقع، با جایگزینی غیبت بجای حضور و نوشتار بجای گفتار، امکان وجود هر نوع قطعیت معرفتی و وجودی برای آدمی از کف رفت و انسان بسان موجودی در نظر گرفته شد که از هرگونه اتصالی با هر نوع منبع معرفت‌بخش یقینی رها شده و هیچ نوع تحمیلی ندارد. انسان در فضای مجازی دارای هویت سیالی است که همین ثبات نداشتن‌ها سازنده ماهیت اوست. بتعبیر دیگر، هیچ مفهوم کلانی همانند دین، عقل یا علم، حق تعریف انسان را در فضای مجازی ندارد؛ زیرا فضای مجازی بسیار متکثر و متنوع است و چیزی که تکثر و تنوع دارد، با حضور، یعنی قطعیت یک

چیز، یکجا جمع نمیشود؛ بنابراین غیاب در اینجا معنا میگیرد.
کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، حضور، غیبت، انسان

تحلیلی فلسفی از واقعیت فضایی مجازی (با تأکید بر وجودشناسی صدرایی)

مهدی گنجور*

امروزه با توجه به ظهور و بروز ساحتی از واقعیت بنام «فضای مجازی» که با رشد سریع و فراگیر خود، تحولات و تأثیرات عمیقی بر روی شئون زندگی انسان مدرن داشته است، بیتوجهی به ابعاد هستی‌شناختی این تحول عظیم، بطبع می‌تواند غفلی بزرگ محسوب شود. در این راستا، نوشتار حاضر در پی ارائه تأملاتی فلسفی از ماهیت دنیای مجازی با تکیه بر مبانی وجودشناختی صدرایی است.

در تحلیل عقلی از واقعیت مجازی، میتوان به شباهت این مرتبه از هستی به نحوه‌ی از وجود که در فلسفه اسلامی با عنوان «عالم مثال» یا «عالم صور مقداری» مطرح میشود، پی برد؛ چراکه بنیاد واقعیت مجازی نیز بر ارقام و صورتهای مقداری استوار است و در این ساحت از هستی - همچون عالم مثال - خبری از حضور ماده و اجسام مادی نیست؛ هرچند آثار و خواص وجودی ماده از قبیل شکل و رنگ و بُعد و وضع و... در آن یافت میشود. در این تأملات، برغم شباهت ظاهری بین دنیای مجازی و عالم مثال، تفاوت‌های اساسی بین آن دو نیز مغفول نمانده و برخی از فرقه‌ها و تمایزات این دو ساحت از واقعیت هم اشارت شده است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، تکنولوژی، واقعیت، عالم مثال، وجودشناسی

دائرة المعارف فلسفی در فضای مجازی

مهدی گل پرور روزبهانی*

معتبرترین دائرة المعارفهای فلسفی در حال حاضر در فضای مجازی منتشر میشوند. نوشتار حاضر به معرفی و بررسی اینگونه دائرة المعارفهای فلسفی، روند تدوین و داوری پیش از انتشار مدخلهای آنها، رویه بازمینی و اصلاح مدخلها پس از انتشار و همچنین مقایسه آنها با دائرة المعارفهای کاغذی میپردازد. دائرة المعارف فلسفه / استنفورد (SEP: Stanford Encyclopedia of Philosophy) و دائرة المعارف فلسفه / اینترنت (IEP: Internet Encyclopedia of Philosophy) بعنوان نمونه‌های شاخص جهت مطالعات موردی انتخاب شده‌اند. هر دو نمونه در سال ۱۹۹۵ م. راه اندازی شده و هم‌اکنون دارای بیش از یک میلیون بازدیدکننده در ماه هستند. دائرة المعارفهای فلسفی اینترنتی در مقایسه با مشابه‌های کاغذی مانند محصول انتشارات مک‌میلان (به سرویراستاری پل ادواردز) و راتلج، دارای مزایای متعددی میباشند: موانعی را مانند لزوم رعایت ترتیب تهیه و انتشار الفبایی مدخلها مرتفع مینمایند، بروزرسانی مستمر تک‌تک مدخلها را بصورت جزئی و کلی بسیار آسانتر ساخته و این بروزرسانی میتواند مستقل از سایر مدخلها صورت پذیرد و با عرضه بر خط و رایگان دائرة المعارف دسترسی بسیار سهلتر و گسترده‌تری را برای کاربران میسر مینمایند. با توجه به اثرگذاری گسترده دائرة المعارفهای فلسفی اینترنتی در حال حاضر، در نوشتار حاضر پیشنهادهایی نیز جهت افزایش مشارکت پژوهشگران کشور ما - بخصوص در مدخلهای مرتبط با منطق و فلسفه اسلامی - ارائه میگردد.

کلیدواژه‌ها: دائرة المعارف فلسفی، فضای مجازی، دائرة المعارف اینترنتی

مجازی از حقیقت حضور

علی بابایی*

دامنه گسترش و تأثیر فضای مجازی به حدی است که پای از تأثیرات عرضی و عارضی فراتر میگذارد و نسبتی با ذاتیات انسانی پیدا میکند. امری که ذاتی نباشد یا نسبتی با ذات انسان نداشته باشد - چه به حقیقت یا به مجاز - نمیتواند چنین دامنگیر، پرگستره و چنان پردوام مورد استقبال قرار گیرد و هر روز و بلکه هر لحظه بر شدت جذب و تأثیر خود بیفزاید؛ در غیر اینصورت، در نهایت میتواند چند صباحی کارگر باشد و دیگر از اقبال و استقبال عموم فروافتد.

مهمترین ابعاد معرفتی، وجودی و حضوری انسان، نسبتی با تازگی هر لحظه‌یی روح، عقل و دل و خیال او دارد که همان نیز با تجلی هر لحظه‌یی خداوند حیّ و حاضر در کائنات و حیات انسان حقیقی که از ارتباط با معبود شکل میگیرد در تناسب است. مهمترین نقطه قوت فضای مجازی - که دقیقاً مهمترین نقطه ضعف آن نیز هست - هر لحظه تازه بودن آن است. درون عقلی و حیّی انسان که میبایست هر روز با ریاضتی در نوع خود با حضور در محضر الهی و همه امور ربانی نظیر عبادت و تفکر و معرفت و محبت الهی تأمین شود، اکنون با شبهی از حقیقت که به سهولت و بی‌هیچ زهد و جهدی بدست می‌آید مبادله میشود و در نتیجه، او را از سرچشمه حقیقی کمال خود دور میسازد. به این ترتیب بتدریج چیزی که میتوانست وسیله‌یی باشد برای رسیدن به هدف، خود بدلیل برخورداری مجازی از اوصاف حقیقت به هدف مبدل میشود برای دور شدن از حقیقت و در نتیجه در تمام ابعاد زندگی انسان،

نظیر تفکر، تدبیر، تعمق، عشق، حضور، عبادت، مناجات، دعا، خلوت، بهجت، دریافت الهام و وارد قلبی، نکاح معنوی، تحول در محتوای انتظار، علقه عاطفی، رابطه معلمی و متعلمی و درس و فحوص و مشق و خلق هنر و... اثری غیرقابل انکار میگذارد. قلم حاضر به این نکته میپردازد که مهمترین نقطه قوت بهره‌مندی از فضای مجازی در نقطه ضعف آن نهفته است؛ دلیل جذابیت روزافزون استفاده از فضای مجازی، خصلت هر لحظه تازه بودن آن است و همین خصلت، شبهه و شبح و مجازی از هر لحظه تازه بودن خالق هستی است که تنها ارتباط با او میتواند روح هر لحظه تازه و سرزنده انسانی را سیراب سازد و او را در مسیر کمال راه برد. بایسته‌هایی لازم است تا با حفظ ارزش «آلی» فضای مجازی، جای مجاز و حقیقت وارونه نگردد.

کلیدواژه‌ها: حقیقت، مجاز، فضای مجاز، تازگی، حضور

تدوین نظام اخلاقی اسلام درباره فضای مجازی (ضرورتها و بایسته‌ها)

حسینعلی رحمتی*

فناوریهای مطرح در عرصه اطلاع‌رسانی و ارتباطات، امروزه یکی از عرصه‌های مهم کنشگری اخلاقی است. این فناوریها هم ابزاری در خدمت فضایل و رذائل اخلاقی است و هم با فراهم ساختن فضای مجازی، میدانی را برای جلوه‌گری رفتارهای اخلاقی و غیراخلاقی مرتبطان با این فضا فراهم کرده است. با توجه به تأثیر فضای مجازی در زندگی انسان، امروز از یکسو و اهمیت اخلاق در زندگی فردی و اجتماعی آدمی از سوی دیگر، لازم است اخلاق‌پژوهان به بررسی و تحلیل اخلاق فناوری اطلاعات (اخفا) در دو عرصه اخلاق هنجاری و فرااخلاق بپردازند تا بسترهای لازم را برای اخلاقی شدن فضای مجازی (و حقیقی) فراهم نمایند. این کار وقتی با بهره‌گیری از آموزه‌های اخلاقی اسلام انجام شود، جدای از برخورداری از مبانی عقلی، از پشتوانه دینی نیز بهره‌مند میگردد و دست‌کم برای دین‌باوران، انگیزه بیشتری برای مراعات اخلاق در فضای مجازی فراهم میکند. یکی از لوازم وصول به این مقصود آن است که مجموعه موضوعات اخلاقی و فلسفی مربوط به فضای مجازی از منظر اسلام بصورت یک سیستم طراحی شود تا افزون بر اینکه هر بحث در جایگاه منطقی خود قرار بگیرد و نسبت آن با موضوعات دیگر روشن میشود، امکان تبیین رفتار اخلاقی و غیراخلاقی مربوط به این فضا از منظر اخلاق اسلامی نیز روشن گردد.

نوشتار حاضر با مفروض گرفتن اینکه در بافتار کلی کلان - نظام اخلاقی اسلام (Islamic moral system)، امکان تبیین و تدوین یک خرده - نظام (sub-system) اخلاقی درباره فناوری اطلاعات و ارتباطات وجود دارد، سعی میکند چرایی، چگونگی و شاکله محتوایی آن را تبیین کند. برای وصول به این مقصود، این نوشتار در دو بخش سامان یافته است: در بخش نخست، ضمن تعریف نظام اسلامی اخفا، ضرورتها، پیشفرضها و بایسته‌های طراحی آن بیان شده و در بخش دوم، مهمترین محورها و اجزاء این نظام معرفی گردیده است. در این بخش به موضوعاتی چون مبادی و مبانی اخفا از نظر اسلام، فضایل و رذائل مطرح در فضای مجازی، چالشهای فراروی اخلاقی شدن این فضا و راهکارهای کاهش این چالشها اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: اخلاق فناوری اطلاعات، اخلاق اسلامی، فلسفه اخلاق در

اسلام، اخلاق فضای مجازی، فلسفه اسلامی

فلسفه فضای مجازی از دریچه نگاه ملاصدرا

نواب مقربی*

در دنیای معاصر کار ما تنها این نیست که ملاحظه کنیم جهان گذشته در نگاه فیلسوفان و متفکران گذشته چگونه بوده است، کار اساسی‌تر و بنیادی‌تر شاید این است که جهان کنونی را با توجه به نیازهای امروزی از دریچه چشم فیلسوفان و بزرگان گذشته ملاحظه کنیم. از اینرو، پرسش اساسی در برابر محقق فلسفه ایرانی این نیست که مشخص کند و توصیف نماید فلسفه ملاصدرا در زمان خود چه حدود و ثغور و کاربردهایی داشته است بلکه این است که از خود بپرسد اگر بنا بر فرض، ملاصدرا در زمان ما حضور داشت، چگونه به پدیده‌های نوظهوری چون اینترنت، فضای مجازی، شبکه‌های مجازی و گوشی‌های هوشمند و بطور کلی تکنولوژیهای امروزی نظر میکرد و چه راهکارهایی برای بیرون رفتن از مشکلات جهان امروز بدست میداد؟ فلسفه ملاصدرا در فضای مجازی بیگمان بصیرتهای ویژه‌ی را عرضه میکند که اهم آنها را میتوان چنین برشمرد:

۱. برطبق دیدگاه ملاصدرا آنچه در جهان اصالت دارد وجود اصیل است و هرچیز دیگری که در جهان ملاحظه میشود، تنها مظاهر و تجلیاتی از همان وجود اصیل است. از اینرو، بدون درافتادن در اندیشه‌های غلط‌انداز افلاطونی درباره واقعی بودن یا واقعی نبودن فضای مجازی میتوان حکم کرد که هر آنچه در فضای مجازی پدیدار میشود، چیزی نیست جز مظاهر و تجلیات وجود

اصیل که تنها در مراتب شدت و ضعف بایکدیگر تفاوت دارند. بنابراین، فضای مجازی جلوه‌ی بی از جلوه‌های وجود است.

۲. در فضای مجازی که جهان اطلاعات است با انبوهی از علوم و اطلاعات مواجه هستیم. برطبق دیدگاه ملاصدرا در باب اتحاد عالم و معلوم، علم از سنخ وجود است و هرچه علم و آگاهی بیشتر باشد، بهره آدمی از وجود بیشتر و جان او قویتر است. ازاینرو، فضای مجازی آوردگاهی است که هم قدرت بیشتری در آن هست و هم وجود فراختر و شدیدتری دارد؛ چرا که وجود همان آگاهی است و هر که آگاهتر، جانش قویتر و بهره‌اش از وجود بیشتر.

۳. حرکت جوهری ملاصدرا بیش از هر چیزی با گوهره و چستی فضای مجازی در تناسب و تلائم است. هر چیزی که در جهان است از ریزترین ذرات تا بزرگترین اجسام آسمانی و از تاریکترین اندیشه‌ها تا پرنورترین و عالیترین اندیشه‌ها در تغییر و تحول دائمی است. در اندیشه ملاصدرا جهان نه هر روز که در هر ثانیه و آن، زیر و زبر میشود و از اساس دگرگون میگردد. این تغییر تنها در صورت و ظاهر اشیاء نیست بلکه گوهره و اساس اشیاء و اندیشه‌ها، هر آن، در دگرگونی و تحول و تکامل است. هر چه سرعت گردش و دادوستد اندیشه‌ها بیشتر باشد، سرعت تغییرات نیز بیشتر و بیشتر میشود. این تغییر و تحول دائمی، البته اگر در راستای تکامل باشد، مطلوب فلسفه ملاصدراست.

باینهمه، فضای مجازی امروز جهتمند نیست و سیر تکاملی آن همیشه جهت صعودی ندارد و گاه سیر نزولی را طی میکند. فلسفه براساس دیدگاه ملاصدرا دو ویژگی عمده دارد: یکی اینکه هدف از فلسفه به کمال رساندن روح آدمی از راه خردورزی است و دیگر آنکه فلسفه با تقلید و پیروی کورکورانه که متکی به برهان نباشد، سر ناسازگاری دارد. در فضای مجازی، گاه انبوهی از اطلاعات و داده‌ها

درباره یک اندیشه خاص یا کالای خاص یا فرهنگ خاص یا سیاست خاص به ذهن اشخاص و کاربران هجوم می‌آورد و جهت زندگی و گاه حتی روش زندگی اشخاص را دگرگون می‌سازد. فلسفه ملاصدرا به ما می‌گوید که در زمان هجوم انبوه اطلاعات، آنچه به ما کمک می‌کند اتکا به خردورزی است. «خردورزی» اصل اساسی در فلسفه ملاصدراست. خردورزی به ما قدرت تشخیص و تمییز می‌دهد و ما را به راه معقول رهنمون می‌شود. وانگهی اتکای به برهان در زمان راه افتادن موجی در فضای مجازی ما را از پیروی و همراهی کورکورانه برحذر می‌دارد.

نکته بنیادی که در دیدگاه ملاصدرا بسیار اهمیت دارد این است که در فلسفه، آدمی تلاش می‌کند جهانی عقلی بشود همچون جهان عینی. با سرعت جنون‌آسایی که در فضای مجازی کنونی مشاهده می‌شود، چندان دور از انتظار نیست که در آینده‌یی نه چندان دور، ماشینهای هوشمند حکومت بر اذهان آدمیان را در دست بگیرند و آدمیان که ماشین بجای آنان اندیشه‌ورزی می‌کند، دچار از خودبیگانگی شوند و افسار زندگی و سرنوشت خود را سراسر بدست ماشینها بسپارند. تنها راه رهایی از چنین بندگی ماشینواری، پرداختن جدی به فلسفه و بویژه فلسفه خردگرایی ملاصدراست. درواقع، قدرت و تسلطی که ما بر تکنولوژی و فضای مجازی داریم، بدون قدرت و تسلط بر خودمان هیچ فایده‌یی دربر ندارد. در فلسفه ملاصدرا، فضای مجازی، تابع اراده و سلطه خرد بشری همچون جهانی عقلی در برابر جهان عینی است و نه بالعکس. بدون سلطه و سیطره بر جهان اراده و خرد انسانی تا آنجا که در توان آدمیزاده است، هرگونه استفاده از فضای مجازی، استفاده‌یی کور و بیهوده است.

کلیدواژه‌ها: ملاصدرا، فضای مجازی، خردورزی، ظن و تقلید، جهان عقلی،

جهان عینی، سیطره بر فضای مجازی

تأثیرهای مجازی در تبیین رابطه ذهن و بدن

رضا صفری کندسری*

انسانها در دهه‌های اخیر بواسطه اینترنت به ارتباط و تبادل اطلاعات در فضایی بنام فضای مجازی میپردازند. این فضا بر علم، دین، اقتصاد، فرهنگ، سیاست و غیره تأثیر بسزایی داشته است. فلسفه نیز بی‌تأثیر از این فضا نبوده است؛ یکی از این تأثیرها الگو گرفتن فلسفه از کامپیوتر در تبیین معضل رابطه ذهن و بدن بوده است. کارکردگرایی معتقد است همانگونه که کامپیوتر مشکل از سخت‌افزار و نرم‌افزار میباشد و نرم‌افزار واحدی میتواند در سخت‌افزارهای گوناگون (کامپیوتر، موبایل و غیره) اجرا و محقق شود، انسان نیز متشکل از حالات ذهنی و حالات فیزیکی است. حالات ذهنی، نرم‌افزارهایی هستند که در سخت‌افزارهای انسان، حیوان، رباط و غیره محقق میشوند. همانطور که حالات نرم‌افزاری کامپیوتر بواسطه درونداد، برون‌داد و حالات داخلی، نقشهای کارکردی خاصی را بازی میکنند، حالات ذهنی نیز مانند درد بواسطه درونداد (پارگی پوست)، برون‌داد (رفتار درد) و سایر حالات (میل به خلاص شدن از درد)، نقش کارکردی درد را ایفا میکنند. همانگونه که حالات نرم‌افزاری به حالات سخت‌افزاری تقلیل نمیابند، حالات ذهنی نیز به حالات فیزیکی تقلیل نمیابند، بلکه مرتبه بالاتری هستند. با این تبیین، کارکردگرایی به اشکالات دوگانه‌انگاری جوهری مبتلا نمیشود؛ زیرا آنچه برای کارکردگرایی اهمیت دارد، نقشهای کارکردی است و این نقش را جوهر دکارتی نیز میتواند ایفا کند.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، کامپیوتر، نرم‌افزار، سخت‌افزار، ذهن و بدن، کارکردگرایی

عالم مجازی و عالم مثال

مرتضی گودرزی*

تردیدی نیست که مواجهه انسان با هستی در طول تاریخ، پرسشهای هستی‌شناختی تأمل‌انگیزی را برای او مطرح ساخته است که برخی از این پرسشها به تحلیل عوالمی باز می‌گردد که یا آنها را کشف کرده و یا در گذار حیات اجتماعی و فلسفی خود با آنها روبرو شده است. زیست‌حیات بشر، تحت‌تأثیر این عوالم معنا یافته و گاهی اوقات، تغییراتی را در تاریخ و روند زندگی او برجای نهاده است.

حکمای اسلامی، حد فاصل میان مادیات و مجردات صرف را «عالم مثال» خوانده‌اند. البته این عالم در نظر شیخ شهاب‌الدین سهروری «خیال منفصل» شناخته می‌شود که مرتبه‌یی از هستی است که میان موجودات مادی و مجردات محض قرار گرفته است. عالم مثال، حد واسط میان عالم وجودات محض نورانی و عالم محسوس است و عضوی که به ادراک آن نایل می‌شود، «خیال فعال» است. عالم مثال به تعبیری، عالم صور معلقه است که دارای مظاهری است که همچون صورتی معلق در آئینه، در آن ظاهر می‌شوند. در این عالم میتوان همه غنا و تنوع جهان محسوس را به حالت لطیف باز یافت.

از طرف دیگر، بشر در دنیای معاصر، با عالمی مواجه شده که شباهتهایی (هر چند قابل بحث) با این عالم دارد. عالم مجازی یا حقیقت‌واره نمادین که از فضای سایبر برآمده با ویژگیهایی بدیع در کنار عوالم دیگر در عرصه هستی‌شناسی وارد شده است. عدم محدودیت مکانی و زمانی در این عالم، آن را متمایز از عالم حسی کرده

است. این عالم و رای عالم محسوسات، اما آئینه آن عالم محسوب میشود؛ گویی این عالم نیز محصول خیال فعال یا منفصل است. در این پژوهش تلاش شده تا ضمن بررسی تطبیقی این دو عالم به این پرسش پاسخ داده شود که آیا عالم مجازی میتواند به درک عالم مثال کمک کند و در اینصورت چه رهیافتهایی برای بشر امروز دربرخواهد داشت؟

کلیدواژه‌ها: عالم مثال، عالم مجازی، مکان، زمان، خیال فعال

واکاوی نسبت میان حقیقت و زیبایی در فضای مجازی

عبدالله امینی*

با تثبیت بنیادهای فلسفه و علم مدرن در سده هجدهم، یکی از شاخه‌های مهم فلسفه، یعنی زیباشناسی یا فلسفه هنر، بمنابۀ یک «علم» استقلال یافت و بطور مجزا، قواعد و اصول آن همانند هر علم دیگری مورد بحث قرار گرفت. به ادعای برخی منتقدان، برآیند ذاتی و نیز تاریخی زیباشناسی مدرن، چیزی جز «شکاف» میان حقیقت و زیبایی نبوده است. با گسترش دایره کارکرد معرفت‌شناسی بمنزله شاخه‌یی دیگر از فلسفه، تحت تأثیر سوپژکتویسم نهفته در بنیاد این قلمرو، زیبایی و حقیقت هنری به وصفی ذهنی و لذتی درونی بدل شد. در ادامه روند رو به رشد علم و تکنولوژی کمیت‌محور مدرن و بطور خاص با فراگیر شدن برق‌آسای فضای مجازی و سایبری (که برآیند علم تجربی و تکنولوژی ناشی از آن است)، نسبت انسان با جهانش و تعریف او از بسیاری چیزها دچار تحول شد و همین امر مسائل جدیدی را با خود به همراه داشته که نیازمند بازاندیشی و تحلیل دقیق است. یکی از مسائلی که نیاز به بحث و بررسی دارد، مسئله نسبت یا حتی شکاف میان حقیقت و زیبایی (هنر) است. به این دلیل که اگر این برنهاد را بپذیریم که در دوره مدرن میان حقیقت و زیبایی، شکاف ایجاد شد، با توجه به نقش فضای مجازی بعنوان فضایی اساسی برای عرضه داده‌های معرفتی و هنری در آن، بنظر میرسد که این شکاف بیش از پیش ریشه‌دارتر

شده و فضای مجازی بدلیل ماهیت «مجازی» اش گویی در حوزه هنر و زیبایی، امر زیبا را «سه مرتبه از حقیقت» دور ساخته است.

نوشتار حاضر بر آن است که به چگونگی و امکان نسبت میان حقیقت و زیبایی در فضای مجازی پردازد و بررسی نماید که آیا فضای سایبری بجهت ماهیت اساساً تکنولوژیک و مجازیش، جایی برای خودنمایی حقیقت در عرصه هنر و آثار هنری باقی میگذارد یا آنها را تا حد اموری مُدگونه و مبتذل پایین می‌آورد؟

کلیدواژه‌ها: حقیقت، زیبایی، آثار هنری، فضای مجازی، نسبت میان حقیقت و زیبایی

«از اسطوره بهشت تا بهشت کوزه قرن ۲۱»

نسبت میان مفهوم حرکت جوهری ملاصدرا در تفکر آئینی سبزیگی با فناوری دیجیتال دیوار سبز

حسن بلخاری قهی^۱، جانا عرب زاده^۲

طبیعت در بطن هستی و به ما هو هستی است و خارج از مفهوم مادی و بصری، نوعی مفهوم انتزاعی به همراه دارد که این مهم در کلیه کتب و آموزه‌های دینی، تا باورهای اساطیری نقش بسته است. نخستین مأمن و غایت آرزوی بشر، رسیدن به بهشت بوده و با پذیرفتن این اصل که ماده و معنا از هم جدا نمیباشند، رؤیت سبزیگی، تصویری هرچند مجازی از بهشت را در ذهن مخاطبان ایجاد میکند. نظریه حرکت جوهری صدرالمآلهین که بر بنیاد آن دو مسئله جوهر و عرض مطرح میباشد، به بیان حرکت از صورت به معنا پرداخته که در این تبدیل جوهری، اصل انتفاع و سودمندی تحقق پیدا میکند. موارد یاد شده در میانه عالم فلسفی و دینی قرار دارند و جهان و عالم علمی کنونی با آن بیگانه است. تحقق این مبانی به صورتهای علمی نوین ارزش آنها را یادآور میشود. قرن حاضر را قرن نوسازی شرایط بومی و اقلیمی میدانند. اثبات آموزه‌های فلسفه اسلامی با تأکید بر نظریه حرکت جوهری صدرایی، مسئله توسعه پایدار در معماری را میتواند از منظری دیگر بیان نماید. توسعه پایدار در

۱. استاد گروه مطالعات عالی هنر، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

۲. دانشجوی دکتری معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

مبانی معماری و طراحی شهری درصدد تحقق رؤیای تبدیل صورتهای انرژیهای تجدیدپذیر و رؤیای آرمانی انسان از جامعه‌ی عاری از هرگونه عوامل تخریبگر زمین می‌باشد. تحقق این رؤیا با بیان نظریه حرکت جوهری صدرایی از بعد نظری و مطالعه این مهم در فناوری دیجیتال سامانه‌ی نوین، همچون دیوار سبز میتواند علاوه بر اثبات اینهمانی فلسفه و علم، تحقق تبدیل جوهری آرمانشهری چون بهشت که خود ذات و جوهر است را در صورتی مادی و زمینی ایجاد نماید که در این تبدیل جوهری، اصل سودمندی، انتفاع و حس رضایت‌مندی و آرامش ایجاد می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: حرکت جوهری، بهشت، فضای مجازی، معماری، دیوار سبز، توسعه

پایدار، فناوری دیجیتال

بررسی رابطه آثار فردی، اجتماعی، فرهنگی-اخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی و سلامت روان خانواده

محمدرضا سرمدی^۱، مرمر خانم محمدی^۲

خانواده بعنوان مهمترین نهاد فرهنگی و اجتماعی، نقش مهمی در شکلدهی به هویت جوانان دارد. شبکه‌های اجتماعی مجازی ارزشهای اجتماعی را متحول ساخته و دگرگونی گسترده‌یی را در ریشه و فرهنگ خانواده‌ها بوجود آورده است. این شبکه‌ها، در ابعاد مختلف زندگی خانوادگی میتواند تأثیرگذار باشد. پژوهش حاضر، با هدف بررسی رابطه بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و سلامت روان خانواده انجام گرفته است. در این مطالعه، روش تحقیق از نوع توصیفی - همبستگی میباشد و جامعه تحقیق، معلمان ابتدایی ناحیه یک شهر اراک است. حجم جامعه ۷۶۴ نفر بود که براساس جدول کرجسی - مورگان تعداد نمونه ۲۵۶ نفر تعیین گردید. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و پرسشنامه سلامت عمومی استفاده شد. یافته‌های این مطالعه نشان داد بین آثار فردی، اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی و سلامت روان خانواده، ارتباط معنادار وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، سلامت روان، خانواده

۱. استاد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه پیام نور تهران

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

بررسی فرهنگ سایبری و ریشه‌های فلسفی آن

از بعد انسان‌شناسی

محمدعلی عبداللهی^۱، پرستو مصباحی جمشید^۲

فرهنگ مجازی، فرهنگی جدید و نوپا در جامعه جهانی معاصر است. در اصل گسترش و تنوع تکنولوژیهای ارتباطی مولد فرهنگی بوده است که تمام حوزه‌های معیشتی انسان را از امور اقتصادی و سیاسی گرفته تا تفریح و سرگرمی تحت سیطره خود قرار داده است. از سوی دیگر، فضای مجازی یکی از ابعاد تعامل انسان با محیط است و تصمیمات ارتباطی و رفتاری انسان در شکلگیری یا تغییر این فرهنگ تأثیر دارد. فرهنگ سایبری یا بطور مستقیم از درون رایانه‌ها تولید میشود و مختص فضای مجازی شده درون رایانه است یا نتیجه کاربست تکنولوژی در زندگی انسان است؛ یعنی زندگی مجازی این فرهنگ را در زندگی واقعی جاری کرده است. بعبارتی فرهنگ مجازی، شیوه اندیشیدن درباره نحوه ارتباط انسان با فناوری است. دوام و بقای فرهنگ سایبری به اندازه شاکله سنتی آن نیست، بلکه در مقابل زدودن ساختار از آن، انعطاف بسیاری به خرج میدهد و هراسی از فروریختن، دوباره احیا شدن، کثرت‌پذیری، تنوع و دگرگونی ندارد. مهمترین خصلت آن بی‌تعصب بودن در فهم و برداشت از پدیده‌های جهانی است؛ زیرا برخوردار از خصلت نفی اقتدار مرکزی است

۱. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تهران

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت

و در نزدیکترین ارتباط معنایی با ریزوم و الگوی درختی قرار دارد. ایجاد این فضا، فرهنگ متفاوتی را منجر شده در قبال فرهنگ موجود در دوره پیش از ظهور و فراگیری خود، مواضع نامعلومی دارد. این مواضع از منطق مشخصی پیروی نمیکنند و بدلیل هویت کاملاً سیالی که دارد، از قید تعریف فراتر می‌رود و به همان‌سان متعلق خود که انسان است را هم در این سیالیت و چندپارگی سهیم می‌کند. هدف پژوهش حاضر، بررسی بنیان انسان‌شناسانه فضای مجازی از بعد فلسفی است که با روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ سایبری، انسان‌شناسی، فضای مجازی

بررسی فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در حوزه اخلاق اسلامی

محمدرضا سرمدی^۱، اکبر اسدی^۲

هدف پژوهش حاضر تبیین فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در حوزه اخلاق اسلامی است. اخلاق اسلامی، اخلاقی است که به انسان و رابطه او با خدا، مردم و خود توجه دارد. فضای مجازی، قلمرویی وسیع، بدیع و بکری است که برای ساکنان خود امکانات، آزادیها، فرصتها، دلهره‌ها، آسیبها و محدودیتهای نوینی را به همراه دارد. اهمیت این قلمرو تا حدی است که امروزه برخی اندیشمندان از دو جهانی شدن دنیای معاصر سخن میگویند.

فضای مجازی، دو رو دارد: یکی روی سازنده و دیگر، روی مخربی که در مواجهه با باورهای ارزشی افراد دارد. بهمین دلیل، آموزه‌های دینی نیز با سهولت بیشتری در معرض تخریب قرار میگیرد. این تحقیق با بررسی منابع گوناگون به روش مروری و کتابخانه‌یی انجام شده است. نتایج آن نشان میدهد برای رویارویی با این فضا، گام نخست، آموزش و پیشگیری است و سپس جهت نهادینه شدن اخلاق اسلامی در جامعه، باید گامی فراتر نهاد و ابزارهای دنیای مجازی را بخوبی شناخت تا بتوان با شناسایی ویژگیها و استفاده از توانایی آنها، برای متخلّق ساختن انسانها به اخلاق اسلامی بهره گرفت. در اینصورت فضای مجازی و امکانات آن میتواند در خدمت اخلاق و تربیت معنوی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، اخلاق اسلامی، تربیت معنوی، باورهای ارزشی

۱. استاد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه پیام نور تهران

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

چالش‌های اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی مجازی

محمد اصغری^۱، ندا محجل^۲

نوشتار حاضر بر آن است تا نشان دهد که ظهور شبکه‌های وسیع اینترنتی در دنیا بویژه در کشور ما چالش‌های اخلاقی زیادی را دامن زده است. بسیاری از معضلات اجتماعی ما در حوزه اخلاق فردی اخلاق اجتماعی و اخلاق خانوادگی تحت تأثیر فضای مجازی این شبکه‌های اجتماعی شکل گرفته است. چالش‌های اخلاقی چالش‌های جدی هستند ولی اعتقاد نگارندگان این است که معنای اخلاق باید در بستر فضای مجازی متفاوت از معنای اخلاق در فضای عینی و بیرونی باشد. از اینرو، نگاه ما به اخلاق نیز باید نگاه مجازی باشد نه عینی. شواهد زیادی وجود دارد که خوبی و بدی در فضای مجازی و تعیین مصادیق آن با معیارهای بیرونی انطباق آنچنانی ندارد. بسیاری از مسائل و معضلات فضای مجازی هم بار مثبت اخلاقی دارند و هم بار منفی و از اینرو بلحاظ پراگماتیکی این خصلت خوبی و بدی اعمال و رفتارهای مشاهده شده در فضای مجازی با مفهوم فاعل اخلاقی قابل تبیین نیست. بعبارت دیگر، انتشار یک تصویر و یک فیلم از یک فرد همیشه با نیت مختلف صورت میگیرد و این باز تولید تصاویر و فیلمها نیز با نیت مختلف کاربران قابل توجیه است. بنابراین ادعای نوشتار حاضر این است که اخلاق فضای مجازی، هیچ جایی برای مطلق‌انگاری قائل نیست و اخلاق فضای مجازی از نسبی‌انگاری استقبال میکند.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، فضای مجازی، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، نسبی‌انگاری

۱. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تبریز

۲. کارشناس ارشد فلسفه دانشگاه تبریز

سهم فضای مجازی در پوچ‌گرایی با تأکید بر فلسفه صدرایی

عبدالله صلواتی^۱، زهرا لطفی^۲

وجود در فلسفه صدرایی، واقعیت اصیل در عالم و آدم است و فاصله گرفتن از این وجود و آگاه نبودن از آن به علم مرکب، انسان را به وادی پوچی سوق می‌دهد و این پوچ‌گرایی و ازخودبیگانگی وجودی، نقطه عزیمت انسان بسمت و سوی پوچ‌گرایی اخلاقی است و در پی این دگردیسی وجودی با نام پوچ‌گرایی، شیوه اندیشیدن و سبک زندگی و تمامی شئون فردی و اجتماعی مرتبط با وجود انسان، دستخوش تغییر بنیادین می‌شود. برغم احاطه علم و دیجیتال شدن زندگی و نیز با وجود رشد و توسعه فناوری، انسان امروز به نفی باورها و ارزشهایش در جهان هستی گرایش یافته؛ بگونه‌یی که تصویری بی‌جان و بی‌هدف از جهان پیرامونی در ذهنش ترسیم شده است. فضای مجازی یکی از مؤلفه‌های جدی دنیای مدرن است که می‌تواند ما را از وجود و آگاهی نسبت بدان دور کند و در زمینی دیگر غیر از وجود سکنا دهد و در پی این سکونت جدید، هویت نویی را برای ما رقم زند و با ایزه ساختن ما بعنوان قطعاتی از پازل فضای مجازی، خودبیگانگی وجودی را برایمان به ارمغان

۱. دانشیار دانشگاه شهید رجایی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه شهید رجایی

بیاورد. بعبارت دیگر، حضور جدی در این زیست بوم جدید، هویت جدیدی از انسان ارائه خواهد داد؛ بگونه‌ایی که او را از هویت حقیقیش دور میسازد و این دور شدن از دنیای واقعی بر تمامی لایه‌های زندگی فرد اثرگذار خواهد بود. دور شدن انسان امروز از ارزشها و واقعیت حاکم بر جامعه و فرار از تابعیت آنها یعنی مسخ انسان معاصر و این مسخ اساساً نه برای انسان و نه مؤمنان و متدینان ارمغان نیکویی نیست، بلکه مخرب و خانمانسوز است. در این فضا واقعیت دنیای واقعی ما، آن جهان واقعی که برای ما حضور دارد، فرسنگها با جهان مجازی که برای ما حضور دارد و در آن نفس میکشیم، فاصله دارد و این داستان، انسان را دچار مرگ تدریجی میکند. این دو قطبی شدن میان جهان واقعی و جهان مجازی، انسان را گرفتار مخاطراتی جدی میسازد. پرسش پایه جستار حاضر این است که بنابر فلسفه صدرایی چگونه میتوان از سهم فضای مجازی در پوچ‌گرایی سخن گفت؟ و دستاورد احتمالی این پژوهش آن است که (۱) اگر فضای مجازی بتواند ما را از وجود و ساحت تجردیمان دور سازد، میتواند بنیادترین آسیب را در پوچ‌گرایی، یعنی پوچ‌گرایی وجودی، رقم زند که تبعات آن، تخریب همه‌جانبه شئون آدمی است. (۲) جهان مجازی بمثابه ذهن انسان، پیچیده، پیشرفته و دستخوش نوسانات شدید و دیجیتالی و عددی است، اما جهان واقعی بمثابه بدن انسان، تا حدودی آرام و یکنواخت و آنالوگی و ساده است و این بدن بعلت فاصله نجومی با ذهن نمیتواند خواسته‌های ذهن را برآورده سازد و این حالت، جهانمان را از ما میگیرد و بی‌جهان شدن یعنی بی‌معنا شدن و مردن. (۳) با توجه به درونمایه‌های فکری ملاصدرا، انسانها نوع واحد متواپی نیستند، بلکه زیست‌نوعهای گوناگونی دارند. در واقع انسانها با اختیار خودشان و علم و عملشان وارد این زیست‌نوعهای متنوع میشوند؛ گاهی این زیست موقتی است و گاهی ماندگار و راسخ. به هر روی، فضای مجازی، مقدمات مسخ شدن انسان یعنی تنزل او به انواع پایین‌دست را فراهم میسازد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، پوچ‌گرایی، اصالت وجود، زیست‌نوعهای انسانی، ملاصدرا

هوشمندسازی و فلسفه IT از منظر پدیدارشناسی

سعید ضرغامی^۱، سیدرضا جارچی^۲

در این تحقیق برآنیم با توجه به دیدگاه آیدی درباره واسطه‌گری تکنولوژی بین انسان و جهان مدارس هوشمند، چگونه شکل‌دهنده تجربه جهان از سوی دانش‌آموزان هستند. برای این منظور از تحلیل مفهومی و نیز پدیدارشناسی یکی از دستاوردهای فناوری‌ها، یعنی یادگیری الکترونیک و نیز ایده هوشمندسازی مدارس بهره گرفته شده است. درباره ورود فاوا به تعلیم و تربیت دغدغه‌های زیادی وجود دارد که بیشتر آنها مربوط به زیرساخت‌های فناوری‌هاست، اما در کنار این دغدغه‌ها و حتی پیش از آنها، پرسش از چرایی و نقش فاوا در تعلیم و تربیت و از جمله هوشمندسازی مدارس، دغدغه‌ی بنیادین است. از سوی دیگر، مطابق با دیدگاه آیدی فناوری خشتی نیست. بر همین اساس چهار نوع واسطه‌گری فناوری بین انسان و جهان درباره هوشمندسازی مدارس تحلیل شده است. براساس یافته‌های این پژوهش چهار نسبت میانجی تجسد، هرمنوتیک، زمینه و غیریت در فرایند تدریس در مدارس هوشمند حضور دارند که نسبت به مدارس سنتی هم فرصتهایی ایجاد میکنند و نیز چالشهایی را پی خواهند داشت.

کلیدواژه‌ها: هوشمندسازی، فلسفه IT، پدیدارشناسی، فضای مجازی، آیدی

۱. دانشیار فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

لزوم رعایت اخلاق در فضای مجازی با «تقوای حضور»

عظیم حمزئیان^۱، سمیه خادمی^۲

با رشد و گسترش تکنولوژیهای نوین و تحقق دهکده جهانی و کوتاه شدن فاصله‌ها و از میان رفتن ممنوعیتها و محدودیتها، رعایت اصول اخلاقی و پابندی به اخلاق جهانی، اهمیت بسیاری یافته است. نکته مهم در ورود به فضای مجازی و بهره‌گیری از فواید آن، مصون ماندن از تأثیرات سوء پایگاههای غیراخلاقی، حفظ حریم خصوصی افراد و همچنین دور ماندن از وسوسه‌هایی است که موجب بهره‌برداریهای نادرست از دانش و اطلاعات تولید شده توسط دیگران و در نتیجه عدم رعایت مالکیت معنوی میشود. نوشتار حاضر با روش تحلیلی و با هدف معرفی بهترین فضیلت اخلاقی در حوزه فضای مجازی نگاشته شده است. نتایج بدست آمده گویای آن است که امروزه در حوزه فضای مجازی با «تقوای پرهیز» نمیتوان وارد شد و دور ماندن یا انکار فضای مجازی، موجب محرومیت از فواید و ثمرات مفید آن میشود، بلکه باید با «تقوای حضور» وارد این محیط شده و با تقویت فضیلت خویش‌شننداری و بالا بردن حس وجدان اخلاقی، از معایب و آسیبهای آن در امان بود. این نکته در متون دینی اسلامی نیز آمده است؛ همچنانکه امام علی(ع) میفرماید: «بگذارید و بگذرید، ببینید و دل نبندید.»

کلیدواژه‌ها: اخلاق، فضای مجازی، تقوای حضور

۱. استادیار گروه ادیان و عرفان دانشگاه سمنان

۲. دکترای عرفان و تصوف دانشگاه سمنان

تعدد هویتها و تعدد جهانها؛ از دنیای حقیقی تا دنیای مجازی

احمد عبادی^۱، الهام السادات کریمی دورکی^۲

انسانها نه از هویتی واحد، نه از زبانی واحد و نه از جهانی واحد برخوردارند، بلکه هویت، زبان و جهان انسانها متعدد است و از اینرو سبک زندگی انسانی نیز متعدد است. عوامل فکری و فلسفی بسیاری موجب تعدد هویتها و تعدد جهانها در زندگی انسان میشود. بخش نخست این نوشتار بر آن است تا عوامل و ریشه‌های تعدد هویتی و تعدد جهانی انسانها را واکاوی نماید. اما در بخش دیگر، به پرسش دیگری میپردازد: اینکه فضای مجازی به چه میزان توانسته از تعدد هویتها و جهانها بکاهد؟ عبارت دیگر، آیا فضای مجازی موجب نوعی یکسان‌سازی هویتی و جهانی در انسانها میشود؟ برخی گمان برده‌اند دنیای مجازی، انسان را بسوی یکسان شدن و تک‌هویتی و تک‌جهانی شدن سوق داده است. فرضیه نوشتار حاضر آن است که تعدد هویتی و کثرت جهانی از زندگی حقیقی بشر به دنیای مجازی سرایت میکند. عوامل و ریشه‌های فکری و فلسفی بسیاری در این تسری دخالت دارند که در اینجا این عوامل و مؤلفه‌ها را در فضای مجازی با روی‌آوردی اگزستانسیالی بررسی و تحلیل خواهیم کرد.

کلیدواژه‌ها: تعدد هویتها، تعدد جهانها، جهانی‌شدن، هویت واحد، فضای مجازی

۱. استادیار دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی دکتری فلسفه غرب دانشگاه اصفهان

بررسی و تحلیل تأثیرات استفاده از تکنولوژیهای جدید ارتباط جمعی بر سبک زندگی انسان امروز (مطالعه موردی خانواده‌های ایرانی)

مریم سلگی^۱، امیرابوالفضل حکمت ارجمند^۲

سالها پیش وقتی مارشال مک لوهان اصطلاح «دهکده جهانی» را در توصیف آینده جهان، تحت تأثیر تکنولوژیهای جدید ارتباط جمعی بکار برد، شاید برای بسیاری، این مسئله دور از ذهن میرسید و از زمان طرح آن همواره عده‌یی به مخالفت و انکار آن پرداختند. اما برآستی در دنیای کنونی میتوان منکر احاطه رسانه‌ها و ابزارهای ارتباط جمعی بود؟ آیا میتوان چشم خود را بر روی این حقیقت بست که فاصله زمانی تعاملات انسانی بسیار اندک شده و بواقع جهان در حال تبدیل شدن به کشوری یا شهری و یا در مقیاسی کوچکتر دهکده‌یی جهانی است؟! اگر انسان با دیدی واقع‌گرایانه به این مسئله بنگرد نمیتواند منکر این حقیقت باشد. تکنولوژیهای جدید ارتباط جمعی و در این میان، بیش از همه، فضای مجازی یکی از مهمترین ابزارهایی است که توانسته در روند تحقق دهکده جهانی موفق عمل کند و در طرح‌ریزی سبک زندگی برای انسان امروز آنگونه که میخواهد پیش برود. امروزه آثار بهره‌گیری نامتعارف برخی از این دسته ابزارهای تکنولوژیک و بطور خاص، فضای مجازی، در

۱. استادیار دانشگاه الزهرا (س)

۲. مدرس حوزه و دانشگاه

سبک زندگی خانواده‌های ایرانی مشهود است. آنچه می‌تواند ابزاری در خدمت رشد و تعالی انسان باشد، گاه به وسیله‌یی در جهت غفلت انسان تبدیل شده است. نوشتار حاضر، ضمن بررسی تأثیرات فضای مجازی بر سبک زندگی انسان امروز و بصورت مطالعه موردی خانواده ایرانی، به تحلیل چالشها و فرصتهای پیش‌رو در بهره‌گیری از این تکنولوژی می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: تکنولوژی، فضای مجازی، خانواده، سبک زندگی

نقش فضای مجازی در گسترش حوزه عمومی و خردارتباطی و تأثیر آن در تعلیم و تربیت (با تأکید بر اندیشه‌های هابرماس)

محمدحسن کریمی^۱، رقیه برزگر^۲

با توجه به گسترش فضای مجازی و نقش آن در تحولات جهان، تلاشهای زیادی برای مطالعه فضای مجازی و تأثیرات فردی، اجتماعی، سیاسی و تربیتی آن صورت گرفته است. در این راستا، مفهوم حوزه عمومی هابرماس جایگاه برجسته‌یی یافته است؛ از اینرو هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر فضای مجازی در گسترش خرد ارتباطی و حوزه عمومی و تأثیر آن در تعلیم و تربیت با تأکید بر اندیشه‌های هابرماس می‌باشد. بنابراین، این بررسی با بهره‌گیری از روش تحلیلی - استنباطی درصدد پاسخگویی پرسشهایی از این قبیل است: تأثیر فضای مجازی در گسترش خرد ارتباطی، حوزه عمومی و تعلیم و تربیت چیست؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که فضای مجازی طلایه‌دار دوره زایش مجدد حوزه عمومی است و بستری برای بسط و گسترش خرد ارتباطی و تفاهم مبتنی بر آن می‌باشد؛ از اینرو نقش مؤثری در تعلیم و تربیت انتقادی دارد. بنا بر دیدگاه هابرماس، فضای مجازی برای عملکرد مناسب حوزه عمومی ضروری است، اما وی نقدهای وارده بر آن را نیز تصدیق میکند.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، خرد ارتباطی، حوزه عمومی، هابرماس، تعلیم و تربیت

۱. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شیراز

مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر و پسر رشته فلسفه

مهدی خبازی کناری^۱، عباس اکبری^۲، ملیحه احمدبایی^۳

در جوامع بشری، توجه به پژوهش تواناییهای مرتبط با آن، بویژه در جامعه دانشجویی، از اهمیت بالایی برخوردار است. از اینرو مطالعه حاضر با هدف مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر و پسر رشته فلسفه صورت گرفته است. برای این منظور تعداد ۲۳۵ نفر از دانشجویان رشته فلسفه با میانگین سنی ۲۶/۲۱ و انحراف معیار ۸/۳۲ شامل ۱۶۷ دانشجوی دختر و ۶۸ دانشجوی پسر، با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌یی بعنوان شرکت‌کنندگان در پژوهش انتخاب شدند و به پرسشنامه سواد اطلاعاتی طراحی شده توسط نویسندگان پاسخ دادند. برای تحلیل داده‌های بدست آمده، از نرم‌افزار SPSS و آزمون t مستقل استفاده شد. نتایج آزمون t برای گروههای مستقل نشان داد که بین میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد، به این معنا که میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان پسر از میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر بیشتر است.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعاتی، آزمون t مستقل، رشته فلسفه

۱. استادیار گروه فلسفه دانشگاه مازندران

۲. دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه مازندران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه دانشگاه مازندران

از واقعیت نفس الامری تا واقعیت مجازی (با سیری در حکمت متعالیه)

یحیی صولتی^۱، نجمه پورهنگ^۲

یکی از دغدغه‌های اصلی فلاسفه، پرداختن به واقعیت نفس‌الامری امور و تفکیک آن از واقعیات پدیداری است. تحلیل این فضای دو قطبی، در دیدگاه اکثر فلاسفه غربی و حتی فیلسوفان مسلمان (از جمله، ملاصدرا) مشهود است. از این حیث، فلاسفه میکوشند تا ضمن غلبه بر این امر، حقیقت نفس‌الامری امور را از واقعیت مجازی آنها، مجزا و مبرا نمایند.

فضای مجازی، گرچه واقعیتهای موجود و انکارناپذیر در عصر حاضر، بشمار میرود، اما در حقیقت، سرابی فریبنده و فضایی ناپایدار بوده که در پاره‌یی از موارد، فرهنگ و ارزشهای جامعه را با ابهام و چالشهای اساسی مواجه میسازد؛ چالشهایی که هیجان‌ظاهری آن، میتواند روح تلاش و خلاقیت را در قشر نوجوان و جوان جامعه، کمرنگ نماید.

بدیهی است در چنین شرایطی، فلسفه، وامدار حراست از فرهنگ و تفکر عمومی و همچنین پاسبان ایدئولوژیک ارزشهایی است که بر اثر تهاجم فضای مجازی، دچار ابهام و نسیان شده‌اند. یادآوری فرهنگ و ارزشهای واقعی، ارجاع به سرچشمه‌های اصیل انسانی، فراخواندن قشر نوجوان و جوان جامعه به تفکر اصیل، ارائه الگوی مناسب رفتار، هموار ساختن طریق کمالات، آگاه ساختن افکار عمومی به واقعیات

۱. دکترای فلسفه تطبیقی دانشگاه علامه طباطبایی

۲. کارشناس مترجمی زبان انگلیسی

نفس‌الأمري و...، از جمله راهکارهایی است که فلسفه میتواند در جهت رفع این ابهام‌زدایی ارائه نماید.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، واقعیت نفس‌الأمري، واقعیت مجازی، فضای مجازی، نوجوان و جوان، حکمت متعالیه

نقش فضای مجازی در پژوهش

(فرصت‌ها و تهدیدها)

علیرضا منصوری^۱، سیدمجتبی حسینی^۲

دستاورد‌های جدید سیستم‌های تعاملی و فضا‌های مجازی، در بردارنده راه‌حلهای نوینی برای رفع مشکلات عرصه‌های پژوهشی و رشد علم و دانش است که بموجب آن، پژوهشگران میتوانند بنحو مطلوبی نتایج پژوهشهای خود را در معرض نقد و ارزیابی قرار دهند. گفتگوی نقادانه، از مؤلفه‌های اصلی عقلانیت نقاد است. با این توصیف، فضای مجازی با تحقق شرایط ویژه‌ی می‌تواند فراهم‌کننده بستری برای گفتگوی نقادانه و زمینه‌ساز رشد معرفت باشد.

این نوشتار درصدد است که نقش مثبت فضای مجازی در رشد معرفت را با تکیه بر اهمیت معرفت‌شناسانه گفتگوی نقادانه را مورد بررسی قرار دهد. در عین حال باید توجه داشت که فضای مجازی، مانند همه فناوریها، میتواند نتایج پیش‌بینی نشده و گاه نامطلوبی در پی داشته باشد؛ تا جایی که کارآیی خود را برای رشد معرفت از دست داده و به نوعی ابزار سلطه تبدیل شود. همچنین با یاری آموزه‌های عقلانیت نقاد توضیح داده میشود که برای استفاده بهینه و ایمن از فضای مجازی در جهت رشد معرفت چه ملاحظات کلی باید رعایت گردد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، عقلانیت انتقادی، پژوهش، رشد علم، استعمار مجازی

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲. دانشجوی دکتری فلسفه علم و فناوری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقش فضای مجازی در تقویت ابعاد، انواع وریشه‌های وقوع انتحال

محسن حبیبی^۱، عبدالله طاهرخانی^۲

با وجود تغییرات و دگرگونی‌های بسیار در طول تاریخ بشر، آنچه تغییر نکرده است، لزوم اخلاق‌مداری و رعایت حقوق دیگران است و از جمله این حقوق رعایت حق تولیدکنندگان دانش است و برداشت بدون اجازه از نوشته‌های دیگران، خیانت در امانت بوده و بی‌شبهت به یک دزدی نیست. متأسفانه به دلایلی در دوران معاصر در سطح گسترده‌ی این حق خدشه‌دار شده و با ناهنجاری شیوع یافته‌ی با عنوان «انتحال» یا «سرقت علمی» مواجهیم.

هرچند خواه ناخواه وقوع جرم، با انگیزه و اراده خود فرد مجرم بستگی دارد و بدون آزادی و اختیار او جرم معنایی پیدا نمی‌کند، ولی نقش عوامل درونی و بیرونی را در ایجاد زمینه وقوع جرم نمیتوان انکار کرد. این عوامل را از لحاظی دیگر میتوان به انواعی چون ایمانی، روان‌شناسانه و جامعه‌شناسانه تقسیم‌بندی نمود. از جمله عوامل ایمانی نادیده گرفتن حقوق دیگران، تقویت نگرش مادپرگرای و ریشه گرفتن ارزشهای مادی بجای خدامحوری در زندگی است. عوامل روان‌شناسانه را نیز میتوان به عواملی چون عوامل فیزیولوژیک، کیفیت روابط والد - فرزند و تفکرات

۱. استادیار گروه فلسفه دانشگاه علامه طباطبائی

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

تقویت‌کننده رفتارهای ضداجتماعی تقسیم نمود و عوامل جامعه‌شناختی متعددی نیز در وقوع سرقت علمی دخیل هستند که در این میان میتوان به دو نظریه انحرافات اجتماعی مرتن و محرومیت نسبی تدگار اشاره کرد.

هر یک از این عوامل وقوع جرایم و ناهنجاریها با توجه به نوع و سبک زندگی افراد، دستخوش تغییرات میشوند. این است که با تغییر سبک زندگی از سنتی به مدرن، نوع و وسعت جرایم نیز تغییر یافته است. از جمله موضوعاتی که در دو دهه اخیر، موجب تغییر سریع سبک زندگی شده، ورود مقوله‌یی به نام فضای مجازی به عرصه زندگی اغلب افراد جامعه است. در این دوران، با ظهور و گسترش چشمگیر نقش فضای مجازی در تبادل اطلاعات و دسترسی آسان به آنها، خود نقش مهمی در تغییر سبک زندگی داشته است و ازاینرو تقریباً تمامی عوامل فوق دستخوش تغییراتی شده و طبق آمارهای رسمی سرقت علمی رو به فزونی گذاشته است. ازاینرو، برای ممانعت از گسترش روزافزون انتحال، لازم است تأثیر فضای مجازی در سبک زندگی و بویژه جابجایی عوامل ایمانی، شخصیتی و اجتماعی در زندگی انسانها مورد بررسی قرار گیرد و از این طریق با برنامه‌ریزی در کاهش این ناهنجاری گامی برداشته شود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، انتحال، سرقت علمی، اخلاق‌مداری

فضای مجازی و ارتقای هوش فرهنگی مسلمانان

در جهان جدید

عباس اسکونیان^۱، مرتضی رستمی^۲

جهان جهانی شده امروزه نیاز هرچه بیشتر به مدارای فرهنگی میان ملتها و فرهنگهای گوناگون را برجسته تر ساخته است. بسیاری از افراد، اقوام و ملل موفق به برقراری ارتباطی اثربخش با همدیگر شده و تمدنهایشان را به گفتگو نشانده‌اند و بسیاری نیز ناکام از برقراری ارتباط مؤثر با افراد یا جوامع دیگر، ملت‌هایشان را به برخورد کشانده‌اند. اما راز این توانمندی فرهنگی (cultural competency) و ناتوانمندی فرهنگی در چیست؟ در پاسخ به این سؤال که چه کسانی از توانمندی فرهنگی برخوردارند و چه کسانی نه، نظریات و مدل‌هایی چند برای توصیف، سنجش و تبیین این مفهوم ارائه شده است؛ مدل‌هایی که هرکدام از نظرگاهی خاص و با مفهوم‌پردازی متفاوت این پدیده را واکاویده‌اند. یکی از متأخرترین این مدل‌ها، مدلی است که توانمندی فرهنگی افراد را متأثر از برخورداری نوع خاصی از هوش با عنوان «هوش فرهنگی» میدانند. هوش فرهنگی مفهوم نسبتاً جدیدی در دانش اجتماعی است که تعاریف متون نگاشته و تحقیقات صورت گرفته در خصوص آن را میتوان در یک جمله خلاصه کرد: قابلیت شناخت و عکس‌العمل مناسب در برابر فرهنگهای متفاوت. بواقع هوش فرهنگی یک توانایی است؛ توانایی تطبیق خود با افرادی از فرهنگهای متفاوت. غریبان

۱. استادیار دانشگاه پیام نور

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی

پیوسته کوشیده‌اند تا در متون شرق شناسانه‌اشان فرهنگ اسلامی را سترون برای چنین توانمندی بازنمایند و مردمان سرزمینهای اسلامی را عاری از چنین قابلیت معرفی کنند. این نوشتار با مطالعه متون اسلامی آشکار می‌سازد که این برداشتها نیز چون بسیاری از موارد دیگر راه به خطا پیموده و گرفتار تعمیمی شتاب‌زده شده است. متون دینی اسلام آکنده از آموزه‌های پرورش‌دهنده هوش فرهنگی است و تاریخ محقق صدر اسلام نیز نشانگر توانمندیهای فرهنگی مسلمانان آن دوران میباشد. هرچند با آغاز دوران فترت در جهان اسلام و رکود تمدن اسلامی، این قابلیت نیز رو به افول گذاشت، ولی در سالیان اخیر بنظر میرسد که باز کشتیبان فرهنگ اسلامی را سیاستی دیگر آمده است و فارغ از جهالت‌های برخی گروه‌های بظاهر مسلمان، بخش عمده‌یی از جهان اسلام بر توانمندیهای فرهنگی خود افزوده و مردمان مسلمان مؤلفه‌های هوش فرهنگی را در خود ارتقای داده‌اند. نوشتار حاضر در پی آن است که نشان دهد فضای مجازی چگونه سهم عمده‌یی در این تحول داشته است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، هوش فرهنگی، توانمندی فرهنگی

نقش فضای مجازی در زیست بوم عقلانی

علیرضا منصوری^۱، سعیده بابایی^۲

اندرو فینبرگ فضای مجازی و اینترنت را، بواسطه تمهید ابزار مناسبی برای مشارکت بیشتر گروه‌های کوچکتر و اقلیتها در تصمیم‌گیریهای اجتماعی و تکنیکی، فناوری مناسبی برای تحقق و ارتقای گفتگوی نقادانه و ایجاد دموکراسی میداند. او ضمن برشمردن سه مدل مختلف توسعه فناوری اینترنت، یعنی مدل اطلاعاتی، مدل مصرفی و مدل اجتماع، مدل سوم را مفیدترین مدل برای تحقق دموکراسی و مشارکت عمومی در تصمیم‌گیریهای اجتماعی و سیاستگذارانه قلمداد میکند. از طرفی، در رویکرد عقلگرایی نقاد گفتگوی نقادانه مؤلفه اصلی یک زیست‌بوم عقلانی است و این گفتگو هم نیازمند بستر فلسفی و هم نیازمند فناوریها و نهادهای اجتماعی مناسب است. نوشتار حاضر در پی آن است که بیان کند میتوان از ظرفیتهای و آموزه‌های عقلگرایی نقاد برای تکمیل و اصلاح دیدگاه فینبرگ و تحقق ایمن و حداکثری کارکردهای مورد نظر او سود برد. این آموزه‌ها بطور عمده ناظر به ملاحظاتی درباره کنار نهادن موجه‌سازی و نحوه پیاده‌سازی و بهره‌برداری و آمادگی برای تبعات پیش‌بینی نشده فناوریهاست.

کلیدواژه‌ها: فینبرگ، فضای مجازی، گفتگو، عقلگرایی نقاد، اینترنت، موجه‌سازی

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲. دانشجوی دکتری فلسفه علم و فناوری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

حق‌های انسان در فضای سایبر

محمد رضا حسینی^۱، احسان کیان خواه^۲

فضای سایبر در حال خلق فرهنگ و هویتی فارغ از نژاد، فرهنگ و دین کاربران تحت تأثیر خود است. تکنولوژی به علت ماهیت جذاب و نوآورانه خود، بستری را خلق نموده که محتوای خارج از علایق، فرهنگ و ارزشهای یک ملت، براحتی پذیرفته شده و عادات و روحیات فرد و جامعه را تغییر میدهد. انسان و جوامع انسانی، محور تأثیر و تأثر عالم برآمده از سایبر است. انسان بما هو انسان دارای یکسری حقوق طبیعی و فطری است که از هستی و ذات او نشئت گرفته تا انسان را برای ساخت حیات طیبه در دنیا و آخرت توانمند سازد. بطور کلی میتوان گفت به ماهیت انسان دو نوع نگریسته شده است: انسان در نگاه اومانستی خود بنیادی است که مرکز هستی قرار دارد و همه چیز به نسبت او تعریف میشود و در نگاه اسلامی مخلوق کریم با قابلیت برای رسیدن به اعلیٰ علین است. در این تحقیق با روش آمیخته با توجه به رساله *الحقوق* امام سجاد (ع) به مفهوم حق‌های (حقوق) فطری انسان نگریسته شده و با توجه به بایسته‌ها و شایسته‌های آن، معیارهای حقوق انسان در فضای سایبر مبتنی بر ویژگی انسان، جامعه انسانی، هدف الهی از خلقت بشر و ویژگیها و تأثیرات فضای سایبر تبیین و مورد تأیید قرار گرفته است. این معیارها عبارتند از: حقوق قوای روحانی، حقوق قوای جسمانی و حقوق تعاملات. با وفاق جهانی حقوق انسان در فضای سایبر، ساخت

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فضای سایبر دانشگاه عالی دفاع ملی

فضای سایبری مبتنی بر فطرت که باعث تقویت فطریات و حذف آلودگیهاست، میسر خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: رساله *الحقوق*، حقوق انسان، فضای سایبر، حقوق قوای روحانی، حقوق قوای جسمانی، حقوق تعاملات

جهان دیگر، انسان دیگر

انسان و جامعه مجازی در چارچوب پدیدارشناسی مرلوپونتی

نرگس نظرنژاد^۱، مریم عسگری^۲

بر مبنای تبیین فلسفی موریس مرلوپونتی که یکی از مؤثرترین پدیدارشناسان معاصر است، تنها حسی که در انسان، بعنوان یک عامل بدن‌مند، دو طرفه است، حس لامسه بوده و این حس، موجب میشود تا انسان حاضر در اجتماع، قادر به درک مسائل انسانهای دیگر باشد. میتوان دیدگاه پدیدارشناسانه مرلوپونتی را که با تأکیدات اگزیستانسیالیستی همراه است، برای روابط انسانی در فضای مجازی کنونی بکار گرفت. در چارچوب پدیدارشناسی مرلوپونتی، ابزار ادراک انسان، بدن وی بوده و میان کیفیاتی که هرکدام از حواس انسان، دریافت میکنند گونه‌ی مطابقت وجود دارد که به سایر حواس پیوند خورده است؛ یعنی میان داده‌های لامسه و اصوات و اعیان رابطه‌ی وجود دارد. این کیفیات زمانی معنای احساسی خاصی میگیرند که واکنشی در بدن ما برانگیزند. امروزه بمدد فضای مجازی، روابط میان افراد از ملل و نژادهای مختلف، بیش از پیش امکانپذیر شده است؛ اما همین فضا سبب شده تا ارتباطات فیزیکی و لمسی، نسبت به جوامع سنتی، بشدت کاهش یابد. با بکارگیری چارچوب پدیدارشناسی مرلوپونتی میتوان نتیجه گرفت که تأثیر کیفیات سایر حواس، میتوانند جایگزین داده‌های لامسه در انسان شوند و از اینرو در فضای

۱. دانشیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه الزهرا(س)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه الزهرا(س)

مجازی رو برو شدن با مسئله زندگی انسانی دیگر میتواند موجب برانگیزش احساسات انسانی در مخاطب شود.

کلیدواژه‌ها: پدیدارشناسی، موريس مرلوپوتی، فضای مجازی، انسان دیگر، عامل بدن‌مند

انسان در دنیای مجازی؛ از توده‌پی شدن تا تفرد و وجودی

احمد عبادی^۱، عادل صابر اصفهانی^۲

مراد از توده‌پی شدن آن است که انسان در مقام عمل، خود را تابع گروهی کند که بدان تعلق دارد؛ یعنی وقتی فرد بداند که متصف به وصفی خاص است، آنچنان عمل کند که افراد متصف به آن وصف، عمل میکنند. چنین شخصی، صرافت طبع خود را از دست داده و هویتی توده‌پی میابد. در نتیجه، رفتار او نیز توده‌پی میشود که آسیبهایی برای وجود آدمی همچون زندگی غیراصالی و مقلدانه در پی خواهد داشت. تفرد انسان و توجه به فردیت او راه‌حلی برای گریز از توده‌پی شدن اوست؛ زیرا بُعد فردی انسان بر چهره اجتماعی او تقدم دارد و مشارکت در اجتماع نباید توجه به فردیت را از او بستاند. ابزارسازی و بهره‌گیری از تکنولوژی که ارتباط آدمیان را تسهیل نموده، بیش از پیش به توده‌پی شدن و غفلت انسان از خویشتن انجامیده است. اضطراب و سلب آرامش، مهمترین آسیب این غفلت است. در مقام چاره‌اندیشی، تفکر اگزیستانسیال انسان را به تفرد فرامیخواند و ندای «بازیافتن تفرد انسانی»، «بازگشت جاودان»، «دازاین» و «انسان آزاد» را سر میدهد. نوشتار حاضر، بر آن است تا به ابعاد و چگونگی توده‌پی شدن انسان در فضای مجازی بپردازد و عوامل بازدارنده انسان از تفرد و وجودی خویش در محیط مجازی را واکاوی نماید. شاید از این رهگذر، بتوان

۱. استادیار دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد منطق فهم دین دانشگاه اصفهان

راهکاری برای بازیابی تفرّد انسانی در دنیای مجازی اندیشید.

کلیدواژه‌ها: توده‌یی شدن، تفرّد وجودی، فلسفه وجودی، فضای مجازی، خود

شان وجودی فضای مجازی

باتوجه به آموزه های اصالت وجودی صدرایی

علیرضا فاضلی^۱، محمدعلی عباسی^۲

مکانت وجودی فضای مجازی دست کم از سه جهت قابل بررسی است: اول از آنرو که خود این تصاویر و نوشته ها و اصوات بلحاظ وجودی چه قسمی از عینیت در عالم دارند؛ دوم اینکه مولدان محتوای این فضا چه چیزی را میپراکنند؛ سوم آنکه در مخاطب بلحاظ معرفت شناختی چه علمی ایجاد میکنند. صدرالمتألهین وجود را اصیل میداند و قائل به مراتب تفضیلی در وجود یا در مظاهر و مجالی آن است؛ یعنی در نظر او وجود از اعلی مرتبه بینهایت بی تعین غنی مطلق می آغازد و بشکل یک پیوستار بدون طفره تا مراتب مادون امتداد یا تجلی مییابد و هر مرتبه از وجود حکمی دارد؛ معرفت هم نزد او شأنی وجودی دارد. این نوشتار بر آن است تا از طریق به سخن واداشتن حکمت صدرایی شأن و مرتبه فضای مجازی را از سه جهت پیش گفته بکاود و جایگاه چنین پدیده نوظهوری را در نظام صدرایی بیابد.

کلیدواژه ها: فضای مجازی، شأن وجودی، اصالت وجود، ملاصدرا، معرفت

۱. استادیار گروه فلسفه دانشگاه یاسوج

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه یاسوج

بررسی فلسفه وجودشناختی و کارکردگرایانه زن در فضای مجازی

مریم صف آرا^۱، ابوالفضل بهرامی^۲

مسائل مطرح در حوزه مطالعات زنان پیش از آنکه یک مسئله فقهی، شرعی و قانونی باشد، یک پیش فلسفی است که به مرور زمان در اذهان جوامع نهادینه میشود و بر اثر کارکردهای ایجاد شده مبتنی بر آن بینش، به یک فرهنگ مبدل میگردد. وضعیت فعلی نشان میدهد که موج باطلی در جوامع مختلف بویژه غرب مبنی بر تضييع حقوق زنان به راه افتاده است که ثمره آن پیدایش مکاتبی همچون فمینیسم بوده است. لازمه اصلاح این نگرش، بررسی دقیق در مفاهیم وجودشناختی و کارکردگرایانه زن و سپس برنامه‌ریزی و طراحی کارکردها و نقشها و ابزارهای مورد نیاز آن جامعه است. تا بتوان حقوق شرعی و قانونی زن را با حفظ اصالت ایشان به اجرا درآورد. از آنجا که جهان غرب با تأکید بر فلسفه مادیگرایانه خود توانسته است بر جهان سیطره فرهنگی بیفکند و در همین راستا با ابزار تکنیک اغلب رسانه‌های فضای مجازی را مستعمره خویش نماید، ازاینرو آسیب‌شناسی سیاستها و عملکردهای گذشته فضای مجازی، ضرورتی است که نوشتار حاضر با بررسی پژوهشها و اسناد مرتبط، به آن پرداخته است که نتایج آن میتواند برای فعالان عرصه تولیدات فضای مجازی مبنای عمل قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: زن، حقیقت وجودشناختی زن، فضای مجازی، کارکردگرایی

۱. استادیار گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء (س)

۲. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی و طلبه سطح چهار حوزه علمیه

نقش سنجش گرانه فضای مجازی در تحقق حاکمیت دموکراتیک

احمد عبادی^۱، صبا سادات اجاقی^۲

امروزه ارتباط فضای مجازی با تحقق دموکراسی، محل بحث و چالشهای فراوانی قرار گرفته است. فضای مجازی تا چه میزان میتواند به تحقق اصل انتخاب و دموکراسی در جامعه کمک کند؟ برخی با نگاهی خوشبینانه، فضای مجازی را کاملاً در خدمت قدرت و توان اجتماعی می‌انگارند و معتقدند ابزار و فرصت مناسبی است برای محدود کردن قدرت دولتها؛ در اینصورت فضای مجازی، جایگزین برخی از نهادهای مدنی خواهد بود. اما برخی دیگر، این نگرش خوشبینانه را به چالش کشانده‌اند و بر ابعاد غیردموکراتیک و مؤلفه‌های منفعلانه آن تأکید ورزیده‌اند، تا جایی که برخی، فضای مجازی را بطور کامل در خدمت نهادهای دولت دانسته‌اند. به باور نگارنده، فضای مجازی همچون نهادهای دیگر، بتنهایی نمیتواند تأمین‌کننده حق انتخاب باشد و زمینه تحقق همه ابعاد دموکراسی را فراهم آورد. نقش اساسی فضای مجازی در تحقق دموکراسی، جایگاه سنجش گرانه آن است. فضای مجازی از یکسو، ابزاری برای سنجش عدالت و کارآمدی حاکمیت است که در اینصورت تأمین‌کننده حقوق مردم است و از سوی دیگر، ابزاری برای حاکمیت است تا میزان کارآمدی و موفقیت خود در تحقق عدالت را به عرصه قضاوت و سنجش عمومی گذارد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، دموکراسی، حق مردم، حاکمیت دموکراتیک، قدرت اجتماعی

۱. استادیار دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد اخلاق و تربیت اجتماعی دانشگاه اصفهان

تبیین و بررسی اخلاق رایانه و اینترنت

حمیدرضا محبوبی آرانی^۱، هاله موحدنژاد^۲

طی چند سال گذشته یکی از مهمترین دستاوردهای بشر، تحول و دگرگونی اساسی در ارتباط با نحوه نشر اطلاعات است. اینترنت شبکه اطلاعاتی است که به «جامعه جهانی اطلاعات» معروف شده و یکی از مهمترین بزرگراههای اطلاعاتی محسوب میشود. قابلیت‌های فراوان این فضا در زمینه‌های اطلاع‌رسانی، تبلیغات، آموزش، گفتگو، دوست‌یابی و ضمن غلبه بر محدودیتهای زمانی - مکانی، بستری مناسب برای تعاملات دو سویه ایجاد کرده و به یک تابوی تمدن مدرن تبدیل شده که شکستن آن ممکن نیست.

از آنجا که جهان مجازی شکل دیگری از جهان واقعی است، دارای عناصر اولیه مشترک است که تنها چگونگی، جنس و نقش آنها متفاوت میباشد. رایانه‌ها دارای فناوری ویژه‌ای هستند که مسائل اخلاقی ویژه‌ای را پدید آورده‌اند. در اخلاق رایانه‌یی کاربرد صرف اصول اخلاقی برای فناوری آزاد از ارزش بحساب نمی‌آید. اخلاق رایانه‌یی ما را ملزم میکند تا دوباره در باب سرشت فناوری رایانه و ارزشهایمان بیندیشیم. نوشتار حاضر بر آن است با توجه به اهمیت و جایگاه اخلاق در فضای مجازی و دغدغه‌های پیرامون این مسئله به بررسی این موضوع از منظر فلاسفه و اندیشمندان حوزه اخلاق بپردازد.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، اخلاق رایانه‌یی، شبکه اینترنت، فضای مجازی

۱. استادیار گروه فلسفه دانشگاه تربیت مدرس تهران

۲. کارشناسی ارشد فلسفه اخلاق دانشگاه قم

بسط روابط چهارگانه انسان از زندگی حقیقی تا دنیای مجازی (روی آوردی فلسفی-دینی)

احمد عبادی^۱، زهره سادات میرمحمدصادقی^۲

بگفته های دیگر «انسان یعنی دل‌بستگی». هویت انسان را «ارتباط» شکل میبخشد. با از دست رفتن ارتباط، مهمترین چیزی که انسان از دست میدهد، معنا و هویت خویش است. روابط انسانی را میتوان به چهار دسته طبقه‌بندی نمود: رابطه انسان با خود، رابطه انسان با خدا، رابطه انسان با جامعه و رابطه انسان با طبیعت. چگونگی تنظیم و ساماندهی هریک از این چهار رابطه، بلحاظ فلسفی، اخلاقی، تربیتی و فرهنگی، پیامدهای خاصی دارد؛ بنحوی که پسرفت و پیشرفت و تعالی انسان در گرو نظام و سامان روابط چهارگانه اوست. از اینرو، در زندگی همواره چالشها و فرصتهای بسیاری فراروی روابط انسانی است. روابط چهارگانه چگونه در دنیای مجازی انعکاس مییابند؟ و چه فرصتها و چالشهایی در فضای مجازی متوجه آنهاست؟ نوشتار حاضر، بر آن است تا ابتدا به چگونگی و ابعاد روابط چهارگانه انسانی در دنیای مجازی بپردازد و سپس فرصتها و چالشهایی که فضای مجازی برای روابط انسانی ایجاد کرده است را مورد بحث و واکاوی قرار دهد. روی آورد ما در این نوشتار، روی آوردی فلسفی - دینی است.

کلیدواژه‌ها: روابط چهارگانه انسان، فطرت، جامعه، خود، فضای مجازی

۱. استادیار دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد اخلاق و تربیت فردی و اجتماعی

اخلاق در فضای مجازی

علیرضا جوانمردی ادیب*

فضای مجازی همانند فضای واقعی، نیازمند رعایت اصول اخلاقی است که کرامت و حقوق انسانی در آن حفظ شود. انحطاط اخلاقی کاربران فضای مجازی، همانند انحطاط اخلاقی افراد جامعه، موجب صدمه زدن به خود و دیگران و از هم پاشیدن شیرازه خانواده و در نگاهی کلاستر، جامعه میگردد.

هنگامی که جنبه منفعت جویی شخصی یا گروهی خاص از کاربران یا افراد جامعه بر منفعت عمومی غلبه نماید و بصورت یگانه جنبه اخلاقی درآید، بگونه‌یی که سایر جوانب اخلاقی را تحت‌شعاع قرار دهد، لازمه انحطاط اخلاقی فراهم آمده و همه چیز از این منظر، معنا و مفهوم مییابد. بدینسان برترین سجایا و مکارم اخلاقی وسیله‌یی میگردد برای توجیه اهدافی که از این نوع رویکرد برمیخیزد.

ارتقای سطح فرهنگی کاربران جامعه مجازی از سوی افراد آگاه که صادقانه و دلسوزانه بدون در نظر گرفتن صرفاً منفعت شخصی و گروهی خود در این راه گام مینهند، میتواند موجبات برخورد هوشمندانه و مقتدرانه را در مواجهه با تهدیدات ناشی از این فضا و بهره‌جستن از فرصتهای پدید آمده از آن را فراهم نماید. اولین گام در ارتقای فرهنگ چگونگی بهره‌جستن از فرصتها و مقاوم شدن در برابر تهدیدات، آموزش است.

رسالت فلسفه در بخش آموزش، تبیین فلسفه فضای مجازی و الزامات و تهدیدات برخاسته از آن، برای روشنگری اقشار مختلف جامعه، بویژه نوجوانان و جوانان است. بدینوسیله فلسفه میتواند متناسب با مسائل روزمره و مبتلا به افراد جامعه، به ارتقا و غنای سطح فرهنگی کاربران در مواجهه و استفاده مناسب از دستاوردهای بروز تکنولوژی و فضای مجازی یاری رساند.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، فضای مجازی، آموزش، فرهنگ، تکنولوژی

آسیب‌شناسی فلسفی فضای مجازی (با تأکید بر حکمت صدرایی)

جواد پارسایی*

فضای مجازی به سرعت در زندگی کنونی بشر در حال گسترش است. اگرچه گسترش فضای مجازی امکانات و فرصت‌های خوبی را در اختیار انسان قرار داده است، اما استفاده از فضای مجازی همواره با چالش‌ها و مشکلاتی همراه بوده است، از اینرو ضروری است با آسیب‌شناسی دقیق و عمیق فضای مجازی بدنبال پیشگیری و یا درمان آسیب‌ها و مشکلات این عرصه باشیم. آسیب‌شناسی فضای مجازی می‌تواند با رویکردهای مختلفی انجام شود اما آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته، آسیب‌شناسی فضای مجازی از منظر فلسفه اسلامی و بخصوص فلسفه صدرایی است. در این نوشتار به آسیب‌شناسی فلسفی فضای مجازی براساس فلسفه صدرایی پرداخته شده است. به این ترتیب که ابتدا به بررسی معنا و تاریخچه فضای مجازی پرداخته شده و سپس با ذکر آمارهای مختلف نشان داده شده فضای مجازی بطور چشمگیری و به صورت‌های مختلف در زندگی مردم سراسر دنیا و کشورمان نفوذ پیدا کرده است؛ از اینرو تأثیرات و آسیب‌های فضای مجازی بسیار جدی و قابل توجه است. در ادامه نیز تبیین شده که استفاده بی‌رویه از فضای مجازی بدون مدیریت و برنامه‌ریزی حساب شده، آسیب‌های جدی را برای انسان بدنبال خواهد داشت. غلبه کثرت بر وحدت، کم‌رنگ شدن واقعیت، ضعیف شدن تفکر و تعقل، غفلت از خویش‌شن و اختلال در

رابطه نفس و بدن از جمله آسیبهای فضای مجازی است که کاربران این عرصه را تهدید میکند.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، آسیب‌شناسی، غلبه کثرت، حکمت صدرایی

فضای مجازی و جهانهای ممکن

زهرای نیک پنجه*

وجود عوالم مختلف یا صورتهای وجودی گوناگون برای هرآنچه نامی از وجود دارد، طبق آیه مبارکه «وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ؛ هیچ چیز نیست مگر آنکه گنجینه‌های آن نزد ماست و ما آن را جز به اندازه‌ی معین فرو نمیفرستیم» (حجر/۲۱) و روایات متعددی قابل اثبات است. همچنین نحوه ارتباط این عوالم از منظر فلاسفه و عرفا همراه با مؤیداتی از آیات قرآن کریم بیان شده است.

از طرفی در فیزیک کوانتم، نظریه جهانهای موازی یا دنیاهای چندگانه در سال ۱۹۵۴ م توسط هیو اورت سوم (Hugh Everett III)، فیزیکدان مشهور آمریکایی قرن بیستم، در چهار سطح بیان شد:

سطح یک این نظریه اینگونه است که اگر شما به فاصله خیلی خیلی دوری بروید، به خانه خود برخواهید گشت؛ به این معنا که خانه‌ی عین همین خانه شما در دور دست وجود دارد؛ یعنی بنابر قانون احتمال میتوان گفت که در سیاره دیگری غیر از سیاره زمین، همه چیز شبیه سیاره زمین وجود دارد و حوادث و وقایعی که در آن سیاره رخ میدهد، درست عین همان حوادثی است که در زمین اتفاق می‌افتد.

براساس این نظریه، پروژه «ام کی اولترا» برای یک طرح تحقیقاتی مخفی سازمان سیا، به مدیریت شیمیدانی بنام سیدنی گات‌لایب (Sidney Gottlieb) در

* دانشجوی دکتری تصوف و عرفان اسلامی و طلبه سطح چهار حوزه علمیه

دهه شصت میلادی انجام گرفت که در ضمن آن پروژه کنترل ذهن با استفاده از انواع روانگردانهای شیمیایی و یا قراردادن ایمپلنتهایی در مغز، هیپنوتیزم، شستشوی مغزی، محرومیت حسی و ایزوله کردن و شاید دهها روش دیگر بظاهر فرد را وارد عالم دیگری از عوالم خودش کردند و در واقع قصد کنترل رفتاری انسانها را داشتند. بنظر میرسد آنچه در فضای معروف به فضای مجازی اتفاق می‌افتد اولاً، در واقع مجاز نیست و دارای حقیقت و واقعیت است و ثانیاً، بکارگیری همین روشهاست با ابزار نوینی در قالب گوشیها و تبلتها.

نوشتار حاضر اولاً، به بیان این حقیقت میپردازد که فضایی حقیقی در جریان است و نه مجازی و ثانیاً، وجود عوالم مختلف نه بصورت موازی و نه بصورت متوالی است، بلکه بشکل تو در تو و همزمان در جریان است.

کلیدواژه‌ها: مجاز، حقیقت، نحوه سریان وجود، وجود منبسط، وجود مستفاد

انگیزش اخلاقی در فضای مجازی

ندا زمان فشمی*

انسان عصر حاضر هر روز بیش از گذشته، غرق در فضای مجازی میشود و بسیاری از تعاملات و فعالیتهای ضروری خود را از این طریق پیش میبرد. این فضا گرچه در ابتدا، فضایی محدود و ناشناخته بود، ولی امروزه جنبه‌های مختلف زندگی را دربرمیگیرد و برای عموم مردم، فضایی شناخته شده و بخشی از زندگی است. ازاینرو، انسانها در این فضا نیز با چالشهای اخلاقی روبرو هستند که باید بتوانند بدرستی از آنها عبور کنند و کمترین آسیب را متوجه خود و دیگران سازند. برای زیست اخلاقی لازم است انسان هم از لحاظ معرفت‌شناسانه و هم از لحاظ روان‌شناسانه، از مهارت اخلاقی لازم برخوردار باشد. در سطح معرفت‌شناسی، لازم است انسان نسبت به موقعیتهای مختلف حساسیت اخلاقی داشته و بتواند استدلال اخلاقی درستی داشته باشد. قضاوتهای اخلاقی او در سطح روان‌شناسانه، بشکل عمل اخلاقی، خود را نشان میدهند و برای اینکه این عمل اخلاقی انجام شود، انگیزش لازم ضرورت دارد. از آنجایی که فاعل در دنیای مجازی با دیگران تعامل رو در رو ندارد و حتی بصورت گمنام فعالیت میکند، بنظر میرسد حتی اگر در موقعیتهای مختلف قضاوت اخلاقی درستی داشته باشد، ولی انگیزه لازم جهت انجام عمل اخلاقی در او وجود ندارد و یا ارتکاب عمل منافی اخلاق برای او آسانتر است. نوشتار حاضر به بررسی انگیزش اخلاقی و انجام عمل اخلاقی در محیط مجازی پرداخته و تفاوتهای آن با محیط و زندگی

واقعی را بیان میدارد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، انگیزش اخلاقی، قضاوت اخلاقی، عمل اخلاقی

بررسی انتقادات پدیدارشناسانه‌ی کربه‌سایبرنتیک

سعید گلستانی*

علم سایبرنتیک سرمنشأ هر آنچیزی است که ضمن فضای مجازی میبینیم؛ از جمله هوش مصنوعی، واقعیتها (مجازی، افزوده و...)، گجتها و... . هایدگر با مطرح شدن سایبرنتیک بر اثر کارهای نوربرت وینر و نقش‌آفرینی فناورانه آن به بنیادهای این علم در ضمن دو درسگفتارش میپردازد. او با رویکرد پدیدارشناسی خاص خود، این علم را در ضمن سقوطی که نسبت به حقیقت دارد، درک میکند و میکوشد تا نشان دهد این علم که برآمده از تفکر تکنولوژیک - که عالم را منبع دائمی خود میبیند - است، به انسان و عالم انسانی همچون وی مینگرد و در پی کنترلش برمی‌آید.

هایدگر بشکل خاص، پرداختش را مصروف تلقی میکند که این علم از زبان برمی‌سازد. بزعم او این علم، حالتی ارتقا یافته از تلقی انسان بمتابه حیوان ناطق است. نطق مطرح در این نگره، صرفاً یک قوه فرضی است که از پرداختن به وجود غافل است و با ماشین زبان (Sprachmaschine) که کارش صرف پردازش اطلاعات است، قابل تعویض است. با این تلقی، زبان بتمامه وسیله کنترل و ابزار هدایت میگردد. او با نقدی که بر سایبرنتیک وارد می‌سازد، تلاشی مجدد را مصروف تحدید حیطه بشری میکند و ما را متفطن غفلت از وجود در این نگاه مینماید.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، سایبرنتیک، هایدگر، پدیدارشناسی، نوربرت وینر،

هستی‌شناسی، ماشین زبان، تفکر تکنولوژیک

طراحی فضای مجازی و امکان زندگی معنادار

مهدی خلیلی*

پرسش اصلی نوشتار حاضر این است که آیا میتوان فضای مجازی را بنحوی طراحی کرد که امکان زندگی معنادار در آن میسر باشد؟ برای این مقصود در ابتدا «اخلاق طراحی» به بیان پیتر پوئل فریبک معرفی میشود. طبق چارچوب فکری فریبک، طراحی مصنوعات تکنیکی باید بنحوی باشد که زندگی فضیلت‌مندانه را برای ما به ارمغان بیاورد. از این رهنمود میتوان چارچوبی برای طراحی و سنجش فضای مجازی پیشنهاد کرد. در ادامه نوشتار، براساس نگاه هربرت درایفس، معیار معناداری زندگی بعنوان معیاری از زندگی فضیلت‌مندانه معرفی میشود و تلاش میگردد با گره زدن معیار درایفس به چارچوب پیشنهادی فریبک، پیشنهادی درباب طراحی شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی ارائه شود تا کاربران آن، زندگی مجازی معناداری را تجربه کنند. به این نحو یکی از پیچیدگیهای فضای حقیقی، یعنی امکان زندگی معنادار، را میتوان تاحدودی در فرآیند طراحی فضای مجازی لحاظ کرد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، زندگی معنادار، اخلاق طراحی، پوئل فریبک، هربرت درایفس

بررسی افقها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی

امیر مرادی^۱، محسن کردلو^۲

فناوری و آخرین دستاوردها، فناوری اطلاعات، نقش گسترده و چشمگیری در قلمروهای گوناگون زندگی آدمی از جمله تعلیم و تربیت داشته و افقها و تنگناهای آن از جنبه‌های مختلف از جمله تربیت اخلاقی قابل کنکاش و ارزیابی است. از اینرو، هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین و ارزیابی افقها و تنگناهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی است. سؤالات پژوهش عبارتند از: چه رابطه‌ی بین فضای مجازی و اینترنت با تربیت اخلاقی وجود دارد؟ افقها و تهدیدهای فضای مجازی و اینترنت بر تربیت اخلاقی کدامند؟ روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و از نوع تحلیل محتوای کیفی است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان میدهد مهمترین افقهای فضای مجازی و اینترنت شامل دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی مربوط به تربیت اخلاقی، آموزش مجازی مسائل اخلاقی، ایجاد همکاری و افزایش روحیه اجتماعی، وجود تعدد و تنوع فرهنگی، تقویت خرد جمعی و بیان آزادانه عقاید و افکار میباشد. همچنین مهمترین تنگناهای آن، شامل ساختارشکنی، افزایش انزوای اجتماعی، خطر شکلگیری هویت‌های ناهنجار، به خطر افتادن آموزش ارزشهای مهم انسانی، هویت‌زا بودن بجای هویت‌ساز بودن، ایجاد صمیمیتهای مجازی، رواج فرهنگ هرزه‌نگاری و نقص حریم شخصی افراد است.

کلیدواژه‌ها: اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، تربیت اخلاقی، فضای مجازی

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

بررسی و ارزیابی میزان اثرپذیری فرسنگ و هویت جوانان از فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی جوانان شهر اصفهان)

جعفر علون آبادی *

شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌هایی هستند که در حال حاضر تأثیر اساسی بر تربیت افراد، بخصوص جوانان و شکل‌پذیری هویت فرهنگی آنها دارند. هویت فرهنگی را میتوان مجموعه یا نظامی از باورها، ارزشها، رسوم و رفتاری دانست که اعضای جامعه بکار می‌بندند تا خود را با جهانشان و نیز با یکدیگر سازگار کنند. پژوهش حاضر نیز براساس روش تحلیلی - توصیفی و همبستگی به بررسی برنامه‌های ارائه شده از شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر هویت فرهنگی پرداخته‌است. حجم نمونه پژوهش، شامل ۳۷۰ نفر از جوانان ۱۵ تا ۳۵ ساله شهر اصفهان میباشد. نتایج بیانگر آن بودند که بین برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی در بین جوانان و هویت فرهنگی آنها رابطه معنادار وجود دارد. کلیه فرضیه‌ها اثبات شده و بین مدت زمان مشاهده برنامه‌ها، میزان و نحوه مشاهده برنامه‌ها، میزان مشارکت کاربران در برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی و میزان واقعی تلقی کردن برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی از سوی جوانان، رابطه معنادار و معکوسی با هویت فرهنگی وجود دارد و در واقع هرچه میزان مدت زمان، نحوه، مشارکت و واقعی تلقی کردن برنامه‌های از سوی جوانان افزایش یابد، هویت فرهنگی

جوانان کاهش مییابد. بنابراین، طبق تحقیقات قبلی ارائه شده در پیشینه، مشاهده برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی، تأثیرات منفی بر هویت و فرهنگ جامعه دارد که باید برنامه‌ریزیها و استراتژیهای تدافعی مناسب را در این زمینه بکار گرفت.

کلیدواژه‌ها: برنامه، شبکه اجتماعی، فضای مجازی، تربیت، فرهنگ، جوانان

شگفتی زدایی از امر زیبا در فضای مجازی

حسین عظیمی*

بنیامین معتقد بود که تکثیر مکانیکی، موجب از میان رفتن «هاله» اثر هنری میشود؛ امری که مرهون تکنولوژی مدرن بود و بهترین نمود خود را در عکاسی نشان داده بود. ما بر این باوریم که علاوه بر خود اثر هنری، موضوعی که اثر هنری به آن میپردازد نیز میتواند دستخوش هاله‌زدایی قرار گیرد. اما این تنها پیامد عکاسی نبود. فرمالیست‌های روس، مفهومی بنام «آشنایی‌زدایی» را به عالم هنر معرفی کردند؛ به این معنا که هنر چیزهای بغایت آشنا را در چارچوب و زمینه متفاوتی قرار داده و موجب جلب توجه ما به آنها میشود.

نزدیک صد و پنجاه سال تاریخ عکاسی نشان میدهد که هم هاله‌زدایی رخ داده (هم از خود عکسها و هم از موضوعات آنها) و هم آشنایی‌زدایی از امور آشنا. در این میان مراوده عکاسی با امر زیبا جالب توجه است. عکاسی، زیباییهای دیده‌نشده و دور از دسترس را در دسترس قرار داده و زیباییهای آشنا را قاب گرفته و آشنایی‌زدایی کرده است. عکاسی در یک مورد، هاله امر زیبا را زدوده و در مورد دیگر به آن هاله‌یی بخشیده است؛ هاله‌یی که بنظر ما بهتر است آن را «شگفتی» بنامیم. ارتباط شگفتی به امر ناشناخته و غیرمنتظره نیازمند توضیح نیست، زیبایی شگفت‌انگیز هم به امر ناشناخته مرتبط است؛ امری غیرمنتظره و تا به حال دیده نشده. زیبایی میتواند شگفت‌انگیز باشد چرا که ناشناخته است و میتواند شگفت‌انگیز بشود، اگر به زمینه‌یی

جز زمینه شناخته شده‌اش منتقل گردد.

شبکه‌های اجتماعی، سرعت انتقال اطلاعات و عکسها را بسیار بالا برده‌اند و از همین رهگذر، تأثیر ژرفی بر آشنایی هرچه بیشتر ما داشته‌اند. به یمن آنها با هجوم بی‌امان اطلاعات و تصاویر مواجهیم. در چنین فضایی چه بلایی بر سر امر شگفت‌انگیز و زیبایی شگفت‌انگیز می‌آید؟ آیا اصلاً شگفتی دیگر امکانپذیر است؟ در فضایی که هر چیز هر قدر هم تازه و شگفت بسرعت به امری کهنه و تکراری بدل میشود، سرنوشت زیبایی و شگفتی پیوند خورده با تجربه آن چیست؟

در نوشتار حاضر تلاش میشود تا ابتدا هر یک از مفاهیم «هاله‌زدایی»، «آشنایی‌زدایی»، «شگفتی»، «زیبایی» و ارتباطشان با روابط اجتماعی و نقش دیگر انسانها در صورتبندی آنها روشن شود و سپس براساس این مفاهیم، سرنوشت امر زیبا در شبکه‌های اجتماعی بررسی گردد. روشن خواهد شد که کارکرد «آشنایی‌زدایی» اثر هنری رنگ‌باخته و کم تأثیر شده است و در نتیجه عکسها و زیبایی منتقل شده در آنها، دیگر ما را به شگفت نمی‌آورند. اگر هم‌صدا با افلاطون و سقراط بر این باور باشیم که آغازگاه فلسفه حیرت است، میتوانیم به این نتیجه برسیم که فضای مجازی موجب شده تا ما کمتر به امر زیبا بیندیشیم. زیبایی بجای امری تأملی به امر حسی بدل شده است؛ موضوعی که میتواند پیامدهای متعددی داشته باشد.

در این میان، نقش به اشتراک گذاشتن تصاویر در رقم خوردن این سرنوشت قابل تأمل است. گویی بجای اینکه در تنهایی خود در زیبایی دقیق شویم، ترجیح میدهیم تا هرچه سریعتر آن را با تعداد هرچه بیشتری از افراد به اشتراک بگذاریم. اکنون تعداد لایکهای یک عکس، شگفت‌آورتر از خود آن شده است! گویی زیبایی که روزگاری امری نادر، افسون‌شده و قابل تأمل بود، اکنون به امری دم‌دستی بدل شده؛ سکه رایج در روابط میان آدمها در فضای مجازی.

کلیدواژه‌ها: شگفتی‌زدایی، امر زیبا، فضای مجازی، هاله‌زدایی، آشنایی‌زدایی

فضای مجازی، کرامت و حقوق انسانی

زهرا عباسی*

در قرآن کریم، کرامت انسان را براحته می‌توان از تشریح جریان خلقت حضرت آدم (ع) و فرمان سجده ملائکه در مقابل ایشان و اعطاء مقام جانشینی خدا بر روی زمین دریافت. انسان که اینچنین از سوی خالق عزیز امور و احترام و تکریم قرار گرفته است، در جریان تربیت و تکامل وجودیش نیز باید مورد تکریم باشد و از تعیین هرگونه هدف و روشی که منافی با این کرامت و حقوق انسانی و شأن والای اعطائی از سوی خداوند است، اجتناب ورزد. دقیقاً به همین دلیل است که انبیای عظام و بخصوص پیامبر خاتم محمد (ص)، فلسفه بعثت خویش را در احکام لایخلاق تبیین مینمایند و میفرمایند: «أَمَا بُعِثْتُ لَأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ».

امیرمؤمنان (ع) درباره جایگاه و اهمیت اخلاق در جهت حفظ کرامت و حقوق انسانی میفرمایند: «علیکم بمکارم الاخلاق فانها رفقه و ایاکم والأخلاق الدنیه فانها تضع الشریف و تهدم المسجد».

نوشتار حاضر برآن است تا با بررسی آموزه‌های فلسفی کرامت و حقوق انسانی، تأثیرات و راهکارهای کرامت انسان در فضای مجازی را مورد پژوهش قرار دهد.

با توجه به اینکه عصر جدید را بعنوان عصر پرشتاب ارتباطات، با داشتن حداقل محدودیت برای دسترسی، برقراری ارتباط با سراسر دنیا به اشکال مختلف و عدم وجود محدودیت زمانی و مکانی دسترسی به پایگاههای اطلاعاتی گوناگون و شرکت در

فعالیت‌های اقتصادی، علمی، فرهنگی، هنری، مذهبی و ... عصر انفجار اطلاعات معرفی کرده‌اند و از طرفی فضای مجازی یک فضای جهانی است و «بی مرز بودن» و «فرامکان و فرا زمان بودن» این فضا، آن را سرشار از آسیبه‌های وسیع و عمیق ساخته است، بر آن شدید تا در این نوشتار، ضمن کشف راهکارهایی در جهت حفظ، رشد و بالندگی کرامت و حقوق انسانی، به مؤلفه‌های هویت فطری انسان نیز پردازیم و راهکارهای عقلانی و فلسفی در این راستا ارائه نماییم.

چه اینکه هویت الهی انسان مانند امارتی است که مؤلفه‌های آن که ارکان مستحکم‌ش هستند، در حکم مصالح قوی و مطلوب آن محسوب میشوند و اگر ساختار و محتوای مناسبی (از نگاه فلسفه اسلامی) نداشته باشند، قدرت حفظ و رشد هویت انسانی از جمله کرامت او را نخواهند داشت و صد البته که سرمایه قالب و محتوای کرامت، شرافت و نیز حقوق و تکالیف انسانی، همان «اخلاق» است. اهم مؤلفه‌های هویت الهی انسان عبارتند از: شرافت و کرامت انسان، اختیار و مسئولیت، عدالت، کمالجویی، تفکر و تعقل انسان.

در این نوشتار تلاش شده است: اولاً، به تأثیر نقش و جایگاه این عناصر پرداخته شود. ثانیاً، تأثیر ترابط این اعتماد عناصر در حفظ کرامت انسانی مشخص گردد. ثالثاً، نقش تفکر و تعقل (بعنوان مهمترین مؤلفه فلسفه اسلامی) در حفظ کرامت و حقوق انسانی تبیین شود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، کرامت انسانی، حقوق انسانی، تفکر و تعقل انسانی

پارادایم فرامتن در تربیت دینی باتاکید بر آسیب شناسی و ارائه راهکارها

نجمه احمدآبادی آرانی*

در هزاره سوم ورود فضای مجازی در فرایند تعلیم و تربیت، باعث شده روز بروز پارادایم فرامتن در فرایند یاددهی - یادگیری اهمیت بیشتری پیدا کند و توانسته چالشهایی را در تربیت دینی پدید آورد. نوشتار حاضر در پی این است که با استفاده از روش تحلیل مفهومی و کاوشگری انتقادی به تحلیل و نقد پارادایم فرامتن بپردازد. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که فرامتن، منعکس‌کننده رهاسازی آگاهی انسان از زندان خطی بودن و سلسله مراتب و حرکت بسوی میدان وسیع و جدید از احتمالات باز در کسب دانش ساختاریافته است و مایل است که فرهنگ خواندن و نوشتن را دگرگون سازد و مرزهای بین نویسنده (مؤلف کتب درسی یا معلم) و خواننده (دانش‌آموز و دانشجو) را کمرنگ جلوه دهد. امروزه پیشرفتهایی که در عرصه اینترنت و فضای مجازی بوجود آمده توانسته بسیاری از عرصه‌های زندگی ما از جمله تعلیم و تربیت بصورت اعم و تربیت دینی بصورت اخص را تحت تأثیر قرار دهد و روز بروز پارادایم فرامتن اهمیت بیشتری پیدا کند، از اینرو باید نتایج و آثار پارادایم فرامتن از منظر فلسفی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی مورد نقد و بررسی قرار گیرد. از مهمترین آسیبهای فرامتن در تربیت دینی میتوان به ساخت‌زدایی، دگرگون شدن ماهیت تربیت خود، نفی سلسله مراتب و

الگوگرایی، شکاف نظر و عمل اشاره نمود. بر این مبنا میتوان در مسیر بهبودبخشی پارادایم فرامتن در تربیت دینی، راهکارهای ذیل از جمله تقوای حضور، عاملیت انسان، تأکید بر هویت حقیقی افراد، نگاه ویژه به نقش الگویی و اسوه‌ی معلم در تربیت دینی، ارزیابی و گزینش و طرد را اشاره کرد.

کلیدواژه‌ها: فرامتن، تربیت دینی، نقد، فضای مجازی

وکاوی جایگاه فضای مجازی در تعلیم و تربیت (فرصتها و تهدیدها)

کبری احمدوند^۱، زهرا تقی‌زاده قوام^۲، سمانه دستفروشان^۳، سهیلا غلامی
هره‌دشتی^۴

جهان امروز در معرض تحولات فزاینده‌یی قرار دارد. فضای مجازی، نقش عمده‌یی در این تغییر و تحولات دارد. اصولاً هر تغییر و تحولی در عرصه‌های مختلف از جمله عرصه‌های آموزشی و فرهنگی، آثار و تبعات متناسب با اهداف و کارکردهای خود را بدنبال خواهد داشت و فضای مجازی از این امر مستثنی نیست. فضای مجازی علاوه بر فرصتهایی که میتواند در پی داشته باشد، چالشهایی نیز بدنبال دارد و از آنجا که آموزش و پرورش بعنوان یکی از مؤثرترین متولیان امر تربیت و آموزش فرزندان از جایگاه و نقش برجسته‌یی برخوردار است و ورود فضای مجازی، استفاده از آن در امر آموزش ناگزیر است، پژوهش حاضر با هدف بررسی جایگاه فضای مجازی در تعلیم و تربیت و همچنین بررسی برخی فرصتها و تهدیدهای پیش رو صورت گرفته است. این پژوهش به روش توصیفی و مطالعه اسنادی انجام شده است. فضای مجازی هم فرصت هست و هم تهدید و چنانچه قبل از ورود این تکنولوژیها، نحوه درست

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی تهران

۲. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

۳. کارشناس ارشد فلسفه و حکمت دانشگاه آزاد کرج

۴. کارشناس ارشد فلسفه تعلیم و تربیت

استفاده از آنها را یاد بگیریم، تبعات منفی آن نیز برایمان کمتر خواهد بود. در واقع فضای مجازی، یک فرصت است ولی اینکه چگونه از آن استفاده میشود جای بحث دارد. آموزش مجازی، کاهش هزینه، سرعت و یکسانسازی اطلاعات و استفاده از ویدئو کنفرانس از جمله مزایای استفاده از فضای مجازی است و ما هنوز بطور کامل، استفاده صحیح از فضای مجازی را نمیدانیم. ازاینرو، در این نوشتار سعی شده است تا به بررسی و تحلیل جایگاه فضای مجازی در نظام تعلیم و تربیت پرداخته شود و فرصتها و چالشهای آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، تعلیم و تربیت، فرصتها و چالشها

بررسی فلسفی چرایی و چگونگی بکارگیری فضای مجازی در آموزش

سعید رومانی^۱، هدایت رومانی^۲

با گسترش بیسابقه فضای مجازی در دهه گذشته، بنظر میرسد که این دستاورد انسانی به جزئی اجتناب‌ناپذیر از زندگی روزمره تبدیل گشته و نه تنها در خانواده‌ها و سازمانها بلکه در مؤسسات آموزشی نیز وارد شده است. یکی از حوزه‌هایی که فضای مجازی توانسته تغییرات چشمگیری در آن ایجاد نماید، قلمرو آموزش است. بنابراین، هدف انجام این پژوهش، بررسی فلسفی چرایی و چگونگی بکارگیری فضای مجازی در آموزش است. این پژوهش کیفی بوده و با روش تحلیلی - استنتاجی انجام شده است؛ به این معنا که در مقام تبیین، از روش تحلیل و در مقام نتیجه‌گیری از استنتاج استفاده گردیده است. از اینرو، پس از بازبینی کتب و منابع مرتبط با فلسفه، ضمن تجزیه و تحلیل مباحث مرتبط با تعلیم و تربیت بعنوان مبانی به استنتاج دلالت‌های تربیتی پرداخته است و سپس به فرصتها و چالشهای حاصل از بهره‌گیری از فضای مجازی اشاره شده و درنهایت بدلیل اهمیت نقش فضای مجازی در آموزش، به شرایط و چگونگی استفاده از فضای مجازی در آموزش اشاره گردیده است.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، آموزش، فضای مجازی، فرصتها، چالشها

۱. دکترای مطالعات برنامه درسی و مدرس دانشگاه فرهنگیان

۲. کارشناس آموزش ابتدایی آموزش و پرورش استان لرستان

فضای مجازی و ضرورت بازتعریف امر زیبا

مریم عبدالمهی*

بازتعریف امر زیبا یکی از مباحثی است که در مواجهه انسان مدرن با دنیای مجازی ضروری مینماید. با توجه به سهولت نشر و به اشتراک‌گذاری تصاویر آثار هنری در فضای مجازی و همچنین با علم به تفاوت‌های ملموسی که در آثار مذکور به چشم میخورد، پرسشی بنیادین با این مضمون که «امر زیبا چیست؟» در حوزه فلسفه هنر مطرح خواهد بود. تعریف و بیان چگونگی امر زیبا و به بیان دیگر اثر هنری در نگاه فلاسفه شاخصی که در اینباره اظهار نظر کرده‌اند، متفاوت است. نمونه این تفاوت را میتوان در آراء ارسطو و افلاطون یافت؛ چنانکه یکی از تفاوت‌های ایشان، در حوزه نسبت اخلاق با هنر است. در نظر افلاطون هنر و اخلاق در ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگرند، حال آنکه ارسطو بحث لذت را هم بعنوان شاخصه‌ی اصلی و لازمه اثر هنری به آن می‌افزاید. بنظر میرسد بازتاب اثر هنری و امر زیبا بصورتی که امروز در دنیای مجازی یافت میشود، با نظر ارسطو در این باب هماهنگی بیشتری دارد. در نوشتار حاضر این مطلب با رویکرد اصلی بازتعریف امر زیبا در مواجهه با دنیای مجازی، مورد بررسی و واکاوی قرار میگیرد.

کلیدواژه‌ها: امر زیبا، فلسفه هنر، ارسطو، افلاطون، لذت، اخلاق، دنیای مجازی

نگاهی فلسفی به چالشهای زنان در فضای مجازی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی

حسینعلی دیلم*

در سالهای اخیر و با گسترش فضای مجازی، الگوی روابط اجتماعی سبک زندگی خانواده‌ها بشدت دستخوش تغییر و تحول شده که بسیاری از این تغییرات مغایر با بافت فرهنگی و مذهبی جوامع اسلامی است. در این میان، شبکه‌های اجتماعی بعنوان یک ابزار ارتباطی نوین به طرز بی‌سابقه‌یی بین اقشار مختلف جامعه شیوع پیدا کرده و موجب سهولت زایدالوصف ارتباط افراد جامعه اعم از زن و مرد با یکدیگر گردیده است.

این رسانه در عمر کوتاه خود باعث بروز مشکلاتی در جامعه و خانواده‌ها بخصوص برای زنان شده که واکنشهای متفاوت و هشدارگونه کارشناسان را نیز در پی داشته است. اکنون سؤال این است که از نگاه فلسفه اسلامی حضور زنان در چنین فضایی چگونه ارزیابی میشود؟ و پیامدهای احتمالی آن چیست؟ بلحاظ فلسفی ویژگیهای نفسانی، ذهنی و شخصیتی زن کدامند؟ این ویژگیها در بستر فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی زمینه‌ساز چه مسائلی میشوند؟ هرچند مباحثی چون خانواده و اجتماع در فضای فلسفی اسلامی چندان پرنرنگ نیست، اما در عین حال اشارات و نکات مهم و قابل توجهی در سخنان بزرگانی چون ابن‌سینا و ملاصدرا وجود دارد که

* دانش‌آموخته خارج حوزه علمیه قم و کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه خوارزمی تهران

میتواند مبنایی برای تحلیل این مسئله باشد. نوشتار حاضر در پی آن است که با تکیه بر آراء بزرگان فلسفه، برخی چالشهای مهم زنان در فضای مجازی بصورت عام و شبکه‌های اجتماعی بصورت خاص را تبیین نماید.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، زن، فلسفه اسلامی، علم‌النفس،

ابن‌سینا، ملاصدرا

احکام هستی‌شناسانه فضای مجازی

زهرا اصیل‌زاده^۱، الهه زنگنه^۲

در فلسفه سستی ما، یکی از تقسیمات وجود، تقسیم آن به ذهنی و عینی است؛ بعنوان نمونه، ماهیت انسان در ذهن و عین، هر دو، بطور یکسان حضور دارد و تفاوت انسان ذهنی و انسان عینی نه در ماهیت بلکه در نحوه وجود (عینی یا ذهنی) آنهاست. اکنون میتوان پرسید: انسانی که بعنوان مثال در دنیای مجازی با آن سروکار داریم، انسان ذهنی است یا انسان عینی؟ بدیهی است این انسان، ذهنی نیست؛ چه خارج از ذهن مخاطب آن قرار دارد. اما عینی هم نیست؛ چرا که انسان مجازی انسان مجازی است و نه انسان حقیقی. اینجاست که ما با نحوه‌ی از وجود مواجه میشویم که نه ذهنی و نه عینی است. ویژگی بارز وجود عینی، واجد آثار بودن آن است و وجود ذهنی فاقد آثار است. اشیاء مجازی اما همانند اشیاء عینی واجد آثارند و همانند اشیاء ذهنی غیرواقعیند. بنابراین، میتوان فضای مجازی را عالمی در میانه ذهن و عین تلقی کرد. این عالم واسطه برای خود دارای احکامی است که در فلسفه سستی به آن پرداخته نشده است؛ چه فیلسوفان قدیم به بیش از بحث در احکام وجود ذهنی و وجود عینی نپرداخته‌اند. در نوشتار حاضر تلاش خواهد شد وجود مجازی بعنوان نحوه‌ی از وجود در عرض انحاء ذهنی و عینی وجود معرفی شده و احکام هستی‌شناسانه آن ارائه گردد. در این بحث، کاربرد یکی از مباحث هستی‌شناسانه در زندگی روزمره و در ارتباط با فضای مجازی بخوبی نشان داده خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: هستی‌شناسی، فضای مجازی، ذهن، عین

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه پیام نور همدان

۲. کارشناس ارشد فلسفه اسلامی دانشگاه پیام نور همدان

فلسفه فضای مجازی در واکاوی نظریه دوفضایی شدن

احمد مجیدی راد^۱، زهرا منصورزاده^۲

فلسفه فضای مجازی، یک حوزه مطالعاتی جدید بکر است. با گسترش دامنه و حوزه فضای مجازی بموازات فضای واقعی که در آن هستیم، ظرفیتهای جدیدی به جامعه و حیات اجتماعی ما افزوده شده است. ما بر این باوریم که امر واقعی، امری ثابت و پایدار است و امر غیر واقع به پدیده‌های ناپایدار گفته میشود. اینگونه تفسیر شده که واقع همان مفردات است. مفهوم واقعیت در دوران قرون وسطی بنحوی با مفهوم خدا هم‌سطح و دارای همپوشانی بود و غیر واقعی با غیرخدا. هرچند نظریه‌پردازان فلسفه فضای مجازی معاصر مانند «هایم»، «بری» «شرمن» و «هایدگر» به واکاوی مفهوم واقعیت مجازی پرداخته‌اند، ولی قبل از آنها میتوان به گزاره‌های فلسفی «مارکس» درباره تکنولوژی اشاره کرد؛ «آسیاب دستی به شما یک جامعه فئودالی میدهد و آسیاب آبی به شما یک جامعه با سرمایه‌داری صنعتی...». این عبارت را میتوان نشان از باور در قائل بودن به جبریت تکنولوژی دانست.

نگرشی که میتواند فضای مجازی و هر پدیده دیگری را دربابد، فلسفه تحلیلی است. به عقیده تیلور، فلسفه تحلیلی میتواند براحتی کنار هر پدیده‌یی بنشیند، از اینرو به آن «فلسفه مضاف» نیز میگویند. بعلاوه باید گفت عظمت و گستردگی مستمر فضای مجازی، ضرورت اندیشه و تفکر فلسفی در این باب را بیش از پیش ایجاد

۱. کارشناس ارشد عرفان اسلامی دانشگاه سمنان

۲. کارشناس ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه پیام‌نور اندیمشک

نموده است و به همان اندازه که به منطق درآوردن فهم جهان و به منطق درآوردن پدیده‌های کلان سخت است، به منطق درآوردن فهم مجازی نیز دشوار است. فلسفه از اینجهت که علوم مختلف وامدار آن هستند، بعنوان پدر علوم شناخته میشود.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فلسفه تحلیلی، دو فضایی شدن، واقعیت مجازی

فضای مجازی و فلسفه ذهن

الهام صدرپور*

زمانی که بشر با پیشرفت جهان خارج روبرو میشود، عالمی جدید را با وجود ذهنی خود تبیین نموده و فضا را در پارادوکسی محسوس و اشتراکی نامحسوس، ادراک مینماید و ناآگاه از وجود حقیقی آن است. اینترنت و نرم افزارهای موجود، نوعی ادراک ذهنی را ایجاد نموده اند که آدمی را از فضای حاضر در آن خارج میسازد سازماندهی نوعی روش دیالکتیکی را با اندیشه های غربی به منصفه ظهور میگذارد. لیکن با بکاربردن ساختار درونی آنها شناختی نسبی فراهم خواهد شد در این مرحله افراد آگاهی حسی را تجربه خواهند نمود، در حالی که ادراک یقینی احراز نگشته است. اما در تفکر فلسفه اسلامی و ارزیابی استدلالی میتوان تعیین وجودی را در محتوای فضاها جستجو کرد لیکن تفکیک قوه واهمه از فاهمه، مراتب تشخیص واقعیت را از مظاهر غیر حقیقی نمایان میسازد و عدم بازبینی در فضاهای مذکور، اذهان را مابین حقیقت و مجاز یا سلب و ایجاب قرار میدهد که عدم انتظام در شعور اجتماعی و فضای عقلانی را در این محسسهای ذهنی میتوان مشاهده نمود و میتوان آن را در حوزه فلاسفه اسلامی با سطوح ذهنی اشخاص سنجیده و با استنتاج از تأملات اندیشمندان ایرانی و آراء مشترک طرحی نوین را در اندیشه های اسلام و غرب آشکار ساخت تا آسیبهای فرهنگی و از خود بیگانگی، در این بازی ذهن مهار گشته و تحرک نفوس بشری با حقیقت وجودیشان از وادی و فضای به

اصطلاح مجازی به جهان عرضه شده و حقیقت اعتدال روشن گردد.
کلیدواژه‌ها: وجود ذهنی، روش دیالکتیکی، وجود حقیقی، طرح نوین،
فلسفه ذهن

ب) بخش تخصصی فلسفه و کودکان

فلسفه و کودک

دین و معنویت در فضای مجازی

محمدحسین فضائلی*

جهان غرب با تمام توان و با بهره‌گیری از شبکه‌های صوتی و تصویری و استفاده از فضای سایبرنتیک در حال گسترش فرهنگ خود برای غالب شدن بر دیگر اندیشه‌ها و افکار کشورهای مشرق زمین بویژه جهان اسلام است و بمنظور تأثیرگذاری بیشتر، کار را از مقطع کودکی با فتح سنگرهای دین و معنویت آغاز میکند؛ دینی که جهان‌بینی آن اومانیسیم است و ایدئولوژی مبتنی بر آن لیبرالیسم و سکولاریسم میباشد از سوی دیگر، انسان امروزی که در تنگنای تفکرات مادی به بن‌بست رسیده و زندگی برای او معنی و مفهوم خود را از دست داده است، می‌خواهد کاستی مزبور را با یک معنویت دینی ترمیم نماید. در اینجا نیز امپراتوری رسانه‌ی غرب، معنویت دینی را به معنویت سکولار فرو میکاهد تا همچنان انسان را در راستای اهداف استعماری که دارد مصادره کند. در این نوشتار عناصر اصلی فرهنگ غرب در کنار معنویت سکولار که با ادبیات کودکانه در فضای مجازی عرضه میشود، ابتدا تبیین و سپس مورد نقد قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فلسفه و کودک، اومانیسیم، لیبرالیسم، سکولاریسم،

معنویت سکولار

بررسی کارآمدی فضای مجازی در آموزش فلسفه اولی به کودکان با توجه به مایمت و ارزش معرفت‌شناختی آن

مهدی پرویزی*

ترسیم فضایی شبیه به دنیا توسط اینترنت، بر شئون مختلف زندگی انسان همچون تعلیم و تربیت مؤثر بوده و آن را دچار تغییر کرده است. در این راستا، دیگر فراگیری فلسفه اولی بدون حضور در کلاس درس و از طریق اینترنت ممتنع نیست. با این حال امکان آموزش فلسفه اولی به کودکان در فضای مجازی مورد تردید است؛ چرا که کارآمدی فضای مجازی برای تحقق شناخت عقلی در کودکان (بدلیل شکلگیری ساختار فضای مجازی مطابق با ویژگی عالم خیال، تناسب شناخت عقلی با عالم عقل، عدم تمایز کودک بین مؤلفه‌های محتوای عالم عقل با مثال و همچنین تمرکز وی بر عالم حس) مشخص نیست. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، توصیف میزان کارآمدی فضای مجازی در آموزش فلسفه اولی به کودکان است. این پژوهش از نوع کیفی بوده و با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. در مراحل انجام پژوهش ابتدا به هستی‌شناسی فضای مجازی (بعنوان محصول عینی فعل انسان) پرداخته شده و سپس فضای مجازی مورد بررسی معرفت‌شناختی (تناسب فضای مجازی با خیال متصل و تأثیر آن در بروز معانی و حقایق معقول بصورت محسوس) قرار گرفته است. در نهایت، نتایج پژوهش بیانگر آن است که واقعیت یافتن فضای

مجازی بتبع جهان واقع، بستری را برای سامان‌بخشی به فعل ادراکی کودک فراهم می‌آورد تا از طریق ادراک حسی صحیح به درک خیالی و نمادین امور عقلی دست یابد. ازاینرو، فضای مجازی همچون سخت‌افزاری برای پیدایش و تصحیح شناخت‌های نازل عقلی است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فلسفه اولی، کودک، آموزش فلسفه به کودکان،

معرفت‌شناسی

فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در رشد هوش، خلاقیت، عواطف، منطق، تفکر و مهارتهای زندگی کودکان

محمد رضا سرمدی^۱، شهربانو الفتی^۲

امروزه با گسترش قابلیت‌های فضای مجازی و شبکه‌یی در کشورمان و جذابیت و گرایش به این فضا برای کودکان، لزوم بکارگیری فرصتهایی که این پدیده در پرورش کودکان میتواند در اختیار ما قرار دهد، بیش از پیش احساس شده است و در کنار آن، ترس و بیم از تخریب مبانی اخلاقی و اجتماعی، نداشتن امنیت روانی و فرهنگی ناشی از اطلاعات آلوده و مخرب از طریق فضای مجازی با توجه به پایین بودن سواد سایبری بسیاری از خانواده‌ها و عدم امکان نظارت آنان بر کودکان، واکنشی منطقی است.

این پژوهش با هدف بررسی فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی در رشد هوش، خلاقیت، عواطف، منطق، تفکر و مهارتهای زندگی کودکان انجام شده است. پژوهش حاضر، پژوهشی اسنادی - تحلیلی است که برای انجام آن از تحلیل کیفی و سندکاوی استفاده شده است. بدین منظور اسناد و مطالعات انجام شده در این رابطه مورد بررسی قرار گرفته و عمدتاً بصورت کیفی، تحلیل و نقد شده است. نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان میدهد که میتوان با شناخت و استفاده از فضای مجازی بر تهدیدهای آن

۱. استاد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه پیام نور تهران

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

غلبه کرده و موجب رشد و پرورش کودکی بصیرت‌گرا گردید؛ بگونه‌یی که با طراحی یک الگوی منطقی در آموزش - با استفاده از اصول و راهکارهای ارائه شده - کودک به بصیرت درونی دست‌یافته که در سه حیطه شناختی، عاطفی و رفتاری تجلی پیدا کرده است و این همان بصیرتی است که او را در مقابل تهدیدهای فضای مجازی حفظ می‌کند.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فرصتها و تهدیدهای فضای مجازی، رشد هوش، خلاقیت، منطق و تفکر، بصیرت

چالشهای فضای مجازی و ارتقای سواد رسانه‌ای در نوجوانان

علیرضا عراقیه^۱، کبری احمدوند^۲، زهرا تقی‌زاده قوام^۳

سواد رسانه‌یی، یکی از مهمترین و چالشی‌ترین مباحث مطرح شده در حوزه علوم ارتباطات میباشد که چند سال اخیر با توجه به گسترش و رشد رسانه‌ها بویژه در حوزه فناوری اطلاعات در فضای کشور مورد توجه قرار گرفته است. اما بدلیل عدم وجود منابع کافی و همچنین شناخت غیراصولی در حوزه ارتباطات، هنوز نتوانسته نیاز علاقمندان در این حوزه را برآورده سازد. هدف تحقیق حاضر بررسی چالشهای فضای مجازی و ارتقای سواد رسانه‌یی در رابطه با نوجوانان است. بر همین اساس به فضای مجازی و پدیده‌های نوظهور این فضا در عصر حاضر پرداخته شده و در ادامه درخصوص فضای مجازی و تأثیرات آن بر هویت، روان، آموزش و یادگیری نوجوانان بحث شده است. همچنین سعی شده دلایل جذب نوجوانان به فضای مجازی و ارتقای سواد رسانه‌یی بعنوان مبنای نظری نیز ذکر شود. این پژوهش از نوع کیفی بوده و شیوه جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌یی میباشد.

نتایج تحقیق نشان میدهد که فضای مجازی با ویژگیهای خاص مانند سرعت در ارسال و هزینه کم، افراد را به اعتیاد به این فضا تهدید میکند. این مصرف‌بی‌رویه، بر ارتباط حضوری افراد تأثیر گذاشته و آنان را منزوی میسازد. همچنین باعث تبلیغات و القاء تفکرات کذب به افراد میشود. البته این فضا به امر یادگیری بدلیل تشکیل راحت انجمنها کمک شایانی میکند. در پایان نیز بمنظور دوری از آسیبها و بهره‌مندی مثبت از فضای مجازی، به مراحل سواد رسانه‌یی اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، سواد رسانه‌یی، نوجوانان

۱. دانشیار برنامه‌ریزی درسی گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی تهران

۳. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

نسبت تربیت معنوی کودکان با فضای مجازی

اصغر سلیمی نوه^۱، مریم پوررضاقلی^۲

کودکان هر جامعه، سرمایه‌های آن جامعه‌اند. سرمایه اگر در اختیار انسان آگاه باشد، توان ساختن آن جامعه ایده‌آل و مطلوب را دارد. برخورد اصولی و حساب‌شده با استعداد کودکان، باعث شکوفایی ذهن و رشد خلاقیت‌های آنان خواهد شد و به بالندگی جامعه خواهد انجامید و متقابلاً رهاکردن یا آموزش نادرست، زمینه ظهور نسلی خموده و وابسته را فراهم می‌سازد. در تربیت معنوی کودکان، عوامل مختلفی دخالت دارند که منجر به پرورش و بازآفرینی مفاهیم اخلاقی و جهتهی در راستای پایبندی به موازین اخلاقی می‌گردد. دستیابی به تربیت معنوی با ابزار عادت و عقل و کمک گرفتن از تکنولوژی خاصه فضای مجازی مزایا و مشکلات خاص خود را دارد. اما بنظر می‌رسد میتوان در جامعه کنونی که فضای مجازی وجه غالب زندگی انسان مدرن را شکل داده است، با کمک گرفتن از متخصصان فلسفه و الگوی فلسفه برای کودکان به این هدف والا که همانا تربیت معنوی میباشد، دست یافت. معنویت و دین، بسادگی، زندگی دیجیتالی و تکنولوژی مدرن را میپذیرد و دین یک همزیستی شگفت‌آور با «فرهنگ مجازی» را به نمایش می‌گذارد. شاید، دلیل این امر آن است که با استفاده از تکنولوژیهای پیشرفته ارتباطی، تبلیغ معارف دینی بسیار آسان گشته و

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان

۲. عضو هیئت علمی گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان

فضایی جدید فراهم آمده است. ما دگرگونی در احساس خویش را آغاز کرده‌ایم و در فضای مجازی از هر چیزی که رنگ و بویی از ماده دارد اعم از زمان و مکان جدا گشته‌ایم. در جامعه امروزی، فضای مجازی، جزء لاینفک زندگی کودکان گردیده و برخوردار از تواناییهایی است که میتواند در رشد معنوی کودکان مؤثر واقع شود. بواسطه سهل‌الوصول بودن، بروز بودن، کم هزینه بودن، سریع بودن و... فضای مجازی برخوردار از مزیت‌هایی گشته است که میتوان با بهره‌گیری درست از آن در خدمت تربیت اخلاقی و معنوی آنان گام برداشت. همچنین فعال بودن و فرا زمان و مکان بودن از جمله ویژگیهای مشترک میان دین و فضاهاى مجازی است که میتواند نوعی ملازمت و همزیستی با تربیت معنوی کودکان فراهم نماید. در این پژوهش تلاش میشود نسبت تربیت معنوی کودکان با فضای مجازی مورد بررسی و تبیین قرار گیرد و به این سؤال اساسی پرداخته شود که راهکارهای استفاده از فضای مجازی برای تربیت معنوی کودکان کدامند؟ و در نهایت، فرصتها و آسیبهای فضای مجازی برای تربیت معنوی کودکان مورد شناسایی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: تربیت معنوی، فضای مجازی، کودکان، عقلانی

نگاهی انتقادی به محتوای فضاهای مجازی در حلقه‌های کندوکاو فلسفی

مهرنوش هدایتی^۱، الهام صابری^۲

حلقه‌های کندوکاو فلسفی، دارای رویکردی کاربردی، خردورزانه و فیلسوفانه در جهت پرورش نگاه انتقادی، خلاق و مراقبتی به موضوعات پیرامون است. از آنجا که در عصر جدید، بخصوص در جوامع مدرن و شهری، بخش زیادی از شکلگیری باورها و تفکر و جهان‌بینی افراد در فضاهای مجازی صورت می‌گیرد، از اینرو پرورش نگاه انتقادی به محتوای این فضا و نحوه مواجهه صحیح با خیل وسیع اطلاعات دنیای مجازی از دوران کودکی ضرورتی انکارناپذیر است. این پژوهش بر آن است تا با مشارکت کودکان در حلقه‌های کندوکاو فلسفی، توان مواجهه انتقادی، خلاق و مسئولانه آنان را با محتوا و اطلاعات موجود در فضاهای مجازی بالا ببرد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل کوواریانس با اطمینان ۹۹٪ بعد از دوازده جلسه حاکی از آن است که مشارکت دانش‌آموزان در حلقه‌های کندوکاو فلسفی بر مهارت تفکر انتقادی آنان، شامل مهارت استدلال استقرائی، استدلال قیاسی، تحلیل مشاهده‌یی پیام‌های رسانه‌یی، قدرت اعتمادپذیری و قدرت فرضیه‌سازی درخصوص رسانه اینترنت تأثیرگذار است. ($p \leq 0.01$). براین اساس، جهت تعمیق فهم اطلاعات در

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی

دنیای مجازی و کاهش آثار مخرب این رسانه فراگیر و ارزشمند، میتوان از روش پیشنهادی برنامه آموزشی «فلسفه برای کودکان» بهره گرفت.

کلیدواژه‌ها: تفکرانتقادی، حلقه کندوکاو فلسفی، سواد رسانه‌یی، اینترنت

آموزش فلسفه کودکان و تأثیر آن در مقابله با تهدیدات فضای مجازی بر امنیت خانواده‌های اسلامی

محمد رضا سرمدی^۱، مجتبی بهرامی اسعد^۲

تأثیر نهاد خانواده بر رشد و شکوفایی افراد یک جامعه، امری واضح و روشن بوده و حفظ امنیت، هویت، پایداری و سلامت این نهاد، ضروریترین امر دولتمردان هر جامعه‌ی است؛ زیرا نابودی ساختار خانواده باعث از بین رفتن اقتدار فرهنگی و سیاسی آن جامعه خواهد شد. امروزه یکی از ابزارهای تهدیدکننده امنیت این نهاد اولیه و زیربنایی، عدم شناخت فضای مجازی و استفاده نادرست از آن می‌باشد.

فضای مجازی که جایگاه گسترده‌ی در عرصه تعاملات اجتماعی کسب کرده و بسرعت باعث تغییرات در اکثر نهادهای اجتماعی شده است، نهاد خانواده را نیز که یکی از مهمترین، قدیمیترین و زیربنایی‌ترین نهادهای اجتماعی است، تحت تأثیر خود قرار داده و آن را تهدید میکند؛ از اینرو عدم حفظ بنیان خانواده و تزلزل این نهاد بنیادی سرآغاز اکثر مشکلات یک جامعه است. بدین جهت لازم است تا علاوه بر شناخت این تهدیدات، راهکارهایی نیز برای کاهش زیانهای اینترنت و فضای مجازی در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و آموزشی ارائه گردد.

امنیت خانواده و کودکان در فضای مجازی با چند روش تأمین میگردد که مهمترین آن، ارتقای مهارت کاربران و سواد رسانه‌ی آنهاست.

۱. استاد گروه فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه پیام نور تهران

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

از آنجایی که قدرت استدلال و تمییز درست از نادرست، از اهمیت زیادی در زندگی فردی و حیات اجتماعی افراد یک جامعه برخوردار است، آموزش تواناییها و مهارتهای فکری و ذهنی به نسل جوان، باعث ثبات خانواده و ارتقای فرهنگ و درنهایت بقای آن جامعه خواهد شد.

با توجه به گسترش سریع و روزافزون فضای مجازی و لزوم برخورد صحیح و فلسفی با این فضا، دوران دانشگاه برای آموزش مهارتهای ذهنی و استدلالی (فلسفه) افراد، بسیار دیر بوده و برای آموزش فلسفه به آنها، باید از دوران کودکی اقدام نمود. آموزش فلسفه در دوران کودکی، با پرورش تفکر، کودکان را فعال و اجتماعی بارآورده و از آنها افرادی هوشمند میسازد که پیش از ورود به هر کاری، آن را عاقلانه بررسی کرده و با تحلیل دقیق وارد میشوند و افکار و عقاید مختلف را پس از تحلیل و بررسی، با استدلال پذیرفته یا رد مینمایند. این آموزش باعث میشود تا آنها در مواجهه با فضای مجازی و تهدیداتی که این فضا بر بنیان و ساختار خانواده دارد، بطور منطقی و عقلانی رفتار کرده و با تحلیل دقیق، از آن استفاده نمایند.

نوشتار حاضر درصدد است ضمن بررسی فضای مجازی و رابطه آن با نهاد خانواده، اهمیت آموزش فلسفه به کودکان را روشن نموده و راهکارهایی را برای کاهش آثار منفی این فضا برای کودکان و خانواده‌های اسلامی ایران ارائه دهد.

روش پژوهش در این نوشتار چنین بوده که از طریق استنادی به بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهشی موجود پیرامون موضوع تحقیق پرداخته شده است.

پژوهش حاضر پس از طرح جایگاه خانواده بعنوان مهمترین نهاد اجتماعی، به تأثیر آموزش فلسفه به کودکان در جلوگیری از تهدیدات فضای مجازی پرداخته و مشخص نموده که با آموزش فلسفه به کودکان میتوان علاوه بر بالا بردن استدلال و منطق آنها، آثار مخرب اینترنت و فضای مجازی بر کودکان و خانواده‌ها را کاهش داد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فلسفه و کودک، امنیت نهاد خانواده اسلامی، فلسفه

اسلامی و فضای مجازی، فضای مجازی و اخلاق اسلامی

فلسفه و کودک و تعلیم و تربیت در فضای مجازی

سیداحمد هاشمی^۱، یوسف رازقی پور^۲

فلسفه روش درست اندیشیدن، درست زندگی کردن و تلاش برای شناخت هستی است. فلسفه شاخه‌های مختلفی دارد که یکی از مهمترین و کاربردی‌ترین آنها فلسفه تعلیم و تربیت است. آشنایی صحیح با فلسفه تعلیم و تربیت و استفاده از آن، میتواند راهگشای بسیاری مسائل و موضوعات تربیتی برای اولیا، معلمان و مدیران مدارس باشد. یکی از مهمترین مسائل مبتلا به جامعه امروز، موضوع کودک، تعلیم و تربیت و فضای مجازی است؛ موضوعی که ذهن بسیاری از والدین، معلمان، مدیران و کارشناسان را به خود مشغول کرده است. بدون شک کمک گرفتن از فلسفه تعلیم و تربیت و استفاده از راهکارهای عملی آن در برنامه‌ریزیهای تربیتی میتواند باعث کاهش مخاطرات و نگرانیها اولیا و مربیان گردیده و شیوه صحیح و مطلوب استفاده از فضای مجازی را به کودکان آموزش دهد.

نوشتار حاضر در پی آن است که برای دستیابی به چنین هدفی با بررسی دیدگاهها و اندیشه‌های صاحب‌نظران در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت و فضای مجازی و بررسی ویژگیها، شرایط و علائق کودکان، الگوی مناسبی در زمینه استفاده کودکان از فضای مجازی، در محیط زندگی و فضای مدرسه ارائه نماید تا استفاده کودکان از فضای مجازی بعنوان یک ابزار پیش برنده در مسائل آموزشی

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد

۲. دانشجوی دکتری فلسفه و تعلیم و تربیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد

و تربیتی باشد نه بعنوان یک ابزار بازدارنده و به آن بعنوان یک فرصت بنگریم نه یک تهدید!

کلیدواژه‌ها: فلسفه، فضای مجازی، محیط یادگیری، فلسفه تعلیم و تربیت، آموزش فلسفه به کودکان

فرسنگ‌سازی استفاده از فضای مجازی

نزد دانش‌آموزان در خانواده‌های ایرانی - اسلامی

علیرضا عراقیه^۱، کبری احمدوند^۲، زهرا تقی‌زاده قوام^۳

امروزه در فناوری اطلاعات و ارتباطات، انقلاب شگرفی پدید آمده که زندگی همه انسانها را تحت‌تأثیر قرار داده است. ظهور تکنولوژیهای نوین ارتباطی در عصر حاضر به همراه تحولاتی که در فضای مجازی بوجود آمده، بسیاری از کارکردهای خانواده‌ها را دچار اختلال کرده است. با ورود رایانه و اینترنت در میان خانواده‌ها، ارزشهای اجتماعی تحت‌تأثیر قرار گرفته و شاهد تغییرات در رفتار و گفتمان دانش‌آموزان هستیم. با توجه به نقش فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز به فناوری اطلاعات و ارتباطات اهمیت زیادی داده شده است؛ چنانکه یکی از عوامل اجتماعی شدن، استفاده جوانان از فضای مجازی است. قرارگرفتن در فضای مجازی، نقش مؤثری در فرایند جامعه‌پذیری دانش‌آموزان و سمت و سو دادن به نگرشها و گرایشهای ارزشی آنان دارد؛ بطوری که فضای مجازی بعنوان یک فرصت یا تهدید، دست‌اندرکاران تربیت نسل آینده را با چالشی بزرگ روبرو ساخته است. استفاده گسترده از این فناوری و امکان دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی و متنوع باعث پدید آمدن بسیاری از رفتارهای غیراخلاقی بویژه در میان دانش‌آموزان شده است. این مطالعه بدنبال

۱. دانشیار برنامه‌ریزی درسی گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی تهران

۳. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

بررسی مفهوم‌شناسی فضای مجازی و استفاده از آن در ابعاد تربیتی - اسلامی در دانش‌آموزان است. در این نوشتار با روش تحلیلی - توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌یی و اینترنتی، درصدد بررسی و تبیین ابعاد گوناگون فضای مجازی و تربیت اسلامی و برجسته ساختن اهمیت نهاد خانواده برآمده‌ایم و در این راستا به مفهوم‌سازی تربیت در فضای مجازی و نقش آن بعنوان ابزاری مهم در تأثیرگذاری پرداخته‌ایم.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ‌سازی، فضای مجازی، دانش‌آموزان، خانواده

رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تفکر انتقادی در دانش‌آموزان

محمود سنگری^۱، سلمان آخش^۲

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تفکر انتقادی در دانش‌آموزان است. روش این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد و جامعه آماری آن شامل تمام دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم ناحیه ۴ شهر کرج است که از این تعداد، نمونه‌ی به حجم ۱۷۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ی انتخاب شدند. اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و پرسشنامه تفکر انتقادی جمع‌آوری گردید و با استفاده از آمار توصیفی، آزمون ضریب همبستگی و تحلیل واریانس تحلیل شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تفکر انتقادی دانش‌آموزان، رابطه‌ی ضعیف برابر (۰/۱۴۹) وجود دارد. همچنین یافته‌ها حاکی از این است که میانگین نمرات تفکر انتقادی دانش‌آموزانی که عضو شبکه‌های اجتماعی هستند و کمتر از یک ساعت در روز از آن استفاده می‌کنند، بالاتر از میانگین نمرات دانش‌آموزان غیر عضو می‌باشد. در مجموع، یافته‌های این پژوهش بر اهمیت رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تفکر انتقادی دانش‌آموزان تأکید مینماید.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، تفکر انتقادی، دانش‌آموزان

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی

۲. دانشجوی دکتری مطالعات برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی

بررسی آسیبهای فضای مجازی بر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان در راستای سبک زندگی ایرانی-اسلامی

علیرضا عراقیه^۱، کبری احمدوند^۲، زهرا تقی‌زاده قوام^۳

خانواده، مهمترین رکن تحول و تعالی جامعه و تعلیم و تربیت، مهمترین و اساسی‌ترین جنبه زندگی بشر است؛ بگونه‌ای که هرگونه انحراف در آن، باعث انحراف در تمام امور زندگی میشود. با گسترش فضای مجازی که یکی از فراورده‌های عصر جهانی شدن ارتباطات و اطلاعات است، در حوزه ارتباط فرزندان و والدین نیز تغییراتی پدید آمده است که میتوان از آن جمله به کاهش نقش خانواده بعنوان مرجع، کاهش ارتباط والدین با فرزند، شکاف نسلی بدلیل رشد فناوری، از بین رفتن حریم بین آنها و ایستادن در برابر یکی از والدین یا هر دو اشاره کرد. هدف از انجام این پژوهش، بررسی آسیبها و ارائه راهکارهایی در رابطه با آثار مخرب فضای مجازی در تربیت دینی دانش‌آموزان است که طی آن، آثار و پیامدهای منفی و آسیبهای فضای سایبری در رابطه با آداب و اخلاق زندگی خانوادگی مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهایی جهت مقابله با این آسیبها ارائه میگردد. اطلاعات این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و جستجو در پایگاهها و منابع اطلاعات علمی اینترنتی گردآوری

۱. دانشیار برنامه‌ریزی درسی گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

۳. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامشهر

شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که آسیبهای فضای مجازی بر تعلیم و تربیت دینی تأثیرگذار بوده و آسیبهایی از جمله آسیبهای اخلاقی، استحاله شدن ارزشها، نقض حریم خصوصی افراد، اعتیاد روانی به اینترنت، بحران هویت، محتوای نامناسب گروههای سنی، انحرافات اخلاقی و جنسی، تأثیر هویت واقعی بر شکلگیری هویت مجازی، انزوا و دورماندن از محیطهای واقعی اجتماع و... بدنبال داشته است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، تعلیم و تربیت، دانش‌آموزان، سبک زندگی ایرانی - اسلامی

نقش فضای مجازی در برنامه فلسفه برای کودک بانکرش ایرانی-اسلامی

کبری احمدوند^۱، سمانه دستفروشان^۲، زهرا تقی زاده قوام^۳

فضای مجازی با تعامل دو یا چند سویه و تأثیرگذاری آن در جنبه‌های مختلف زندگی پاره‌یی از باورها و هنجارها را دگرگون ساخته و منجر به تقویت فردی شده و به ابزاری برای تغییر فرهنگ مبدل شده است. آموزش تفکر به کودکان که «فبک» نامیده میشود مؤلفه‌های نظام آموزش قدیم را به چالش میکشد و مؤلفه‌های جدیدی را در برنامه درسی جایگزین میکند و کودکان را به حل مسئله و تحقیق علمی ترغیب مینماید. هدف فبک، بازگرداندن تعلیم و تربیت از حافظه‌محوری به تأمل‌محوری و به بارآوردن شهروندانی «معقول خود منتقد» و حساس در برابر محیط، با توجه به رویکرد بومی است. پژوهش حاضر به بررسی نقش فضای مجازی در برنامه فلسفه برای کودکان با رویکرد ایرانی - اسلامی در تعلیم و تربیت میپردازد. این پژوهش بنیادی و به روش تحلیل اسنادی بوده و از منابع کتابخانه‌یی استفاده نموده است. در اینجا سؤال اصلی این است که نقش فضای مجازی در برنامه فلسفه برای کودک با رویکرد ایرانی - اسلامی چگونه است؟ آیا میتوان از دریچه فضای مجازی فلسفه را

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه خوارزمی

۲. کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت دانشگاه آزاد کرج

۳. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامشهر

به کودکان آموزش داد؟ از اینرو اگر به فضای مجازی و ابزارهای مشارکت اجتماعی بعنوان تغییر زیربنایی و اعتقادی نگریسته شود، میتواند درگاه رویکرد جدیدی در برقراری ارتباط بین افراد تلقی گردد و با آموزش فبک در فضای مجازی به پرورش هوش معنوی کودکان، ارتقای سطح داوری، عدم تقلید کورکورانه از فرهنگ غربی و جلوگیری از اشاعه فرهنگ ناهمگون غربی با ارزشهای ایرانی - اسلامی دست یافت.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، فلسفه برای کودک، رویکرد ایرانی - اسلامی

بررسی رابطه استفاده از فضای مجازی با نگرشهای اخلاقی و مذهبی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسط

زینب اسماعیلی^۱، جواد محمدلو^۲

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه استفاده از فضای مجازی با نگرشهای اخلاقی و مذهبی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه است. روش پژوهش، همبستگی - پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش را دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهرستان ابهر تشکیل می‌دهند. ۲۵۰ نفر از دانش‌آموزان، بعنوان نمونه انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری خوشه‌یی چندمرحله‌یی است. ابزارهای اندازه‌گیری پرسشنامه‌یی چندبخشی است که شامل بخشهای نگرش اخلاقی و نگرش مذهبی اسلامی بطور جداگانه میباشد. برای تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها از روشهای آماری توصیفی و استنباطی (همبستگی پیرسون) استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان استفاده از فضای مجازی و نگرش اخلاقی رابطه منفی و معناداری وجود دارد و همچنین میان استفاده از فضای مجازی با نگرشهای مذهبی اسلامی رابطه معناداری وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، نگرشهای اخلاقی، نگرشهای مذهبی

۱. کارشناس ارشد آموزش و پرورش تطبیقی دانشگاه علامه طباطبایی

۲. کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی دانشگاه خوارزمی تهران

آموزش فلسفه بر پایه فضای مجازی در دبیرستان شبانروزی امام علی (ع) شهرستان ازنا

میشم فلاحی*

آموزش فلسفه در مدارس همواره با مشکلات و محدودیتهایی مواجه بوده است. کم بودن ساعات فلسفه، انتزاعی بودن تدریس و عدم جذابیت فلسفه برای دانش‌آموزان از جمله موانع بر سر راه فلسفه‌ورزی در مدارس ایران می‌باشد. با مطرح شدن اینترنت در عصر حاضر، بحث‌های گسترده‌یی در زمینه آسیبها، تهدیدها و فرصتهای فضای مجازی شکل گرفت، ولی استفاده از این ابزار مفید برای آموزش فلسفه، مورد غفلت واقع شد. ذهنی بودن فلسفه و مجازی بودن فضای اینترنت، نخستین پیوند این دو گفتمان می‌باشد. ساعات هفتگی فلسفه و منطق در پایه سوم علوم انسانی مدارس سه ساعت می‌باشد که قاعدتاً زمان کافی برای تدریس مناسب در اختیار دبیر قرار نمیدهد. در این نوشتار با روش تحلیلی - توصیفی راهکارهای استفاده از اینترنت برای تدریس فلسفه در دبیرستان امام علی (ع) شهرستان ازنا مورد بررسی قرار میگیرد و نتیجه روشن می‌سازد که استفاده از فضای مجازی علاوه بر جبران کمبود ساعات تدریس فلسفه، رغبت دانش‌آموزان را برای یادگیری این درس افزایش میدهد.

کلیدواژه‌ها: آموزش فلسفه، فضای مجازی، تهدیدها و فرصتها، ذهنی بودن فلسفه

نقش فضای مجازی در پرورش تفکر انتقادی به کودک

الهام السادات مجلسی نیا*

فضای مجازی، آموزه‌های از پیش تعیین شده‌ی بی را در اختیار کاربر قرار می‌دهد و از آنجا که ایدئولوژی و سیاست فکری مندرج در ارائه داده‌های اینترنتی از نظر کاربر مخفی است، وی تصور میکند که فضای مجازی در اختیار او قرار گرفته و اوست که از داده‌ها استفاده میکند. اما در واقع، این کاربر است که در خدمت و اختیار فضای مجازی قرار می‌گیرد. سن و شرایط اجتماعی کاربر در استفاده از داده‌های فضای مجازی حائز اهمیت است. تفکر انتقادی، نوعی از تفکر است که میتواند مهارت استفاده بهتر از داده‌ها را بیاموزد و کاربر را از آسیب اینترنتی مصون بدارد. آموزش تفکر انتقادی به کودک، کسب مهارت و سنجش فکری مناسبی را در بزرگسالی به همراه دارد و از آنجا که کودک، با آنچه می‌آموزد، زندگی میکند و تأثیر فضای مجازی در آموزش به کودک اهمیت دارد؛ از اینرو لازم است نقش فضای مجازی در پرورش تفکر انتقادی به کودک بررسی شود تا برنامه مناسب آموزشی و رایانه‌ی برای رشد چنین تفکری از سن کودکی تعبیه گردد و صحت و سلامت فضای مجازی برای استفاده کودک کاربر تضمین شود.

کلیدواژه‌ها: کودک کاربر، فضای مجازی، داده‌های اینترنتی، تفکر انتقادی